

Alamainen kertomus

Suomen kansakoulu-toimen kehittämisestä

lukuvuosina 1865—1886.

Antanut

Koulutoimen Ylihallitus.

HELSINGISSÄ,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1887.

I. 1) Kansakoulu-seminarit.

Jyväskylän seminari, johon on järjestetty sekä miespuolten että naispuolten osasto, avattiin väliaikaisesti Elokuussa vuonna 1863 ja pantiin pysyväisenä laitoksena toimeen armollisen julistuksen ja asetuksen kautta 11 p:ltä Toukokuuta 1886 maan kansakoulu-toimen järjestämisestä. Tammisaaressa oleva seminari opettajattarien valmistuttamista varten maan ruotsinkielisiin kansakouluihin avattiin syksyllä v. 1871 armollisen julistuksen mukaan 17 p:ltä Tammikuuta 1871. Uudenkaarlepyyn seminari samoin ruotsinkielisten kansakoulujen opettajain valmistuttamista varten piti äskenmainitun armollisen julistuksen nojalla avattaman syksyllä v. 1872, mutta ilmaantuneesta syystä annettiin, tehdyn alamaisten esityksen johdosta, 28 p:nä Marraskuuta 1872 armollinen lupa avauksen lykkäämiseen syksyksi v. 1873. Kymölän talossa Sortavalan kaupungin vieressä oleva seminari, johon on järjestetty sekä miespuolten että naispuolten osasto ja jonka avaamisen piti, armollisen kirjeen mukaan 5 p:ltä Helmikuuta 1880, tapahtua Elokuun lopulla tai Syyskuun alussa samana vuonna, aloitti toimintansa, saman vuoden Heinäkuun 28 p:nä annetun armollisen luvan nojassa, vasta Lokakuulla.

Seminarien oppilasmäärä on lukuvuosina 1865—1886 ollut seuraava:

	Jyväskylä.						Tammisaari.		Uusikaarlepyy.		Kymölän seminari.					
	Miespuolten osasto.		Naispuolten osasto.		Päätettyjä.		Naispuolten seminari.		Miespuolten seminari.		Miespuolten osasto.		Naispuolten osasto.		Päätettyjä.	
	Sisöoppi.	Yhteens.	Sisöoppi.	Yhteens.	Opettaj.	Opettajatt.	Sisöoppi.	Yhteens.	Sisöoppi.	Yhteens.	Sisöoppi.	Yhteens.	Sisöoppi.	Yhteens.	Opettaj.	Opettajatt.
1865—66 . . .	30	29	59	30	21	51	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1866—67 . . .	30	36	68	30	28	58	16	7	—	—	—	—	—	—	—	—
1867—68 . . .	30	34	64	30	30	60	13	10	—	—	—	—	—	—	—	—
1868—69 . . .	30	35	65	30	38	68	15	19	—	—	—	—	—	—	—	—
1869—70 . . .	35	38	73	35	34	69	13	14	—	—	—	—	—	—	—	—

	Jyväskylä.								Tammisaari.				Uusikaarlepyy.				Kymölän seminari.									
	Miespuolten osasto.				Naispuolten osasto.				Päästettyjä.		Naispuolten seminari.				Miespuolten seminari.				Miespuolten osasto.		Naispuolten osasto.				Päästettyjä.	
	Sisäoppilaita.	Ulkö-oppil.	Yhteensä.	Sisäoppilaita.	Ulkö-oppil.	Yhteensä.	Opettajia.	Opettajattar.	Sisäoppilaita.	Ulkö-oppil.	Yhteensä.	Päästettyjä.	Sisäoppilaita.	Ulkö-oppil.	Yhteensä.	Päästettyjä.	Sisäoppilaita.	Ulkö-oppil.	Yhteensä.	Sisäoppilaita.	Ulkö-oppil.	Yhteensä.	Opettajia.	Opettajattar.		
1870—71 . . .	45	44	89	45	36	81	10	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
1871—72 . . .	45	44	89	45	43	88	15	18	10	20	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
1872—73 . . .	45	45	90	45	44	89	14	15	20	30	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
1873—74 . . .	45	53	98	45	52	97	17	22	30	21	51	—	10	17	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
1874—75 . . .	45	48	93	45	45	90	17	16	30	34	64	15	20	16	36	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
1875—76 . . .	45	52	97	45	49	94	19	20	30	33	63	20	30	14	44	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
1876—77 . . .	45	52	97	45	59	104	16	19	30	20	50	13	30	21	51	14	—	—	—	—	—	—	—	—		
1877—78 . . .	45	56	101	45	69	114	26	21	30	24	54	8	30	22	52	15	—	—	—	—	—	—	—	—		
1878—79 . . .	45	57	102	45	64	119	22	23	30	38	68	13	30	17	47	7	—	—	—	—	—	—	—	—		
1879—80 . . .	45	52	97	45	84	129	17	25	30	43	73	10	30	19	49	7	—	—	—	—	—	—	—	—		
1880—81 . . .	45	48	93	45	86	131	15	29	30	58	88	14	30	26	56	11	15	11	26	15	15	30	—	—		
1881—82 . . .	45	64	109	45	85	130	17	28	30	61	91	20	30	28	58	10	30	10	40	30	21	51	—	—		
1882—83 . . .	45	70	115	45	87	132	22	32	30	68	98	22	30	27	57	15	45	16	61	45	32	77	—	—		
1883—84 . . .	45	63	108	45	73	118	21	25	30	62	92	22	30	24	54	18	45	37	82	45	52	97	15	19		
1884—85 . . .	45	71	116	45	76	121	23	25	30	53	83	21	30	15	45	11	45	42	87	45	51	96	14	17		
1885—86 . . .	45	79	124	45	81	126	25	31	30	56	86	20	30	10	40	6	45	56	101	45	75	120	20	20		

2) Kansakoulu-seminarien mallikoulut.

Seminarien mallikouluissa, joista Jyväskylässä olevat lopullisesti järjestettyinä avattiin 1 p:nä Syyskuuta 1866, mallikoulu Tammisaaressa alussa lukuvuotta 1873—1874, Uudenkaarlepyyn mallikoulut alussa lukuvuotta 1875—1876 ja Kymölän seminarin mallikoulut alussa lukuvuotta 1882—1883, on ollut seuraavat määrät oppilaita:

	Jyväskylässä.				Mallikoulu Tammi- saarella.		Uudessa kaarle- byssä.				Kymölässä.			
	Mallikoulut.		Yhteensä	Lapsukais- tarhaa.	Poikia.	Tyttöjä.	Mallikoulut.		Yhteensä	Lapsukais- tarhaa.	Poikia.	Tyttöjä.	Yhteensä	
	Poikia.	Tyttöjä.					Poikia.	Tyttöjä.						
1866—67	36	50	37	123	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1867—68	70	58	44	172	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1868—69	70	70	38	178	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1869—70	79	83	56	218	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1870—71	65	74	61	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1871—72	56	66	56	178	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1872—73	47	72	50	169	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1873—74	43	92	45	180	—	24	—	—	—	—	—	—	—	—
1874—75	38	81	25	144	—	57	—	—	—	—	—	—	—	—
1875—76	64	101	26	191	—	83	21	—	35	56	—	—	—	—
1876—77	78	113	22	213	—	77	68	—	24	92	—	—	—	—
1877—78	95	130	32	257	—	85	66	—	30	96	—	—	—	—
1878—79	102	127	35	264	—	98	75	—	44	119	—	—	—	—
1879—80	100	118	21	239	—	92	72	—	37	109	—	—	—	—
1880—81	113	126	31	270	—	107	73	—	21	94	—	—	—	—
1881—82	118	152	33	303	—	102	76	—	39	115	—	—	—	—
1882—83	128	177	37	342	—	98	68	—	36	104	45	29	—	74
1883—84	121	174	35	330	—	92	69	—	35	104	78	46	29	153
1884—85	134	170	37	341	—	107	54	—	31	85	84	58	36	178
1885—86	120	177	35	332	—	109	51	—	35	86	75	68	45	188

Tammisaaren seminariin ei ole näinä vuosina ollut mitään lapsukaistarhaa yhdistettynä. Sittenkuin armollinen lupa semmoisen toimeen-panoon sinne oli annettu Keisarillisen Senaatin Kirkollis-toimituskunnan kirjelmällä 15 p:ltä Huhtikuuta 1886, avattiin se kevät-lukukauden alussa vuonna 1887.

Paitsi ylempänä mainittuja harjoituskouluja on Jyväskylän, Kymölän ja Tammisaaren seminarien oheen ollut laitettuna lapsukais-seimi kuhunkin, ja on näissä kahden ensinmainitun seminarin seimeissä vuotuisesti hoidettu 11 ja viimeksi-sanotun seimessä 5 lasta, jotka ovat paitsi hoitoa saaneet ilman maksua elatuksen ja vaatteet. Vanhemmat lapsukais-seimien hoidokkaista ovat sen lisäksi nauttineet opetusta seminarien mallikouluissa ja lapsukaistarhoissa.

Kansakoulujen Ylitarkastajalle ja Koulutoimen Ylihallitukselle annettujen armollisten kirjelmäin mukaan on maan seminareja varten myönnytetty määrärahoja alempana sanotut summat:

Vuonna:	Jyväskylän seminari.				Tammisaaren seminari.				Uudenkaarlepyyn seminari.				Kymölän seminari.			
	Vakinaista määrärahaa.		Ylimääräistä määrärahaa.		Vakinaista määrärahaa.		Ylimääräistä määrärahaa.		Vakinaista määrärahaa.		Ylimääräistä määrärahaa.		Vakinaista määrärahaa.		Ylimääräistä määrärahaa.	
	<i>Smc.</i>	<i>rk.</i>	<i>Smc.</i>	<i>rk.</i>	<i>Smc.</i>	<i>rk.</i>	<i>Smc.</i>	<i>rk.</i>	<i>Smc.</i>	<i>rk.</i>	<i>Smc.</i>	<i>rk.</i>	<i>Smc.</i>	<i>rk.</i>	<i>Smc.</i>	<i>rk.</i>
1866	75,700	—	16,455	57	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1867	78,700	—	8,103	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1868	89,000	—	2,849	63	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1869	98,766	67	34,304	64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1870	96,150	—	17,188	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1871	111,150	—	3,657	68	9,380	*)	14,844	32	—	—	—	—	—	—	—	—
1872	111,230	—	12,464	54	34,300	—	6,147	59	—	—	—	—	—	—	—	—
1873	111,230	—	5,329	55	34,300	—	4,426	—	22,187	—	16,899	47	—	—	—	—
1874	115,830	—	16,420	92	34,300	—	17,238	72	39,500	—	38,582	51	—	—	—	—
1875	117,080	—	18,179	12	36,700	—	5,603	23	38,100	—	7,971	25	—	—	—	—
1876	120,520	—	11,233	96	41,370	—	5,010	—	43,750	—	4,344	03	—	—	—	—
1877	120,460	—	11,632	41	43,770	—	2,189	40	44,755	—	3,324	30	—	—	—	—
1878	139,650	—	22,685	46	53,050	—	1,605	04	55,980	—	1,824	27	—	—	—	—
1879	139,650	—	9,452	52	53,050	—	557	50	55,980	—	1,271	34	—	—	—	—
1880	139,650	—	400	—	53,050	—	1,845	—	55,980	—	1,066	64	22,945	84	50,000	—
1881	140,210	—	1,997	53	52,250	—	1,612	22	56,188	33	4,867	48	52,560	—	2,500	—
1882	139,250	—	1,732	57	53,810	—	1,380	46	56,480	—	2,501	56	82,070	—	7,957	—
1883	132,490	—	2,541	88	55,910	—	1,875	—	56,188	33	1,010	—	109,376	67	23,916	40
1884	126,630	—	4,710	02	56,210	—	467	90	57,420	—	—	—	117,870	—	31,200	—
1885	129,380	—	217	06	56,530	—	3,558	30	58,420	—	—	—	118,590	—	6,400	—
1886	128,673	—	357	07	56,370	—	340	17	59,060	—	—	—	118,590	—	6,000	—

Ylempänä osotettuihin määriin eivät sisälly kustannukset seminarien uudisrakennuksista, jotka Yleisten rakennusten Ylihallitus on teettänyt, jonka vuoksi Ylihallitus ei ole voinut ilmoittaa niistä olleita kuluja.

Armollisessa julistuksessa 11 p:ltä Toukokuuta 1866 kansakoulu-toimen lopullisesta järjestämisestä Suomenmaassa määrättiin, että Jyväskylän seminari sijoitettaisiin lähelle tätä kaupunkia johonkin kruununtaloon, jonka Senaatti siihen valitsisi, ja annettiin Keisarilliselle Senaatille valta, niin pian kuin laatuun kävisi, ryhtyä toimiin seminarille ja siihen kuuluville laitoksille tarpeellisten huoneuksien rakentamiseksi. Kirkollis-toimituskunnan kirjelmän kautta 27 p:ltä Kesäkuuta 1866 Ylitarkastaja Cygnaeukselle ilmoitettiin sittemmin, jotta seminarille oli paikaksi valittu Tourulan tulo ja asianomainen katselmus kentällä pidettäisiin seuraavan Syyskuun 12 p:nä. Kun kartat ja katselmus-pöytäkirjat oli sisään lähetetty, niin Kansakoulujen Ylitarkastelijaa Kirkollis-toimituskunnan kirjelmällä saman

*) Muist. Tammisaaren seminarin vuosirahan-sääntö on syys-lukukaudelta v. 1871 arviomäärin laskettu.

vuoden Marraskuun 1 p:ltä käskettiin tuomaan luonnokset seminarin asemapiirroksiin ja likimääräinen kustannus-arvio yksinkertaisesta sillasta Tourulan joen yli. Sinä kovain katovuosien aikana, jonka alaiseksi maa sitten joutui, täytyi tietysti Hallituksen huolenpidon etupäässä kääntyä hädän ja puutteen auttamiseen, ja kun ei suostuntaveroja karttunut Valtiosäätyjen arvaamaa määrää, niin tuuma rakennuttaa seminarille oma kartano jäi pitkäksi aikaa toteuttamatta. Vaan niin pian kuin talous-olot maassa aikaa myöten niin parantuivat, että tuon hankkeen toimeensaamisesta saattoi puhetta olla, sai Ylihallitus Kirkollis-toimituskunnan kirjelmässä 28 p:ltä Tammikuuta 1876 käskyn kiireimmiten tuoda ohjelman seminarille tarpeellisia huoneita ja huoneistoja varten, jotka mainitun kirjelmän mukaan tulisivat rakennettaviksi siihen ehdotetulle paikalle Jyväskylän kaupungin länsirajan ääreen. Tämän ohjelman Ylihallitus lähetti sisään seuraavan Huhtikuun 21 p:nä. Ylihallitukselle sitte Kirkollis-toimituskunta kirjelmässä 7 p:ltä Marraskuuta 1882 tiedoksi antoi, että seminarirakennukset silloin olivat valmiina loppukatselmukseen ja että katselmus-lautakunta oli määrätty. Siten oli Jyväskylän seminary lukuvuoden 1880—1881 loppuun saakka tiloitettuna hyrrättyihin huoneisiin. Nyt ilmestyneihin Jyväskylän kaupungin alueesta ja Syrjälän talosta luovutetulle tonttialalle rakennettuihin huoneuksiin muutti syys-lukukauden alussa vuonna 1881 seminarin nais-osasto. Koko siihen suurenmoiseen rakennusryhmään kuuluu 4 isompaa 3-kertaista kivihuoneusta ja 1 vähempi 2-kertainen kivihuoneus, joihin rakennuksiin on tiloitettu oppisalit seminarin sekä miespuolten että naispuolten osastolle ynnä niiden mallikouluille ja lapsukaisseimelle, kuin myös molempien osastojen asumakunnat, jonka ohessa siinä ovat huoneistot määrättyinä johtajalle, johtajattarelle ja 3 opettajattarelle; sitte on vielä 1 paja ja tarpeelliset kellarit kivistä, niin myös erinäiset ruoanpito-huoneistot mies- ja nais-osastoille, talousrakennukset, palvelijain asunnot, kasvihuoneet ja tarpeelliset ulkokuoneukset puusta.

Tammisaaren seminarille antoi kaupunki tontin niin sanotun karjakartanon tiluksilta ynnä siihen tehtyjen vanhain rakennusten kanssa, joissa laitoksen asu-makunta, lapsukaisseimi, ruoanpito-huoneet ja johtajattaren huoneisto ovat. Sen lisäksi vourattiin seminarin toiminnan ensimmäisinä vuosina yksityisten huoneistoja, kunnes on ennätetty tarvetta myöten rakentaa luokkahuoneus, asuinhuoneus tirehtorille, huoneus mallikoululle yhdessä voimistelusalin kanssa sekä eräs pienempi huoneus mallikoulun-opettajan asunnoksi, johon huoneukseen lapsukaistarhan-osastokin on sijoitettu, niin myös tarpeelliset kellarit ja kaikellaiset ulkokuoneet. Kaikki puheena olevat seminariin kuuluvat rasennukset ovat, paitsi ruoanpito-huoneita, puusta tehtyt.

Uudenkaarlepyyn seminarille oli tämä kaupunki luovuttanut tonttipaikan kaupungin vieressä olevan Kuddnäsön talon maalta. Mutta kaupungin anottua sallittiin armollisella kirjeellä 21 p:ltä Helmikuuta 1872 tämän paikan vaihtaminen niin sanottuun „residenssitonttiin“. Uudenkaarlebyn kaupunki oli sitä paitsi sitou-

tunut kuoletuslainan saamista vastaan ilman maksua rakentamaan seminarille tarpeelliset huoneukset. Siten toimeen saatiin ne kolme kahdenkertaista puurakennusta ulkokuoneusten kanssa, joihin seminarin luokat, mallikoulut, työhuoneet eli verstaat ja ruoanpito ovat sijoitetut. Silloin oli kaupunkilaisten pyynnöstä, niinkuin Kirkollis-toimituskunnan kirjelmä 19 p:ltä Joulukuuta 1872 osottaa, armossa myönnytetty niin hyvin valta saada runsasten kustannusten helpottamiseksi tehdä päärakennukset kahdenkertaiset, kuin myös että johtajan- ja asumakunta-rakennusten tekeminen saisi jäädä toistaiseksi. Kirkollis-toimituskunnan kirjelmän mukaan 17 p:ltä Huhtikuuta 1874 myönnytettiin kaupungille vieläkin helpotukseksi 30,000 markkaa hyiryn edeltä-maksua ja sen jälkeen 2,500 markkaa vuosittain 12 vuotena, jonka perästä korvauksen pitäisi kokonaan loppua, ja olisi valtio heti ottava rakennuksien voimassa-pidon haltuunsa. Mutta kun kuitenkin asumakunta- ja johtajanhuoneistot olivat laitokselle tuiki tarpeelliset, esitti Ylihallitus alamaisesti 17 p:nä Tammikuuta 1874 niitä rakennettaviksi. Tähän esitykseen vastaten vaadittiin Ylihallitukselta tietoa siitä, oliko Uudenkaarlepyyn kaupunki hyväkseen käyttänyt Kirkollis-toimituskunnan äskenmainitussa kirjelmässä myönnettyjä helpotuksia, niin myös jo rakennettujen huoneuksien pohjapiirrokset sekä lausunnon siitä, eikö lähetettyä aikeessa olevain rakennusten suunnitelmaa sopisi supistaa, jonka lausunnon Ylihallitus antoi seuraavan Huhtikuun 28 p:nä. Ja koska Uudenkaarlepyyn kunta oli sanonut olevansa kykenemätön rakentamaan huoneusta johtajalle ja asumakuntaa varten, käskettiin Yleisten rakennusten Ylihallitusta toimittamaan se työ valtion kustannuksella. Vuonna 1885 oli sekä tuo johtajaa ja asumakuntaa varten aiottu uusi huoneus ulkokuoneineen valmiina, että myös entinen asumakunta-huoneisto muutettuna ruoanpito-huoneiksi. Armollisella luvalla, joka annettiin Kirkollis-toimituskunnan kirjelmällä 24 p:ltä Helmikuuta 1884, lunasti valtio 2,000 markan summasta asunnoksi puutarhurille, kuin myös kasvi- ja säilyhuoneiksi Uudenkaarlepyyn kaupungilta erään vanhahkon puurakennuksen, jonka kuntoonpanemiseen samalla armossa myönnytettiin 500 markkaa. Tähän kauppaan ei kuitenkaan kuulu sisältyneen muuan tämän rakennuksen alla oleva holvattu kivikellari, jota edelleenkin eräs kaupungin asujamista hallitsee. Sen ajan loputtua, jona Uudenkaarlepyyn kaupungin piti seminarille luovutetuista huoneistoista saada edellämainittu vouramako 2,500 markkaa, on kaupunki vihdoin, Kirkollis-toimituskunnan kirjelmän mukaan 20 p:ltä Tammikuuta 1885, alamaisten esityksensä johdosta, saavuttanut vapautuksen velvollisuudestaan edelleen sitoumuksensa mukaan maksutomasti antaa seminarille huoneistoja, ollen sitä vastoin velvollinen luopumaan kaikista seminarille rakentamistansa huoneuksista ja kaikesta laitokselle annetusta maasta, jota vastoin armossa suotiin poiskirjoitettavaksi se määrä eli 50,449 markkaa 75 penniä, joka rakennuksiin myönnytettyä kuoletuslainaa vielä jäljellä oli.

Sittenkuin maan Säädyt 1872 vuoden valtiopäivillä olivat alamaisten anoumuksessa pyytäneet toisen täydellisen suomenkielisen opettaja- ja opettajatarsemi-

narin laittamista sekä Aseessori Herman Hallonblad ja hänen rouvansa Elisabeth Hallonblad olivat anoneet saadakseen valtion haltuun antaa omaamansa tilat Kymölän kylässä Sortavalan pitäjää ja niissä olevat rakennukset sekä niin sanotulle Siitoisen kansakoululle rakennetut kouluhuoneukset ynnä Hallonblad puolisojen tälle lahjoitetun rahaston, 200,000 markan, kanssa, lausuen sen pyynnön, että mainittu Siitoisen kansakoulu muutettaisiin kansakoulunopettaja-seminariksi, pyydettiin armollisessa lähetekirjelmässä 14 p:ltä Huhtikuuta 1875 Ylihallitusta tuomaan asiasta lausunto, joka, itse paikalla tutkimuksen tapahduttua, annettiin seuraavan Tammikuun 31 p:nä. Lausunnossa mainituista syistä ehdotti Ylihallitus Siitoisen kansakoulua pidettäväksi semmoisenaan, kun arveli paikkakuntaa sopimattomaksi täydellisen seminarin toimeenpanoon, mutta esitti kaksivuotis-kurssillista seminaaria sinne järjestettäväksi opettajain ja opettajatarnten valmistuttamista varten maan lastenkouluihin. Mutta kun säädty 1877—1878 vuosien valtiopäivillä kieltäytyivät seminarin paikaksi hyväksymästä Brahenkaupunkia ja Savonlinnaa, jota jälkimäistä Ylihallitus oli antamassaan alamaissessa lausunnossa siksi puolustanut, ja päättivät ottaa Sortavalan kaupungin luona olevan Kymölän, niin Ylihallitusta armollisella kirjelmällä 13 p:ltä Helmikuuta 1879 käskettiin antamaan alamainen ehdotus valmistelevain tointen pitämiseen tuon Keisarillisen Majesteetin vahvistaman säätyinpäätöksen toimeen-panemiseksi, niin myös laitoksen vuosirahan-sääntöön ja sen alkamisen määräaikaan. Ylihallituksen tämän tehtävänsä suoritettua määrättiin, sen ohessa tehdyn esityksen johdosta, Kirkollis-toimituskunnan kirjelmällä 13 p:ltä Syyskuuta 1879, että Siitoisen kansakoulun johtokunnan tulisi haltuunsa ottaa lahjoitettu omaisuus ja hoitaa sitä, kunnes seminariin johtaja valittaisiin ja hänet määrättäisiin sen hallintoon käymään. Sittenkuin Ylihallituksen alamaissessa kirjelmässään 7 p:ltä Marraskuuta 1879 tekemä ehdotus Kymölän seminarin avaamisesta oli saavuttanut armollisen suostumuksen ja sitä koskeva vastaus annettu Keijarillisen Senaatin kirjeessä 5 p:ltä Helmikuuta 1880, avattiin seminaari 20 p:nä Lokakuuta 1880 yhdellä luokalla kumpaisessakin osastossa Siitoisen koulun huoneistoissa; mutta kun eivät nämät huoneistot riittäneet toiselle luokalle, vourattiin kaksi uudesta rakennettua kaupunginkartanoa 1881 vuoden Kesäkuun 1 p:stä samaan aikaan vuonna 1886.

Ne Kymölän taloon tehtyt rakennukset, jotka Hallonblad puoliset lahja-kirjalla 7 p:ltä Maaliskuuta 1879 tämän tilan ohessa antoivat valtiolle, olivat seuraavat:

- a) Kouluhuoneus, joka oli rakennettu Siitoisen koulun tyttöosastolle ja sisälsi kaksi isoläntää luokkahuonetta sekä 2 opettajatar-asuntoa ja myös muutamia huoneita oppilaskortteeriksi.
- b) Kouluhuoneus saman koulun poikaosastolle, ollen siinä kaksi isoa luokkahuonetta, voimistelusalii, käsityö-huone, kortteerit johtajalle ja opettajille sekä joku määrä pienempiä huoneita oppilaiden majoiksi.

- c) Keittiöhuoneus ja siinä huoneet emännöitsijälle ja palvelijoille sekä ruokahuoneet.
- d) Rakennus, jossa tupa ja kamari työvälle.
- e) Karjahuoneus kivistä.
- f) Kolme isohkoa ulkokuone-riviä makkien kanssa, niin myös vähäinen kasvihuone puutarhassa.
- g) Saunarakennus Laatokan järven rannalla.

Sittenmin on vuosina 1881—1886 Kymölän talon tiluksille ja Sortavalan kaupungin omaamastansa Loblolan talosta N:o 4 luovuttamalle alalle tehty seuraavat rakennukset:

- 1:ksi. Luokkarakennus nais-osastolle,
- 2:ksi. Asumakunta-rakennus sam.
- 3:ksi. Ruokapito-rakennus sam.
- 4:ksi. Pesu- ja saunarakennus sam.
- 5:ksi. Huoneus tyttö-mallikoululle,
- 6:ksi. Kellari naispuolten ruokapitoa varten,
- 7:ksi. Huoneus voimistelusalua ja kokoelmia varten,
- 8:ksi. Luokkahuoneus mies-osastolle,
- 9:ksi. Huoneus poika-mallikoululle,
- 10:ksi. Vähäläntä palokalu-huone ristikkokuilla,
- 11:ksi. Paja, niin myös makit ja muutamia pieniä halkovajoja näihin rakennuksiin, ja
- 12:ksi. Kasvihuoneus ynnä puutarhurin-asunnon kanssa.

Sitä paitsi on lisärakennusta ja muutoksia tapahtunut:

- a) keittiörakennuksessa c):ssä (miespuolten ruokapitossa), jossa on uusi ruokasali ja tarintahuone lisää rakennettu,
- b) Siitoisen koulun ylempänä mainitussa b) huoneuksessa, joka on laitettu johtajalle, miespuolten asumakunnalle ja seminarin kanslialle.

Tekeillä on nykyään käsityö-huone mies-osastolle, sekä korjaus ja osittainen toisinrakennus Siitoisen kansakoulun a) huoneuksessa, joka on käytettävä mies-osaston sairaanhuoneiksi, kirjastoa varten ja työmestarien asunnoiksi sekä muutamien kokoelmien ja soittimien huoneiksi. — Kaikki huoneukset ovat puusta rakennettuja paitsi ylempänä mainittu karjahuone-rakennus e) ja huoneus N:o 11, jotka ovat tiilisiä.

Kun ei kaikkiin tarpeellisiin varanpiteisiin näy ryhdytyksi uusien rakennusten perustusmuureja laskettaessa kuohusavi-hetteelliseen maahan, on perustuksia sittenmin laajennettu ja laskeutumisesta hävinneitä tulenpesiä uudelleen muurattu noin 8,000 markan maksulla.

Vaikka seminarin nyt käyttämien huoneusten luku voipi näyttää kylläkin suurelta, ei niiden yhteenlaskettu arvo kuitenkaan nouse puoliinkaan Jyväskylän

seminarirakennusten rinnalla, mutta eivät tarjookaan samaa tilavuutta ja mukavuutta kuin nämät. Nais-osastolta puuttuu voimistelusalja ja sen asumakunta-tila on niin ahdas, ett'ei sen laajentamista voi välttää ilman asumaoppilaiden terveyden vaaran-alaisuutta. Mies-osaston ruoanpito-huoneistossa ei ole tarpeellista tilaa pesolle ja leipomiselle eikä myös juurikaskellaria, jonka ohessa seminarilla kokonaisenaan vielä on ulkokuoneusten puutetta. Mies-osaston tähän asti käyttämä saunarakennus on tätä nykyä kelvottomassa tilassa. Kun maanmuodostuma Kymölässä on senlaatuista, ett'ei siihen saa kaivoja, eikä terveellistä vettä, seminarin lääkärin todistuksen mukaan, voida nostaa Laatokan järven matalista rannoista, niin Ylihallitus, johtajan asiasta antaman kirjelmän johdosta, 14 p:nä Syyskuuta 1885 alamaisesti esitti vesijohtoa toimeen pantavaksi.

Kymölän kylän puolen talon N:o 1 ja koko talon N:o 2 hallinnon suhteen on, sittenkuin kedolla katselmuksen pitänyt Läänin-agronomi, Wiipurin läänin Kuvernööri ja Koulutoimen Ylihallitus ovat antaneet lausuntonsa asiasta, Kirkollis-toimituskunnan kirjelmässä 13 p:ltä Maaliskuuta annettu seuraavat määräykset:

että talojen kotipalstasta pitää noin 200 tynnyrin-alaa seminarin varalle erotettaman ja 64 tynnyrin-alan paikoin arennille annettaman noin 5 tynnyrin-alan suuruisina lohkoina eli osina;

että talojen ja niistä keräyvien rahojen hoito ja hallinto annetaan johtajan huostaan, josta vaivasta hänelle tulee vuotuiseksi palkkioksi 720 markkaa 1 p:stä Syyskuuta 1880 alkaen 1885 vuoden loppuun saakka ja sen perästä 360 markkaa.

että Kymölän taloista olevaa säästymää, verot ja hallintokustannukset siitä pois luettua, saataisiin käyttää vanhempien rakennusten korjauksiin sekä teiden ja istutusten kunnossa-pitoon seminarin tiluspiirissä;

että tilinteko on johtajan annettava seminarin tililaskujen yhteydessä, ja

että lopullinen määräys noin 1,500 mitta-tynnyrinalaa sisältävän metsäpalstan hallinnosta ja hoidosta vast'edes annetaan.

Lahjoitetun maan ja rahaston käyttämisestä puhuttaessa mainittakoon lopuksi lahjoittajain näitä antaessaan lausuneen sen toivomuksen, että Siitosen koulun johtaja, opettajat, johtajatar ja opettajatar saisivat rahaston varoista eläkkeen tahi määrääkaisen avun. Näitä eläke- ja apurahoja myönnytetttiin erinäisten armollisten päätösten kautta 5 p:ltä Helmikuuta 1880 johtaja M. Saukolle 2,800 markkaa elin-ajaksi, opettaja Peltoselle 1,300 ja opettaja Rautiolle 1,200 markkaa sekä opettajattarelle Elisabeth Tommilalle 650 markkaa vuodessa kahtena vuotena, niin myös johtajatar A. Tommilalle 850 markkaa siksi kuin hän hakisi ja saisi toisen toimipaikan, ja loppui tämä viimeksi mainittu eläke sen kautta, että sen nauttija valtuuskirjalla 9 p:ltä Toukokuuta 1884 vahvistettiin toimeensa tämän seminarin lapsukais-tarhaan.

Mitä tulee seminarien suhteen voimassa oleviin asetuksiin, huomautetta-

koon tässä sitä epävakaisuutta, mikä niissä tavataan johtajan, johtajattaren ja opettajakunnan suhteesta toisiinsa ja heidän toimivallastaan seminarin johtamisessa. Asumakunta-laitoksessa, jossa siveydellinen vastuun-alaisuus etupäässä kuuluu johtajalle ja johtajattarelle asumakuntain hoitajina, pitäisi heillä myös olla selvästi myönnetty oikeus eräissä tapauksissa ryhtyä kiinni pontevasti ja sillä vieraanpuolisesta sekaantumisesta häiritsemättömällä vallalla, joka perheen johtajalle sopii. Toisaalta taas seminarin-ohjesääntö ja asetus laskevat opettajakunnan jäsenille monta velvollisuutta ja tehtävää asumakuntain, kokousten, harjoitusten y. m. suhteen, joita kaiketi olisi ollut mahdollinen täyttää, jos koko opettajisto, niinkuin nuo asetukset alkujaan tarkoittavat, olisi asunut seminarin alueella aivan sen läheisyydessä, mutta joita nykyisten olojen ollessa voipi jo ilmeisen runsastoinen seminarin-opettaja ainoastaan tukalasti lain puustavia myöten suorittaa.

Kun maan ensimmäinen seminari laitettiin, olivat sen opettajistolle myönnettyt palkkaedut maan alkeis-opistoissa oleviin verrattuina niin suuret, että etevillä opettajakyvvyillä oli täysi syy pyrkiä niihin. Mutta vähitellen parannettiin palkkaedut alkeis-oppilaitoksissa, ja sittenkuin kokemuksesta oli nähty, kuinka voimia ponnistava ja laaja-alainen seminarin-opettajien toiminta oli, tuli se seuraus, että semmoisia virkoja hakevien luku väheni ja hakijat enimmäkseen olivat nuoria miehiä, joilla ei vielä ollut mitään opetustieteellistä kokemusta, kun ei seminarin virkoihin kelpaavaisuutta varten vaadittu mitään käytännöllistä edeltä-valmistusta kuuntelemisella normaalilyseossa tahi seminarissa. Vaikka palkkaetuja kaksi kertaa on enennettyjen hyrryrahain nuodossa parannettu ja armollisilla julistuksilla 14 p:ltä Syyskuuta 1882 ja 5 p:ltä Elokuuta 1886 opettajavoimain määrää lisätty sekä, jälkimäisen asetuksen kautta, samalla hakukelpoisuus-ehtojen muuttamisen ohessa palkankorotukset määrätty alkamaan 5-vuotisen nuhteettoman palveluksen perästä, on seminarin-opettajan toimi alkeis-opistojen lehtorin tehtävään verrattuna vielä niin vaivaloista, että se tunnokkaan ja etevän opettajan mielestä, kun on toivetta päästä lyseonlehtorin virkoihin, tuskin on haluttavaa. Siitä syystä ovatkin seminarin-opettajat tehneet kylläkin useita hakemuksia toisiin virkoihin pääsemisestä ja on pätevän hakijain puutteessa virkoja kauan kyllä hoitamassa ollut virkasijaisia, joka seikka ei suinkaan ole ollut puheen-alaisille laitoksille hyödyksi. Etevän opettajavoimain seminareihin asettamisen arvoa ja tärkeyttä sekä tähän päämaaliin pääsemisen keinoja on Ylihallituksella ollut armo saada alamaisessa esityksessään asiasta 19 p:ltä Joulukuuta 1884 huomauttaa, jonka vuoksi niitä nyt ei enää tarvitse eikä voi tässä toistella.

Kun on lausuttu pelkoja siitä, että seminareista tätä nykyä lasketaan enemmän opettajia, kuin mitkä nykyään voivat päästä virkapaikkoihin, niin tämä asia ansainnee tässä tarkempaa kosketusta.

Lukuvuotena 1871—1872 oli kansakouluihin asetettuina kaupungeissa 13 opettajaa ja 38 opettajatarta sekä maalla 94 opettajaa ja 54 opettajatarta. Vuonna

1885—1886 oli tuo luku kasvanut 109 opettajaksi ja 330 opettajattareksi kaupungissa sekä 397 opettajaksi ja 286 opettajattareksi maalla. Lisäännyks on siis keskimäärin vuodessa 6 opettajaa ja 19 opettajatarta kaupungeissa sekä 20 opettajaa ja 15 opettajatarta maalla. Mutta näitä keskimääriä vastaan voipi syystä väittää, että ne käsittävät aikaisemmatkin vuodet, joina kansakoulujen luku ylen pikaisesti lisääntyi, jotta nuo keskimäärät eivät muka sopisi johteeksi yhtäperäistä enennystä arvostellessa. Lisäännyksien keskimäärä vuosikymmenenä 1875—1886 on kaupungeissa 6 opettajaa ja 21 opettajatarta sekä maalla 22 opettajaa ja 17 opettajatarta. Palveltuansa 30 vuotta, jolloin täyden eläkkeen oikeus alkaa, varsin harvoilla lienee voimia ja halua kauemmin pysyä virassaan, jonka vuoksi säännöllinen opettajan muutto joka vuosi varmaankin on tapahtuva, joka muuttomäärä, lukuvuonna 1885—1886 palveluksessa olleiden mukaan laskein, tekisi 17 opettajaa ja 20 opettajatarta. Jos tähän lisäksi otetaan kuolleiden määrä, joka 25:n ja 55:n ikävuoden välillä on 1 prosentin paikoin, niin vuotuisesti 506 opettajasta ja 616 opettajattaresta kuolemalla eroaisi 5 opettajaa ja 6 opettajatarta. Näin syntyy seuraava laskenno, jos noudatetaan alhaisempaa opettajavoimain tarpeen keskimäärää uusia luokkia ja kouluja varten:

Uusiin luokkiin kaupungeissa	6	opettajaa	19	opettajatarta
Uusiin kouluihin maalla	20	„	15	„
Vuotuinen vaihto eroamisen kautta	17	„	20	„
Kuolleita virassa ollessa	5	„	6	„

Summa 48 opettajaa 60 opettajatarta.

Kun suomen- ja ruotsinkielisten kansakoulujen välinen suhde on melkein kuin 4:n ja 1:n, niin suomalaisia kouluja kohti tulisi 38 opettajaa ja 48 opettajatarta ja ruotsalaisten koulujen osalle 10 opettajaa ja 12 opettajatarta.

Meidän suomenkieliset seminarit ovat vuosittain päästäneet keskimäärin seuraavat oppilasmäärät, nimittäin: Jyväskylän 18 miespuolista ja 20 naispuolista sekä Kymölän 16 miespuolista ja 19 naispuolista; ja ruotsinkieliset taas: Tammi-
saaren 17 ja Uudenkaarlepyyn 11 oppilasta.

Kansakoulut.

1) Kaupunkien kansakoulut.

Apua valtiolta kansakoulujen toimeenpanemiseen sai aikaisemmin maan kaupungeista Lappeenranta armollisen päätöksen kautta 27 p:ltä Toukokuuta 1865, ja ylempi tyttöjen kansakoulu siellä avattiin syyslukukauden alussa vuonna 1866.

Vuosina 1866 ja 1867 ei mitään uusia apurahoja myönnytetty.

Heinäkuun 16 p:nä 1868 myönnytettiin Nikolainkaupungille määrärahaa 1,000 markkaa ja avattiin siellä lukuvuoden 1869 alussa 1 alempi kansakoulu, 1 ylempi koulu tytöille ja 1 yhdistetty ylempi ja alempi koulu Brändössä sekä alussa vuotta 1870 pojille 1 ylempi koulu.

Keisarillisella kirjeellä 6 p:ltä Lokakuuta 1869 myönnytettiin venäläisen seurakunnan kansakouluille Wiipurin kaupungissa 1,500 markkaa apua; mutta kun ei näistä kouluista ole mitään ilmoituksia tullut, jätetään ne kokonaan pois tähän otetusta yleissilmäyksestä kaupunkien kansakoulu-toimeen.

Vuodella 1870 myönnytettiin valtioapua kansakouluja varten Porille $\frac{16}{III}$, Porvoolle $\frac{16}{III}$, Helsingille $\frac{25}{V}$ ja Loviisalle $\frac{2}{VI}$.

Sitä ennen oli kuitenkin Helsingin kaupunki laittanut v. 1867 syksyllä 1 alemman kansakoulun ja vuodella 1868 taas 3 alempaa kansakoulua; alussa lukuvuotta 1869—70 avattiin 2 ylempää kansakoulua pojille, 2 ylempää tytöille ja alustava koulu tytöille sekä vuonna 1870 vieläkin 2 alustavaa koulua.

Maan muiden kaupunkien seassa oli Tampere syksyllä 1870 avannut yhden alemman kansakoulun ja Porvoo toisin järjestänyt ennen toimeen pannun ylemmän poika-kansakoulunsa.

Kaupunkien kansakoulu-toimen kehkeytymistä osottamaan pannaan tähän alempana oleva taulunmuotoinen silmäys, joka koskee aikaa alusta lukuvuotta 1871—1872 lukein, jolloin säännöllisiä ja luotettavia tietoja siitä alkoi tulla Ylihallitukselle:

Lukuvuosi.	Kansakouluja avanneiden kun- tain luku.	Kansakoulujen luku.						Opettajisto.			Oppilaiden luku.		
		Summa- lata.	Ruoka- lata.	Siuna- kunta.	Suomal- kunta.	Venäläi- sät.	Summa.	Opetta- jia.	Opetta- jattaria.	Summa.	Pojia.	Tyttöjä.	Summa.
1871—72	7	20	14	—	—	—	34	13	38	51	958	1,040	1,998
1872—73	17	36	30	3	—	—	69	31	72	103	2,163	2,209	4,372
1873—74	22	52	40	2	1	—	95	41	105	146	2,712	2,705	5,417
1874—75	26	57	50	1	1	—	109	46	121	167	3,021	2,903	5,924
1875—76	28	63	51	2	1	—	117	47	133	180	3,297	3,186	6,483
1876—77	30	72	52	2	1	—	127	52	156	208	3,635	3,597	7,232
1877—78	30	80	52	3	1	—	136	62	176	238	4,115	3,792	7,907
1878—79	32	86	56	3	1	—	146	69	198	267	4,593	4,153	8,746
1879—80	33	88	60	3	1	—	152	73	209	282	5,007	4,680	9,687
1880—81	34	91	62	3	1	—	157	87	230	317	5,344	5,156	10,500
1881—82	34	95	63	5	1	—	164	95	250	345	5,555	5,337	10,892
1882—83	34	102	66	4	1	—	173	95	267	362	6,015	5,705	11,720
1883—84	34	108	70	4	1	—	183	99	288	387	6,419	6,243	12,662
1884—85	34	112	72	4	1	—	189	105	305	410	6,804	6,595	13,399
1885—86	34	114	74	4	1	—	193	109	330	439	7,250	7,001	14,251

Tuohon kuntamäärään eivät sisälly Jyväskylän ja Sortavalan kaupungit, jotka eivät ole kustantaneet mitään kansakouluja, vaan ovat nauttineet seminarien

mallikouluja. Lukuvuotena 1880—1881 olivat siis maan muut kaupungit jo avanneet yhden tahi useampia ylempiä kansakouluja.

Saman perustuksen mukaan ei myös ole tähän otettu seminarien mallikoulujen ja lapsukaistarhain opettajia, opettajattaria ja oppilaita, koska oppilaiden luku on ilmoitettu seminarien yhteydessä ja näiden koulujen vakinaisesti palvelevan opettajiston määrä ei ole muutoksien alainen.

Kaupunkien kansakouluille myönnytettyjen valtioapujen määrät näkyvät seuraavasta taulusta:

	Vuonna 1865.	Vuonna 1868.	Vuonna 1869.	Vuonna 1870.	Vuonna 1871.	Vuonna 1872.	Vuonna 1873.	Vuonna 1874.	Vuonna 1875.
Braaenkaupunki . .	—	—	—	—	2,000	—	—	1,000	—
Hamina	—	—	—	—	—	2,500	—	—	—
Hankoniemi	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Heinola	—	—	—	—	—	1,000	—	—	—
Helsinki	—	—	—	8,000	—	—	—	8,000	—
Hämeenlinna	—	—	—	—	2,000	—	—	—	—
Joensuu	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kajaani	—	—	—	—	—	1,000	—	—	—
Kaskinen	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kemi	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kokkola	—	—	—	—	—	—	1,000	—	—
Kotka	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kristinankaupunki .	—	—	—	—	1,600	—	—	700	—
Kuopio	—	—	—	—	—	3,500	—	—	—
Käkisalmi	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lappeenranta	600	—	—	—	—	—	600	—	—
Loviisa	—	—	—	400	—	600	—	—	1,000
Maarianhamina . . .	—	—	—	—	—	—	600	—	—
Mikkeli	—	—	—	—	1,000	—	—	—	—
Naantali	—	—	—	—	—	—	—	800	—
Nikolainkaupunki . .	—	1,000	—	—	—	—	—	2,500	—
Oulu	—	—	—	—	—	—	4,000	—	—
Pietarsaari	—	—	—	—	—	1,000	—	—	—
Pori	—	—	—	600	—	3,400	—	—	2,000
Porvoo	—	—	—	1,000	—	—	—	—	2,000
Rauma	—	—	—	—	—	1,600	—	—	—
Savonlinna	—	—	—	—	—	—	—	—	1,000
Tammisaari	—	—	—	—	—	1,000	—	—	—
Tampere	—	—	—	—	—	2,000	—	—	—
Tornio	—	—	—	—	—	—	—	1,000	—
Turku	—	—	—	—	6,000	—	—	—	4,000
Uusikaarlepyy	—	—	—	—	—	—	—	1,000	—
Uusikaupunki	—	—	—	—	—	3,000	—	—	—
Wiipuri	—	—	1,500	—	—	5,000	—	—	1,000
Summa	600	1,000	1,500	10,000	12,600	25,600	6,200	14,200	11,800

Erinäisten armollisten määräysten kautta on sittemmin Tammisaaren kaupungin kansakoulujen määrävarat, seminarin mallikoulu avattua, alennettu 400 markkaa, ja Loviisan kaupungin rouvasväen-yhdistykselle 2 p:nä Kesäkuuta 1870 tyttöjen kansakoulun ylläpitoa varten myönnytetty määräraha lakkautettu, sittemmin kaupunki on järjestänyt itselleen kansakoulut, kuin myös Uudenkaarlepyyn kansakoulujen määrävarat on vähennetty 400 markkaa 24 p:nä Maaliskuuta 1875,

	Vuonna 1876.	Vuonna 1877.	Vuonna 1878.	Vuonna 1879.	Vuonna 1880.	Vuonna 1882.	Vuonna 1883.	Vuonna 1884.	Vuonna 1885.	Summa.	
Braaenkaupunki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3,000	Braaenkaupunki
Hamina	—	—	—	500	—	—	—	—	—	3,000	Hamina
Hankoniemi	—	—	1,200	—	—	—	—	—	1,300	2,500	Hankoniemi
Heinola	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,000	Heinola
Helsinki	—	—	10,000	—	—	—	—	6,000	—	32,000	Helsinki
Hämeenlinna	—	1,000	—	—	—	1,500	—	—	—	4,500	Hämeenlinna
Joensuu	—	1,500	—	—	—	—	—	500	—	2,000	Joensuu
Kajaani	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,000	Kajaani
Kaskinen	—	—	—	1,000	—	—	—	—	—	1,000	Kaskinen
Kemi	—	—	—	—	1,000	—	—	—	—	1,000	Kemi
Kokkola	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,000	Kokkola
Kotka	—	—	—	—	—	—	3,000	—	—	3,000	Kotka
Kristinankaupunki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2,300	Kristinankaupunki
Kuopio	3,500	—	—	—	—	—	—	—	—	7,000	Kuopio
Käkisalmi	1,000	—	—	—	—	—	—	—	—	1,000	Käkisalmi
Lappeenranta	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,200	Lappeenranta
Loviisa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2,000	Loviisa
Maarianhamina	—	—	—	—	—	—	—	—	—	600	Maarianhamina
Mikkeli	—	600	—	—	—	—	—	—	—	1,600	Mikkeli
Naantali	—	—	—	—	—	—	—	—	—	800	Naantali
Nikolainkaupunki	—	—	2,000	—	—	—	—	—	4,500	10,000	Nikolainkaupunki
Oulu	—	—	—	3,000	—	—	—	—	1,000	8,000	Oulu
Pietarsaari	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,000	Pietarsaari
Pori	—	—	5,000	—	—	—	—	—	—	11,000	Pori
Porvoo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3,000	Porvoo
Rauma	—	—	—	400	—	—	—	—	—	2,000	Rauma
Savonlinna	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,000	Savonlinna
Tammisaari	—	—	—	600	—	—	—	—	—	1,600	Tammisaari
Tampere	3,000	—	—	2,000	—	3,000	—	—	—	10,000	Tampere
Tornio	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,000	Tornio
Turku	—	—	3,000	—	5,000	—	—	8,000	—	26,000	Turku
Uusikaarlepyy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,000	Uusikaarlepyy
Uusikaupunki	3,000	—	—	—	—	—	—	—	—	6,000	Uusikaupunki
Wiipuri	—	—	6,000	—	—	—	1,500	—	4,500	19,500	Wiipuri
Summa	10,500	3,100	27,200	7,500	6,000	4,500	4,500	14,500	11,300	172,600	

sittenkuin sikäläisen seminarin oheen on lapsukaistarha laitettu, joten valtion rahanmääräykset kaupunkien kansakouluja varten 1886 vuoden lopussa tekivät 171,400 markkaa. Alkupuoliskolla vuotta 1887 on Kotkan ja Porvoon kaupungeille armossa myönnytetty määrävarainsa lisäystä, edelliselle 3,000 ja jälkimäiselle 900 markkaa vuosittain.

Vaikka kansakoulu-laitos alussa hyvin hitaasti kehittyi maan kaupungeissa, joissa Bell-Lankasterin-, sunnuntai-, ilta- ja köyhäinkoulut ennen olivat sen sijassa, on se vuodesta 1870 asti, jolloin käsitys parannetun ja kaikille koulu-ikäisille lapsille aiotun kansan-opetuksen tarpeesta näkyy ruvenneen yleisemmin leviämään, mennyt ravakasti ja tasaisin askelin eteenpäin, niin että oppilaiden lukumäärä on osottanut vuotuista, tasaisesti etenevää lisääntymistä. Oppilasmäärästä päättäen ovat muutamat kaupungit varsin varmaan päässeet niin pitkälle, että tuskin on ainoatakaan koulu-lässä olevaa lasta, joka ei saisi kouluopetusta pitempänä tahi lyhempänä aikana. Että oppilaat yleisemmin, kuin tähän asti on laita ollut, kävisivät koko kansakoulu-kurssin läpi, se on vielä toivottavana.

Näinkin ollen jättävät järjestysmuoto ja opetus useissa, varsinkin pienempien kaupunkien, kansakouluissa vielä paljon toivomisen tilaa, koska esim. ylemmän kansakoulun kurssi muutamissa niistä on ainoastaan kolmivuotinen ja lapset niin muodoin jo kaksitoista-vuotiaina saattavat koulun jättää, täydellisesti sen läpi käytyänsä.

Sitä paitsi ovat seuraavat seikat sitä laatua, että niitä voipi pitää todellisina epäkohtina ja ne semmoisina vaativat korjausta.

Eraissa kaupungeissa on vuodesta vuoteen pidetty olemassa joku määrä opettajia ja opettajattaria ylimääräisinä tahi virkaatoimittavina, vaikka jo kauan on nähty, ett'ei milloinkaan voi puhetta tulla heidän hoitamainsa virkapaikkain lakkauttamisesta; yhä uusia on otettu opettajia ja opettajattaria, niin että virkaatoimittavain luku on vuosi vuodelta enennyt, eikä sittenkään vakinaisten sijain luku ole karttunut. Nuo opettajat ja opettajattaret eivät, jos tulevat sairaksi tahi vanhuuttaan saamattomiksi, voi odottaa mitään eläkettä. Lieneepä semmoinen tila erinomaisen huolestuttava opettajalle, joka on monen perheen isä eikä saada toivoa eläkettä leskelleen ja lapsillensa, vaikka on tarkalleen suorittanut eläkkeensaanti-maksot. Jos taas on aikomus sitten asettaa heitä vakinaisiksi virkoihin ja sen perästä lukea niiden edellisetkin lukuvuodet heidän hyväkseen eläkkeen suhteen, niin on se vääryyttä valtion laittamalle eläkerahastolle, joka noilta edellisiltä vuosilta ei ole saanut mitään maksoja. Niiden eläkkeensaanti-maksojen hyväksi-lukemista, jotka ovat suoritettut ylimääräisellä kannalla oltaessa, on leski- ja orpokassan armollisesti vahvistettu ohjesääntö jyrkästi vastustava.

Maaliskuun 11 p:nä 1866 annetun, maan kansakoulu-tointa koskevan armollisen asetuksen 129:nessä §:ssä oleva säännös, niinkuin se muutettuna kuuluu armollisessa julistuksessa 29 p:ltä Syyskuuta 1880, olisi sovelluttamisen puolesta ulotutettava kaupunkien kansakoulun-johtokuntiinkin, koskapa se suurempi vapaus, joka niille on virkoihin asettamisen suhteen myönnetty, on kylläkin useissa tapauksissa vienyt väärinkäytöksiin. Vaikka on ollut saatavissa seminarista päästettyjä pyrkijöitä, joiden oppi ja opettajakyky ovat olleet varsin hyviksi todistetut, on muita joko säästäväisyyden taikka muista tietämättömistä syistä nimitetty

virkoihin. Että edellistä laatua olevat perusteet usein ovat päässeet vallalle, ymmärretään siitä, että on muutamien kaupunkien kansakouluissa palvelemissa opettajia ja opettajattaria, joiden palkkaedut kiivan kaavan nousevat siihen määrään, kuin yleisistä varoista ovat palkkaus-avut maaseudun opettajistolle. Kun ei ole voitu toivoa siitä palkasta saatavan ketään täysin pätevää henkilöä, on pidetty parempana ottaa omalta paikkakunnalta joku, jolle palkkaedut ovat olleet suotuisa sivutulo.

Edellä ehdotettu toimenpide varsin varmaan hyvin terveellisesti vaikuttaisi takaisin seminareihin ja sen kantta koko maan kansakouluihinkin. Kun seminareista päästetyt heti saisivat paikan, tulisi näihin laitoksiin pyrkijäin luku sijain määrää suuremmaksi, jotenka valikoiminen aina olisi mahdollista. Sillä pelolla, josta ylempänä puhuttiin, että muka seminareista nykyään pääsee enempi oppilaita, kuin mitkä voivat paikkaa saada, on pohjana tuo juuri nyt huomautettu seikka. Ruotsinkielisten seminarien oppilaat ne nimittäin ovat, jotka enimmin ovat toimipaikkain puutetta kärsineet. Lukuisimmat paikat olisivat heille avoinna kaupungeissa.

Vieläkin saattaa kysyä, eikö olisi tarkoituksenmukaisinta, että niiden kaupunkien kansakoulut, joiden oppilasmäärä ei nouse 100:aan ja joissa tarkastelijaintoimesta on perin vähäinen palkka tahi ei ollenkaan, asetettaisiin läänintarkastelijain valvonnan alaisiksi ja johtokunnalle avuksi määrättäisiin siksi pätevin opettajista, jonka siinä tapauksessa tulisi saada vähemmän opetusvelvollisuutta.

2. Kansakoulut maalla.

Lukukautena 1865—1866 oli kansakouluja toimesta enemmän tahi vähemmän aikaa seuraavaisesti:

Uudenmaan läänissä Mustilan-Peippolan ja Hämeenkylässä kansakoulut Elimäen pitäjässä;

Hämeen läänissä Janakkalan, Ruoveden, Sääksmäen, Urjalan ja Wanajan kansakoulut;

Wiipurin läänissä Sippolan kansakoulut, Siitoisen kansakoulu Sortavalassa, Wirolahden kansakoulu sekä Ravansaaren ja Tervajoen koulut Wiipurin pitäjässä;

Mikkelin läänissä Enonkosken ruukin koulu Kerimäellä ja Apajalahden koulu Hirvensalmessa;

Kuopion läänissä kansakoulut Warkauden tehtaalla ja Sorsakosken sahall Leppävirroilla sekä Juvankosken (Strömsdalén) ruukilla Nilsiässä; ja

Waasan läänissä poikakoulu Seinäjoella, kansakoulu Vähässä-Kyrössä ja Svedbergin koulu Munsalassa;

se on yhteensä: 20 koulua, niissä 20 opettajaa ja 1 opettajatar.

Lukuvuotena 1866—1867 alotti toimensa ainoastaan poikain kansakoulu Hausjärven pitäjässä *Hämeen läänissä*.

Lukuvuotena 1867—1868 avattiin:

Uudenmaan läänissä Kuivanteen koulu Orimattilassa ja kansakoulu Pyhäjärvellä;

Hämeen läänissä Akaan kansakoulu, Lopen poika- ja tyttökoulu, Tammelan poikakoulu, Uskelan koulu Hollolassa ja Urjalan tyttökoulu;

Mikkelin läänissä poika-kansakoulu Kangasniemessä ja tyttökoulu Apajalahdella Hirvensalmen pitäjässä;

Kuopion läänissä tyttökoulu Warkauden ruukilla, ja

Waasan läänissä Konginkankaan, Pylkönmäen ja Laihian koulut;

siis 10 koulua, joissa 10 opettajaa ja 4 opettajatarta.

Lukuvuotena 1868—1869 ovat seuraavat uudet koulut ilmoitettuina:

Uudenmaan läänissä Wähämälluksen ja kirkonkylän koulut Orimattilassa sekä Sammatin koulu;

Turun ja Porin läänissä koulut Punkalaitumella ja Teijon tehtaalla Perniössä;

Hämeen läänissä Hälvälän koulu Hollolassa;

Wiipurin läänissä tyttökoulu Wirolahdella;

Mikkelin läänissä Kangasniemen tyttökoulu;

Kuopion läänissä poikakoulu Wärtsilän tehtaalla sekä poika- ja tyttökoulu Kiteellä;

Waasan läänissä kansakoulu Wintalassa, Alaudella, Ähtärissä, Isossa-Kyrössä ja Alahärmässä sekä poika- ja tyttökoulut Keuruulla;

eli kaikkiansa 18 koulua, joissa 11 opettajaa ja 7 opettajatarta.

Lukuvuotena 1869—1870 avattiin seuraavat uudet koulut:

Uudenmaan läänissä Luhtikylän koulu Orimattilassa, tyttökoulu Sipoossa, Helsingin pitäjän kirkonkylän koulut, Ehnroosin koulu Mäntsälässä ja kansakoulu Anjalassa;

Hämeen läänissä tyttökoulu Hausjärvellä, Kalliolan koulu Hollolassa, Pelkolan koulu Hattulassa, Koiskalan koulu Nastolassa, poika- ja tyttökoulut Jämsässä ja Palasjoella sekä Tuuloksen kansakoulu;

Wiipurin läänissä Antrean pitäjän kansakoulu sekä Kyllälän poika- ja tyttökoulu Wiipurin pitäjässä;

Mikkelin läänissä poikakoulu Huutokosken ruukilla Joroisissa, poika- ja tyttökoulut Ristiinassa ja Jousassa sekä poikakoulu Leivonmäellä;

Kuopion läänissä kansakoulu Liperin kirkonkylässä ja Selkisten kylässä Kontiolahdella;

Waasan läänissä poika- ja tyttökoulu Saarijärven kirkonkylässä, Willan

kansakoulu Kokkolan maaseurakunnassa, kansakoulu Lapualla, kansakoulu Wiita-
saaren kirkonkylässä;

Oulun läänissä Saloisten kappelin kansakoulu;

eli siis yhteensä 32 kansakoulua ja niissä 17 opettajaa ja 15 opettajatarta.

Lukuvuotena 1870—1871 avattiin:

Uudenmaan läänissä kansakoulu Ingossa, Sarvlahden kansakoulu Pernajassa, poika- ja tyttökoulut Lohjalla ja Iitissä sekä poikakoulu Pornesissa;

Hämeen läänissä tyttökoulu Janakkalassa, Hurttalan koulu Hattulassa sekä Teiskon ja Jokioisten kansakoulut;

Wiipurin läänissä poika- ja tyttökoulut Koivistolla ja Kurkijoella sekä poikakoulu Walkealassa;

Mikkelin läänissä Joroisin tyttökoulu, Mikkelin poika- ja tyttökoulu sekä Sysmän tyttökoulu;

Kuopion läänissä poikakoulu Leppävirran kirkonkylässä ja Sourun kansakoulu Karstulassa;

Waasan läänissä avattiin uudestaan Laihian kansakoulu sekä ensi kerran kansakoulut Lohtajalla ja Kruununkylässä, niin myös poikakoulu Laukaassa;

Oulun läänissä Haapaveden kansakoulu ja Rovaniemen poikakoulu;

siis kaikkiaan 28 koulua, niissä 16 opettajaa ja 12 opettajatarta.

Lukuvuodesta 1871—1872 asti, jolloin täydellisempiä ilmoituksia on alkanut tulla Ylihallitukselle, tuodaan tässä esiin summittainen yhteenkokoomus maaseutujen kansakouluista. Ensi vuosilta tämä taulu tosin ei ole aivan tarkka, kun eivät muutamat kansakoulut, jotka ovat työskennelleet ilman valtioapua, ole lähettäneet tietoja.

Luku- vuosi.	Uudenmaan lääni.										Turun ja Porin lääni.									
	Koulujen luku.			Opettajisto.			Oppilaita kansakoul.				Koulujen luku.			Opettajisto.			Oppilaita kansakoul.			
	Suomalais-Ruots. Ruotsalaisia Suomalaisia.	Opettaja.	Summa.	Opettajat.	Summa.	Pohja.	Työväk.	Summa.	Lästenkoulu oppilaita.	Suomalais-Ruots. Ruotsalaisia Suomalaisia.	Opettaja.	Summa.	Opettajat.	Summa.	Pohja.	Työväk.	Summa.	Lästenkoulu oppilaita.		
1871—72	18	13	31	31	774	552	1,326	—	2	3	1	6	3	3	6	152	113	265	-	
1872—73	21	17	1	39	908	869	1,777	—	10	3	—	13	8	5	13	278	181	459	-	
1873—74	26	19	2	47	1,009	931	1,940	—	17	5	1	23	14	9	23	529	373	902	-	
1874—75	29	20	1	50	992	900	1,892	—	21	6	1	28	17	11	28	575	442	1,017	-	
1875—76	34	27	2	63	1,290	1,243	2,533	491	27	6	—	33	22	11	33	845	585	1,430	1	
1876—77	34	27	3	64	1,226	1,180	2,406	511	29	8	—	37	24	14	38	900	644	1,544	2	
1877—78	36	29	5	70	1,246	1,056	2,302	772	37	8	2	47	29	18	47	1,133	828	1,961	3	
1878—79	36	31	4	71	1,302	1,160	2,462	919	44	9	2	55	34	21	55	1,215	961	2,176	6	
1879—80	35	35	5	75	1,342	1,191	2,633	1,191	47	11	2	60	36	24	60	1,419	1,011	2,430	7	
1880—81	35	37	4	76	1,536	1,214	2,750	1,320	55	12	2	69	41	28	69	1,545	1,132	2,677	10	
1881—82	35	36	5	76	1,498	1,174	2,672	1,106	62	11	4	77	46	32	78	1,614	1,170	2,784	9	
1882—83	37	38	5	80	1,651	1,329	2,980	1,291	74	12	4	90	54	37	91	1,909	1,390	3,299	1,4	
1883—84	38	38	8	84	1,624	1,381	3,005	1,385	84	13	3	100	62	40	102	2,072	1,574	3,646	1,6	
1884—85	43	41	10	94	1,861	1,494	3,355	1,848	86	16	4	106	65	43	108	2,112	1,600	3,712	1,8	
1885—86	44	43	10	97	1,891	1,507	3,398	1,976	91	17	4	112	70	44	114	2,185	1,576	3,761	1,7	

Luku- vuosi	Mikkelin lääni.										Kuopion lääni.										
	Koulujen luku.			Opettajisto.			Oppilaita kansakoul.				Koulujen luku.			Opettajisto.			Oppilaita kansakoul.				Lästenkoulu oppilaita.
	Suomalais-Ruots. Ruotsalaisia Suomalaisia	Suom. Opettaja.	Suom. Opettajat.	Suom. Opettaja.	Pohja.	Työväk.	Suom.	Lästenkoulu oppilaita.	Suomalais-Ruots. Ruotsalaisia Suomalaisia	Suom. Opettaja.	Suom. Opettajat.	Suom. Opettaja.	Pohja.	Työväk.	Suom.						
1871—72	22	—	22	12 10	22	472	387	859	—	12	—	12	9 4	13	319	210	529	—			
1872—73	25	—	25	12 12	24	476	373	849	—	15	—	15	9 6	15	313	246	559	—			
1873—74	28	—	28	16 12	28	615	459	1,074	—	20	—	20	14 7	21	519	355	874	—			
1874—75	31	—	31	16 15	31	547	449	996	—	21	—	21	15 10	25	462	338	800	—			
1875—76	35	—	35	18 17	35	630	504	1,134	109	25	—	25	18 9	27	495	357	852	31			
1876—77	37	—	37	19 19	38	689	567	1,256	250	34	—	34	23 13	36	642	537	1,179	38			
1877—78	39	—	39	20 19	39	681	570	1,251	283	38	—	38	23 16	39	812	606	1,418	49			
1878—79	38	—	38	20 18	38	712	603	1,315	319	40	—	40	26 15	41	859	636	1,495	73			
1879—80	39	—	39	20 19	39	719	606	1,325	382	41	—	41	28 15	43	940	684	1,624	98			
1880—81	39	—	39	20 19	39	739	586	1,325	400	51	—	51	33 20	53	1,162	839	2,001	77			
1881—82	44	—	44	23 21	44	843	667	1,510	540	53	—	53	31 24	55	1,079	846	1,925	1,020			
1882—83	46	—	46	23 23	46	907	657	1,564	660	54	—	54	32 24	56	1,252	951	2,203	1,221			
1883—84	50	—	50	27 23	50	922	701	1,623	734	56	—	56	33 25	58	1,290	920	2,210	1,353			
1884—85	53	—	53	29 24	53	903	684	1,587	739	66	—	66	41 27	68	1,440	1,053	2,493	1,444			
1885—86	57	—	57	32 25	57	999	745	1,744	875	72	—	72	45 29	74	1,528	1,138	2,666	1,638			

Hämeen lääni.										Wiipurin lääni.											
Koulujen luku.			Opettajisto.			Oppilaita kansakoulussa.				Lästenkoulu oppilaita.	Koulujen luku.			Opettajisto.			Oppilaita kansakoulussa.				Lästenkoulu oppilaita.
Suomalais-Ruots. Ruotsalaisia Suomalaisia	Suom. Opettaja.	Suom. Opettajat.	Suom. Opettaja.	Suom. Opettajat.	Suom. Opettaja.	Pohja.	Työväk.	Suom.	Suomalais-Ruots. Ruotsalaisia Suomalaisia		Suom. Opettaja.	Suom. Opettajat.	Suom. Opettaja.	Pohja.	Työväk.	Suom.					
32	—	32	21 11	32	700	448	1,148	—	18	—	18	10 9	19	443	237	680	—	—			
33	—	33	23 10	33	694	497	1,191	—	30	—	30	18 16	34	678	397	1,075	—	—			
39	—	39	28 12	40	895	616	1,511	—	31	—	31	20 17	37	743	397	1,140	—	—			
44	—	44	30 16	46	882	656	1,538	—	36	—	36	24 21	45	833	419	1,252	—	—			
43	—	43	30 13	43	978	687	1,662	156	36	—	36	25 17	42	990	478	1,474	293	—			
47	—	47	31 17	48	1,040	777	1,817	457	42	—	42	25 22	47	1,169	650	1,819	543	—			
50	—	50	32 18	50	1,076	804	1,880	350	48	—	48	29 25	54	1,250	672	1,922	788	—			
55	—	55	34 21	55	1,265	993	2,258	580	55	—	55	33 29	62	1,339	793	2,132	788	—			
60	—	60	37 23	60	1,488	1,044	2,532	674	59	—	59	35 31	66	1,472	842	2,314	924	—			
61	—	61	37 24	61	1,442	1,028	2,470	774	65	—	65	36 33	69	1,482	834	2,316	957	—			
71	—	71	40 31	71	1,495	1,191	2,686	753	69	—	69	41 34	75	1,484	859	2,343	1,076	—			
73	1	74	42 33	75	1,700	1,393	3,093	975	75	—	75	43 38	81	1,759	1,002	2,761	1,350	—			
79	2	81	43 41	84	1,811	1,518	3,329	1,033	78	—	78	47 38	85	1,833	1,025	2,858	1,508	—			
80	3	83	43 43	86	1,699	1,535	3,234	1,121	86	1	1	50 45	95	1,947	1,120	3,067	1,706	—			
81	3	84	45 42	87	1,789	1,547	3,336	1,318	90	1	1	2 94	54 46	100	1,933	1,264	3,197	1,946	—		

Waasan lääni.										Oulun lääni.											
Koulujen luku.			Opettajisto.			Oppilaita kansakoulussa.				Lästenkoulu oppilaita.	Koulujen luku.			Opettajisto.			Oppilaita kansakoulussa.				Lästenkoulu oppilaita.
Suomalais-Ruots. Ruotsalaisia Suomalaisia.	Summa.	Opettaja.	Opettajat.	Summa.	Pohja.	Työvä.	Summa.	Suomalais-Ruots. Ruotsalaisia Suomalaisia.	Summa.		Opettaja.	Opettajat.	Summa.	Pohja.	Työvä.	Summa.					
17	3	—	20	16	4	20	731	378	1,109	—	5	—	5	5	—	5	160	55	215	—	
18	4	—	20	16	4	20	650	315	965	—	7	—	7	5	2	7	156	124	280	—	
23	3	—	26	19	7	26	881	469	1,350	—	10	—	10	7	4	11	242	194	436	—	
25	5	—	30	26	10	36	909	595	1,504	—	10	—	10	7	3	10	147	127	305	—	
27	6	—	33	26	9	35	1,054	634	1,688	323	16	—	16	12	4	16	382	266	648	55	
28	10	—	38	29	10	39	1,245	733	1,978	606	19	—	19	14	5	19	347	274	621	227	
31	12	—	43	34	9	43	1,192	750	1,942	896	21	—	21	14	7	21	434	337	771	186	
35	19	—	54	42	14	56	1,607	919	2,526	659	21	—	21	15	6	21	392	305	697	209	
39	26	1	66	51	16	67	1,995	1,130	3,125	1,427	21	—	21	15	6	21	487	394	881	218	
45	27	1	73	55	19	74	2,074	1,242	3,316	1,467	22	—	22	15	7	22	523	353	876	226	
46	30	1	77	59	20	79	2,069	1,300	3,369	1,777	28	—	28	20	8	28	651	385	1,036	556	
50	31	1	82	63	21	84	2,269	1,461	3,730	2,376	34	—	34	23	11	34	783	486	1,269	629	
57	34	1	92	73	21	94	2,636	1,600	4,236	2,529	39	—	39	27	12	39	878	585	1,463	799	
62	37	—	99	79	22	101	2,725	1,762	4,451	2,574	44	—	44	31	13	44	911	615	1,526	1,090	
68	38	—	106	84	24	108	2,888	1,799	4,687	2,962	45	—	45	33	12	45	923	693	1,516	1,109	

Lukuvuosi.	Yhteen veto koko maalle.											Oppilaita lastenkouluissa.
	Koulujen luku.					Opettajisto.			Oppilaita kansakouluissa.			
	Suomalaisia.	Ruotsalaisia.	Suomalais-Ruots.	Venäläisiä.	Summa.	Opettajia.	Opettajattaria.	Summa.	Pojkia.	Tyttöjä.	Summa.	
1871—72	126	19	1	—	146	94	54	148	3,751	2,380	6,131	—
1872—73	157	24	1	—	182	113	72	185	4,153	3,002	4,155	—
1873—74	194	27	3	—	224	145	92	237	5,433	3,794	9,227	—
1874—75	217	31	2	1	251	161	111	272	5,347	3,926	9,304	—
1875—76	243	39	2	1	285	177	117	294	6,667	4,754	11,421	1,888
1876—77	270	45	3	1	319	191	140	331	7,258	5,362	12,620	3,194
1877—78	300	49	7	1	357	211	152	363	7,824	5,623	13,449	4,131
1878—79	324	59	6	1	390	233	167	400	8,691	6,370	15,061	4,840
1879—80	341	72	8	1	422	254	178	432	9,962	6,902	16,864	6,497
1880—81	373	76	7	1	457	268	196	464	10,503	7,228	17,731	6,945
1881—82	408	77	10	1	496	292	215	507	10,733	7,592	18,325	7,817
1882—83	443	81	11	1	548	312	236	548	12,230	8,669	20,899	9,938
1883—84	486	88	16	1	591	346	261	607	13,303	9,417	22,720	11,488
1884—85	520	95	17	1	633	372	278	650	13,598	9,827	23,425	12,339
1885—86	548	99	18	2	667	397	286	683	14,136	10,169	24,305	13,627

Edellä olevaan yleissilmäykseen sisältyvät seuraavat kansakoulut, jotka eivät ole nauttineet tahi eivät vielä nauti apua suostuntavaroista:

lukuvuodesta 1872—73: Ehnroos'in koulu Mäntsälässä lukuvuoteen 1884—85, Siitoisen kansakoulu Sortavalassa vuoteen 1879—80 ja Kyllialän kasvatuslaitos; vuodesta 1873—74: Hämeenkyän kansakoulu Elimäellä vuoteen 1879—80; vuodesta 1874—75: Pakkasten kansakoulu Orimattilassa vuoteen 1883—84; vuodesta 1875—76: Kullan kartanon ja Strömfors'in ruukin kansakoulut vuoteen 1879—80; vuodesta 1876—77: Siikaisten kansakoulu vuoteen 1878—79; vuodesta 1878—79: Tervajoen ja Tyysterikylän kansakoulu Pernajassa vuoteen 1883—84; vuodesta 1879—80: Wähikkälän kansakoulu Janakkalassa ja Björnölän kansakoulu Hirvensalmessa vuoteen 1883—84;; vuodesta 1879—80: Mäntän koulu Keuruulla vuoteen 1882—83 ja vuodesta 1883—84: vuodesta 1877—78: Patenniemen kansakoulu Haukiputaalla; vuodesta 1882—83: Nyberg'in koulu Tuusulassa ja vuodesta 1883—84: kansakoulu Albergan tilalla Espoossa.

Näistä ovat Siitoisen koulu Sortavalassa ja Kullan kartanon koulu Ruotsin-Pyhtäällä (Strömforsissa) tauonneet; ilman tavallista valtioapua ovat edelleen toimissaan olleet Kyllialän kasvatuslaitos, Mäntän tehtaan, Albergan kartanon ja Nyberg'in koulut, jota vastoin muut ovat hakeneet ja saaneet valtioapua.

Lastenkoulujen oppilasten määrät on tauluun otettu lukuvodesta 1875—76 alkain, sillä sitä vanhempia täydellisiä ja täysin luotettavia ilmoituksia ei ole olemassa.

Sittenkuin ensimmäiset valtioavut maaan kansakouluille armossa myönnytettiin vuonna 1861 ja armollisessa asetuksessa 11 p:ltä Toukokuuta 1866 kansakoulu-toimen järjestämisestä maassa säädettiin, että ylemmälle kansakoululle maalla annetaan yleisistä varoista palkkaus-apua 600 markkaa opettajalle ja 400 markkaa opettajattarelle, on kansakouluille maan itsekussakin läänissä 20 vuoden aikakautena 1866—1886 semmoisia palkkausapuja myönnytetty tässä alla mainitut määrät:

Myönnytetty:	Uuden- maan lääni.	Turun ja Porin lääni.	Hämeen lääni.	Wiipurin lääni.	Mikkelin lääni.	Kuopion lääni.	Waasan lääni.	Oulun lääni.	Summa.
	<i>Smc</i>	<i>Smc</i>	<i>Smc</i>	<i>Smc</i>	<i>Smc</i>	<i>Smc</i>	<i>Smc</i>	<i>Smc</i>	<i>Smc</i>
1866 vuoden lop- puun	1,000	—	2,900	700	600	—	840	—	6,040
Vuonna 1867 .	—	—	4,400	500	1,400	1,000	1,200	—	8,500
1868 .	2,800	—	3,000	800	1,000	1,000	3,160	—	11,760
1869 .	2,400	1,200	2,200	1,000	4,000	1,600	6,000	600	19,000
1870 .	9,600	5,200	2,300	4,600	3,400	800	2,400	1,600	29,900
1871 .	3,600	5,200	3,000	4,200	2,600	3,600	2,200	1,200	25,600
1872 .	2,400	1,000	3,200	3,600	1,000	800	1,200	1,400	14,600
1873 .	2,400	2,000	3,200	1,400	1,000	2,200	4,000	600	16,800
1874 .	3,200	4,400	600	2,200	2,600	600	3,800	—	17,400
1875 .	3,400	400	—	1,000	2,000	4,800	1,800	4,000	17,400
1876 .	2,400	2,200	1,600	2,200	1,000	3,000	600	600	13,600
1877 .	2,400	4,600	1,800	3,400	400	1,400	3,400	—	17,400
1878 .	800	4,600	—	3,600	600	1,400	4,000	1,000	16,000
1879 .	1,200	1,800	3,200	1,200	400	600	5,400	600	14,400
1880 .	400	6,000	1,800	5,800	400	3,800	5,000	—	23,200
1881 .	400	5,800	4,800	2,800	2,000	2,000	4,000	3,800	25,600
1882 .	2,400	4,800	2,200	3,000	400	1,000	4,400	3,800	22,000
1883 .	3,800	5,000	2,600	4,200	2,200	1,600	5,400	3,600	28,400
1884 .	2,200	4,800	1,200	4,200	1,600	5,200	4,000	2,000	25,200
1885 .	2,800	2,200	800	2,800	2,800	2,400	3,400	1,800	19,000
1886 .	2,000	3,400	5,800	10,200	—	2,800	7,200	4,000	35,400

1:nen muistutus. Armollisten päätösten kautta on myönnytetty 21,700 markkaa vuonna 1877, 23,700 markkaa vuonna 1879, 30,400 mkaa v. 1880, 27,400 mkaa v. 1881, 25,600 mkaa v. 1884, 31,100 mkaa v. 1885 ja 36,600 markkaa vuonna 1886, mutta kun näihin summiin sisältyvät ennestään myönnytetyt määrävarat, joita joko on vain korotettu taikka myönnytetty edelleenkin, on ainoastaan ne summat tähän otettu, jotka ovat varsinaisesti lisänneet valtiovaraston menoja.

2:nen muistutus. Näihin määrävara-summiin ei sisälly Korpon-Utön luotsi-

aseman kansakoululle annettu apulisä 600 markkaa, joka yleisistä valtiovaroista myönnytettiin Keisarillisen Senaatin Valtiovarain-toimituskunnan kirjelmän mukaan 10 p:ltä Joulukuuta 1884.

Kun muutamat ylempänä olevaan yleissilmäykseen otetuista määrävarasummista jo ovat tauonneet ja palkkaus-avut, armollisen päätöksen mukaan 19 p:ltä Maaliskuuta 1886, saman vuoden Tammikuun 1 p:stä alkaen on korotettu 800 markaksi opettajalle ja 600 markaksi opettajattarelle, niin myös palkankorotukset samoin suhtein ovat lisääntyneet, ei noista ilmoituksista voi saada mitään tietoa niistä rahanmääräysten määristä, jotka 1886 vuoden lopulla olivat maaseutujen kansakoulujen käytettävänä; ja sen tähden tähän alle pannaan summittainen ilmoitus näiden määrävarain suuruudesta 1886 vuoden lopulla:

Myönnytetty:	Unden- maan lääni.	Turun ja Porin lääni.	Hämeen lääni.	Wiipurin lääni.	Mikkelin lääni.	Kuopion lääni.	Waasan lääni.	Oulun lääni.	Summa.
	<i>Smc.</i>	<i>Smc.</i>	<i>Smc.</i>	<i>Smc.</i>	<i>Smc.</i>	<i>Smc.</i>	<i>Smc.</i>	<i>Smc.</i>	<i>Smc.</i>
Palkkausapuja..	69,800	88,020	68,000	82,800	42,600	57,600	95,200	40,600	544,620
Palkankorotuksia	4,140	3,680	4,760	3,840	2,460	3,140	2,960	1,700	26,680
Summa	73,940	91,700	72,760	86,640	45,060	60,740	98,160	42,300	571,300

Paitsi edellä kerrottuja rahanmääräyksiä kaupunkien ja maaseutujen kansakoulu-tointa varten on määrärahoja myönnytetty oppikirjain tekijänpalkkioiksi ja painatuskustannuksiin, lahjapalkkioiksi, matkustusavuiksi, käsityö-opetuksen edistämiseen, lastenkoulujen opettajain ja opettajattarien valmistamiseen sekä tilastollisten julkaisemain painatukseen y. m. satunnaisiin tarkoituksiin: vuonna 1866 4,600 markkaa, 1867 2,400 mkaa, 1868 1,380 mkaa, 1869 1,200 mkaa, 1870 600 mkaa, 1871 500 mkaa, 1872 540 mkaa, 1873 700 mkaa, 1874 2,104 markkaa 50 penniä, 1875 2,603 mkaa 88 pniä, 1876 5,452 mkaa 54 pniä, 1877 2,000 mkaa, 1878 5,141 mkaa 89 pniä, 1879 2,371 mkaa 25 pniä, 1880 10,400 mkaa, 1881 8,000 mkaa, 1882 8,000 mkaa, 1883 9,200 mkaa, 1884 13,720 mkaa, 1885 15,375 mkaa ja vuonna 1886 30,425 markkaa, joista 13,000 markkaa apurahana kaupunkien kansakoulun-opettajain eläkkeenantirahastoon ja 5,000 markkaa sairas-apujen antamiseen hädän-alaisille opettajille sekä 2,500 markkaa kahden kansakoulun toimeenpanoon Salmin pitäjääseen.

Kansakoulun-opettajatarten apukassaan myönnytettiin 30,000 markkaa vuonna 1877 ja kansakoulun-opettajain leski- ja orpokassaan vuonna 1877 valtiovaroista pohjarahastoksi 200,000 markkaa ja vuonna 1879 suostuntavaroista 50,000 markan apulisä.

Ylitirehtöörin käytettäväksi asetetuista määrärahoista ansiollisten opettajain kehotukseksi on puolet vuosittain jätetty kansakoulujen Ylitarkastelijan käyttämiseen ja hän on ne osittain jaellut kehotukseksi opettajille ja opettajattarille, osit-

tain pannut tilaisuuden valmistamiseen jo palveleville opettajille voida itseänsä enemmän vaurastuttaa seminareissa käymisen ja oleskelun kautta.

Furuhjelm'in lahjoitusrahaston korkorahain jakelusta varattomain oppilaiden elatukseksi heidän kansakoulua käydessään liittyy tähän kansakoulujen Yli-tarkastelijan antama eri kertomus.

Paitsi edellä mainittua Furuhjelm'in lahjoitusta ja joitakuita muita maan seminareille kuuluvia pienempiä stipendirahastoja ja samanlaisia kansakoulujen rahastoja, joista ei vielä ole voitu laatia yleissilmäyksellistä yhteen-asettelua, kun on puuttunut täysin tarkkoja ja yhdenmuotoisia ilmoituksia, on kansakouluilla ollut onni saada: Standertskjöld'in lahjoitus, josta tarkemmat tiedot annetaan tuonnempana; Asessori Elis Holm'in lahjoitus testamentin mukaan 26 p:ltä Huhtikuuta 1881, ollen 60,000 markkaa, joista kansakoulujen opettajain ja opettajattarien eläkekassain tulee kummankin saada puolet ja jonka korkomäärä, ennenkuin pääoma on annettu noihin kassoihin, käytetään stipendirahastoksi Jyväskylän seminarin oppilaille, sekä Kanslianeuvos Elias Lönnrot'in lahjoitus, testamentin kautta 27 p:ltä Huhtikuuta 1882, täydellisemmän ylemmän kansakoulun toimeenpanoa varten Sammatin ja Karjalohjan kuntaan, jonka lahjoituksen testamentin toimitusmies Kanslianeuvos Kaarle Gustav Borg 6 p:nä Maaliskuuta 1886 toi Suomen Valtiokonttooriin 72,558 markan 27 pennin suuruisena.

Vaikka kansakoulu maalla on uutena, kansalle outona toimena tais-tellut monien vastusten kanssa, on se kuitenkin tänä aikakautena alati edis-tyntynyt ja päässyt yhä enemmän leviämään. Tämän kehkenemisen valaisemiseksi otetaan tähän alla olevat summittaiset yleiskatsaukset:

Kansakoulullisten kuntain määrä lukuvuotena 1871—1872.

	Kuntia.	Kouluja.
Uudenmaan lääni	19	33
Turun ja Porin lääni	5	6
Hämeen lääni	20	30
Wiipurin lääni	11	25
Mikkelin lääni	11	21
Kuopion lääni	5	13
Waasan lääni	16	19
Oulun lääni	5	5
Summa	92	152

Lukuvuotena 1875—1876.

	Kuntia.	Kouluja.
Uudenmaan lääni	32	63
Turun ja Porin lääni	25	33
Hämeen lääni	30	43
Wiipurin lääni	24	37
Mikkelin lääni	16	35
Kuopion lääni	13	25
Waasan lääni	25	33
Oulun lääni	13	16
Summa	178	285

Lukuvuotena 1881—1882.

	Kuntia.	Kouluja.
Uudenmaan lääni	36	76
Turun ja Porin lääni	56	77
Hämeen lääni	40	71
Wiipurin lääni	34	70
Mikkelin lääni	20	44
Kuopion lääni	27	53
Waasan lääni	48	77
Oulun lääni	23	28
Summa	284	496

Niiden kuntien luku: *a)* joille on myönnytetty valtioapua 1886 vuoden loppuun asti; *b)* joissa on ollut seisova kansakoulu; *c)* jotka ovat itselleen hankineet valtioavun aiotulle kansakoululle, ja *d)* jotka eivät ole tiettävästi mihinkään toimeen käyneet kansakoulun toimeenpanemiseksi.

	Niiden kuntain luku, joille valtioapua on myönnytetty.			Kuntia, joissa oli seisova kansakoulu toinnassa luku- vuotena 1885—1886, valtio- apua saaden tahi ilman.	Kuntia, joissa oli myönnetty apua ennen 1886 vuoden loppua, mutta joissa ei ollut seisovaa kansakoulua 1885—1886.	Kuntia, joissa ei ollut seisovaa kansakoulua lukuvuotena 1885—86 ja jotka eivät myös- kään olleet hankkineet apua ennen 1886 vuoden loppua.	Summain summa.	
	1885 vuo- den lop- puun.	Vuodella 1886.						1886 vuo- den lop- puun.
		Ensi kerta.	Lisäystä.					
Maalaiskunnat.								
Uudenmaan lääni	38	—	2	38	38	1	39	
Turun ja Porin lääni . .	81	3	2	84	79	5	120	
Hämeen lääni	45	1	5	46	45	1	49	
Wiipurin lääni	41	3	6	44	42	2	54 *	
Mikkelin lääni	25	—	—	25	25	—	27	
Kuopion lääni	30	—	4	30	30	—	32	
Waasan lääni	60	5	4	65	59	6	82	
Oulun lääni	38	3	3	41	37	4	68	
Summa	358	15	26	373	355	18	471	

Maalaiskuntia, joissa 1, 2, 3 j. n. e. kansakouluja lukuvuotena 1885—1886.

	Maalaiskuntia, joissa:								Yhteensä maa- laiskunt. joissa kansakouluja.
	1 koulu.	2 koulu.	3 koulu.	4 koulu.	5 koulu.	6 koulu.	7 koulu.	8 koulu.	
Uudenmaan lääni	12	11	8	2	2	1	1	1	38
Turun ja Porin lääni	54	20	3	1	1	—	—	—	79
Hämeen lääni	20	16	5	3	1	—	—	—	45
Wiipurin lääni	12	17	8	3	1	—	1	—	42
Mikkelin lääni	7	9	6	1	2	—	—	—	25
Kuopion lääni	10	10	4	3	1	1	1	—	30
Waasan lääni	34	10	10	3	2	—	—	—	59
Oulun lääni	29	8	—	—	—	—	—	—	37
Summa	178	101	44	16	10	2	3	1	355

Ne kunnat, jotka 1886 vuoden loputtua eivät vielä olleet mitään tointa pitäneet kansakoulun laittamisesta, olivat:

Uudenmaan läänissä:

Jaala, joka kuitenkin vuonna 1887 on pyytänyt valtioapua.

* Lisäksi Michikkälän ja Soanlahden uudet seurakunnat.

Turun ja Porin läänissä.

Kumlinki, Brändö, Sottunka, Köökäri, Jomala, Pyhämaa, Uudenkaupungin maan-seurakunta, Iniö, Kustaavi eli Kivimaa, Welkua, Lokalahti, Navo, Houtskari, Merimasku, Karjala, Wehmalainen, Lemu, Askainen, Kuusto, Hiittinen, Suomusjärvi (saanut valtioapua $\frac{2}{3}$ 1887), Muurla, Kulla, Pomarkku, Honkilahti, Rauman maa-seurakunta, Yläne, Jämijärvi (saanut valtioapua $\frac{2}{3}$ 1887), Karvia (saanut valtioapua $\frac{2}{3}$ 1887), Kiikoinen, Orihpää, Prunkkala, Wahto, Rusko, Naantalin maan-seurakunta ja Paattinen.

Hämeen läänissä.

Perttula, Someronniemi ja Kuorehvesi (saanut valtioapua $\frac{4}{3}$ 1887).

Wäipurin läänissä.

Lemi, Taipalsaari, Suomenniemi, Ilmes, Tiurula, Leppälahti, Suojärvi, Korpiselkä, Rautjärvi ja Miehikkälä. Kansakoulun laittamisen toimeen on jo käyty Suojärvellä, Korpiselällä ja Rautjärvellä. Jos luetaan pois Leppälahti, joka nykyään sisältyy Soanlahteen, sekä Ilmes ja Tiurula Hiitolan osiksi, on ainoastaan neljä seurakuntaa jäljellä.

Mikkelin läänissä.

Luhanka ja Jäppilä.

Kuopion läänissä.

Rääkkylä ja Rautavaara.

Waasan läänissä.

Karijoki, Korsnäs, Peräseinäjoki, Petolahti, Bergö, Sulva (saanut valtioapua $\frac{4}{3}$ 1887), Raippaluoto, Purmo, Perho, Lestijärvi, Korttesjärvi, Soini, Töysä, Pihlajavesi, Sumiainen, Jyväskylä ja Uurainen.

Oulun läänissä.

Temmes, Utajärvi, Ylikiiminki, Jokijärvi, Rautio, Evijärvi, Merijärvi, Saloinen, Revonlahti, Reisjärvi, Piippola, Pulkkala, Kestilä, Kajaani, Hyrynsalmi, Puolanka, Ristijärvi, Suomussalmi, Karunki, Turtola, Kolari, Kemijärvi, Kuolajärvi, Muonionniska, Enontekiäinen, Sodankylä ja Inari.

Niinkuin tuosta luettelosta huomaa, on hajoitettuna oleminen ylen pieniin kuntiin, joiden kyky yleisiin toimiin on kehno, pääasiallisesti vaikuttanut sen, että niin suuri määrä kuntia Turun ja Waasan lääneissä vielä on kansakouluja vailla.

Waasan läänissä vallitsee se huomattava asianlaita, että useita kuntia ei mil-lään tavalla ole saatu asettamaan yhteisiä kansakouluja, vaan on huolenpito siitä jätetty yksityisille koulupiireille tahi asian harrastajille, joille joskus on apulisia annettu kunnalle tulleesta paloviina-veron osuudesta.

Asujanten harvassa oleminen ja varojen puute ovat Oulun läänissä arvat-tavasti olleet suurinna esteenä kansakoulujen karttumiselle, koskapa näillä seuduin maatamme useimmissa tapauksissa välttämättömästi täytynee olla kansakouluihin yhdistettyinä majapaikatkin oppilaille.

Paljoa suurempien vaikeuksien kanssa kuin kaupungeissa on kansakoulun maalla ollut taistelemisen. Mutta näitä haittoja on jo usein esiin tuotu ja on niihin myös Hallituksen ja Valtiosäätyjen suosiollinen huomio kääntynyt. Virkapätevyy-den ehtojen muutos ja palkan parannus opettajistolle sekä yhtenäinen ja koulun asioihin perehtynyt tarkastelu antavat syytä toivoa monien tätä enuen valitettujen vikain itsestään katoavan. Kuitenkin eräät toivomusperät, jotka perustuvat pit-kään kokemukseen, ansainnevat huomauttamista.

Armollisessa kansakoulu-asetuksessa ei anneta mitään määräyksiä siitä, kuinka kauan jokin virka saa olla avoinna ja sijaisen hoidettavana, ilman haetta-vaksi julistamatta. Virkain täyttämisen tapa (129:s §) olisi saatettava tar-kemmin pitämään yhtä niiden säännöksien kanssa, jotka valtion ja kirkon vir-kojen suhteen ovat voimassa, niin myös määrätty päivä pantava opettajain astu-miselle virkaan ja lähtemiselle siitä. Kansakoulun johtokunnan ja opettajan kuo-linpesän välinen suhde opettajan kuoltua tulevana viransijaisuuden aikana pitäisi tarkemmin määrättämän sekä kenen asia on, opettajan virkavapautta saatua, mää-rätä hänen sijaisensa palkkaehdot, niin myös tarkemmat määräelmät näiden (132:s §) jaotuksesta annettaman. Kun näkyy tulevan yhä suurempi tarve apulais-opetta-jista ja -opettajattarista, koska useat koulut eivät enää voi vastaan ottaa kaikkia niihin pyrkiviä, olisivat ne ehdot, joilla palkkaus-apua yleisistä varoista myönny-tetään semmoisille opettajille, tarkemmin säädettävät (128:s §), sillä 117:nessä §:ssä määrättyt ovat monessa semmoisessa tilassa liian kovat. Koulupiirin muo-dostamisen ehdot ja piirien suhde kunnan yhteiseen kouluun, sen koulukassaan ja ennen rakennettuja kouluhuoneuksia ehkä rasittavaan velkaan olisivat tar-kemmin määrättävät (119:s §), koskapa ne seikat usein ovat antaneet aihetta oikeudenkäymiseen. Myöskin paremmin järjestettyjen, tarkoituksenmukaisemmin ase-teltujen ja halpahintaisempien oppikirjain tarve alkaa käydä yhä tuntuvammaksi.

3. Yleiset kansakoulu-kokoukset.

Sittenkuin Kansakoulujen Ylitarkastelija oli armollisen varain-määräyksen kautta päässyt tilaisuuteen panna toimeen 11 p:nä Toukokuuta 1866 annetun asetuksen 8:n §:n 8:nnessa kohdassa olevan säännöksen, pidettiin 1:nen kansakoulu-kokous vuonna 1869 Jyväskylässä. Sen jälkeen on 2:nen vuonna 1872, 3:s 1875, 4:s 1878 ja 5:s 1881 pidetty samoin Jyväskylässä, mutta 6:s vuonna 1884 Kymölän seminarilla ja 7:s vuonna 1887 Tammisaarella. Harrastus näiden kokousten suhteen on, niinkuin kussakin kokouksessa olleiden osan-ottajain yhä lisääntyneestä lukumäärästä varmuudella voipi päättää, ollut enenemässä. Ei ole ollenkaan epäilemistä, ett'eivät nämät kokoukset olisi niin hyvin niissä pidettyjen yleisten keskustelujen kautta, kuin myös niiden ohessa olleiden näyttelyjen kautta sekä sillä ajatusten vaihdolla ja kokemuksien vertailulla, mitä niissä on tarjottu kansakoulun-opettajalle, joka syrjäisellä maaseudulla usein on jätettynä yksin ja henkisiä herätyksiä vaille, tehneet varsin elähyttävää vaikutusta ja vireillä pitäneet intoa kansakoulu-työhön. Yleisillä varoilla suoritettut kulut olivat 1:sestä näitä kokouksia 2,600 markkaa, 2:sesta, 3:nnestä, 4:nnestä ja 5:nnestä 4,000 sekä 6:nnestä ja 7:nnestä 5,000 markkaa.

Armossa saaduilla matka-avuilla ovat sitä paitsi muutamat meidän opettajiston jäsenet päässeet käymään yleisissä pohjoismaiden koulukokouksissa Göteborg'issa, Kristianiassa, Tukholamssa ja Köpenhaminassa. Paitsi kansakoulu-kokouksien ja läänien maanviljelys-kokouksien näyttelyissä ovat meidän kansakoulut ja seminarit ottaneet osaa yleiseen käsityö-näyttelyyn Helsingissä vuonna 1875, yleiseen teollisuusnäyttelyyn Helsingissä 1876, yleiseen Suomen maanviljelys-kokoukseen Turussa 1881, Moskovassa pidettyyn näyttelyyn 1881 ja mailmannäyttelyyn Pariisissa vuonna 1878. Kesällä vuonna 1885 silloisen keisarikäynnin aikana pidettiin yksinomaan maamme seminareissa ja kansakouluissa tehtyjen käsitöiden näyttely, jonka kustannukset nousivat 14,488 markkaan 61 penniin.

4. Tarkastelu.

Kun kansakouluja vielä oli verrattain vähä luvultaan, oli Ylitarkastelijan mahdollista ilman apulaisetta hoitaa niiden tarkastelemista. Mutta kuta enemmän niiden luku lisääntyi, sitä tuntuvammin havaittiin tarvittavan järjestettyä, asian-ymmärtävien henkilöiden toimittamaa tarkempaa vaarinpitoa näiden koulujen toiminnasta, jonkamoinen vaarinpito ei enää ollut Ylitarkastelijalle yksinään mahdollista. Tätä tarvetta huomautti Ylihallitus alamaaisessa kertomuksessaan kansakoulu-toi-

men tilasta lukuvuotena 1871—1872 ja lausui suotavaksi, jotta koko maa jaettaisiin isohkoihin tarkastelupiireihin, niin että olisi yksi kansakoulu-tarkastelija kussakin läänissä. Kansakoulujen lukumäärän noustua 231:een esitti Ylihallitus alamaaisessa kirjelmässä 23 p:ltä Tammikuuta 1873 toisen kansakoulujen yli-tarkastelijan asettamista, jolla olisi istunto- ja puhevalta Ylihallituksessa. Kirkollis-toimituskunnan kirjeellä 28 p:ltä sen jälkeistä Maaliskuuta annettiin Ylihallitukselle tieto, että sen ehdotus, ilmoitetuista syistä, ei ollut saavuttanut Keisarillisen Senaatin suostumusta, ja käskettiin sitä myös asianomaisessa järjestyksessä valitsemaan tarkastelijoita kansakoulu-asetuksen 11:n §:n säännöksen mukaan. Kun tämä asia sen vuoksi jälleen tuli käyteltäväksi, niin Ylihallitus alamaaisesti esitti, että eikö, siihen katsoen, miten vaikeata olisi löytää soveliaita henkilöitä, jotka vakinaisten tointensa ohessa tahtoisivat ja voisivat ruveta tarkastelijoiksi, ja kuinka olisi mahdotonta näin järjestää tarkastelua tyydyttävällä tavalla, sopisi koko maan kansakouluja varten asettaa kolme tarkastelijaa, joista kukin saisi 2,000 á 3,000 markkaa palkkiota ja voimassa olevan matkustussäännön mukaisen korvauksen matkustuksistaan. Vastaukseksi tähän alamaiseen esitykseen tuli Keisarillisen Senaatin kirje 16 p:ltä Tammikuuta 1874, jossa Ylihallituksen käskettiin viipymättä ryhtyä toimeen 11:n:ssä §:ssä armollista asetusta 11 p:ltä Toukokuuta 1866 määrättyjen paikallis-tarkastelijain asettamiseksi. Heti kohta kävi nyt Ylihallitus tuota armollista käskyä täyttämään. Kun oli vaikeata saada yhteen käteen kootuksi isomman koulumäärän tarkastelua, oli jo vuonna 1874 paikallistarkastelijoita asetettuina luvultaan 25. Kuta enemmän kansakoulujen luku lisääntyi, sitä suuremmaksi kävi vuosi vuodelta vaikeus pysyttää tarkastelualueita täsmälleen jaettuina; ja niin oli Ylihallituksen pakko määrätä piirien laajuus niiden henkilöiden tahtoa myöten, jotka olivat taipuvaiset ottamaan tarjotun tehtävän vastaan. Mutta sittekin ei aina ollut mahdollista paikkain auki sattuessa täyttää niitä, niin että muutamien piirien täytyi, jokseenkin soveliaisten ja tähän toimeen halullisten miesten puutteessa, joskus vuosi aikaa ja kauemminkin olla tarkastelijatta. Vuonna 1885, jolloin paikallistarkastelu järjestettiin armollisessa julistuksessa 30 p:ltä Toukokuuta 1884 määrättyllä tavalla, oli tarkastelupiirien luku 49.

Sittenkuin tämä tarveasia oli ollut maan Säätyjen keskustelujen alaisena ja ehdotus vakinaisella kannalla palvelevain kansakoulun-tarkastelijain asettamisesta rauennut valtiopäivillä v. 1877—1878, mutta 1882 vuoden valtiopäivillä hyväksytty, ilmestyi äskenmainittu armollinen julistus uusista virkatoimista Suomen koulutoimen Ylihallituksessa sekä maalla olevain kansakoulujen tarkastelusta. Tämän armollisen julistuksen mukaan on 1 p:stä Heinäkuuta 1885 tarkastelua toimittamassa yksi kutakin lääninä kohti määrätty tarkastelija 4,000 markan vuotuisella palkalla ja korvauksen saapa toimituksistaan voimassa olevan matkustussäännön mukaan. Samassa armollisessa julistuksessa myönnytettiin 2,000 markkaa määräravoja Yli-

hallituksen vuosirahan-sääntöön otettavaksi, matkustus-apuna hakemuksen johdosta annettavaksi jollekulle näistä tarkastelijoista.

Vaikka kansakoulujen luku nykyään on niin lisääntyneenä, että 8 tarkastelijan on työlästä ennättää kaikkia Ylihallituksen 1 p:nä Kesäkuuta 1885 antaman johtosäännön mukaan heille kuuluvia tehtäviä toimittaa, on kuitenkin nyt jo huomattava muutos parempaan päin tällä alalla havaittu. Sittenkuin äsken asetetut tarkastelijanvirat oli talvella vuonna 1885 Ylihallituksen ehdotuksen jälkeen täytetty, myönnytettiin, kansakoulujen Ylitarkastelijan anottua, Kirkollis-toimituskunnan kirjelmän mukaan 19 p:ltä Kesäkuuta 1885, määrärahoja valittujen tarkastelijain yhtymistä varten, joka neuvottelu tapahtui Syyskuun alussa.

Kun kolme seminaaria maahamme oli toimeen saatu ja kansakoulujen määrä niin suuresti enentynyt, ett'ei kansakoulujen Ylitarkastelijan enää ollut mahdollista täyttää kaikkia hänelle kuuluvia toimia ja tilastollisia töitä, suotiin Keisarillisen Majesteetin armollisen kirjeen kautta 3 p:ltä Syyskuuta 1875 Ylitarkastelijalle apulainen, joka saisi vuotuista palkkiota 3,000 markkaa, ja Keisarillisen Senaatin käyttörahoista, Kirkollis-toimituskunnan kirjelmän mukaan 29 p:ltä Marraskuuta 1878, 14 p:ltä Joulukuuta 1882, 21 p:ltä Joulukuuta 1883 ja 19 p:ltä Joulukuuta 1884, lisäapulaista varten toistaiseksi 2,000 markkaa vuotuisia määrävaroja, niin myös Kirkollis-toimituskunnan kirjelmän mukaan 3 p:ltä Joulukuuta 1880 palkkiota 3,000 markkaa yhdelle kanslistille kansakoulu-asioita varten. Vuodesta 1875 on kansakoulujen Ylitarkastelijalla näin muodoin ollut yksi apulainen 3,000 markan palkkiolla vuoteen 1878, jolloin tuo palkkio Keisarillisen Senaatin käyttörahoista myönnytetyllä varainmääräyksellä korotettiin 5,000 markkaan, ja vuodesta 1881 alkaen toinen apulainen 3,000 markan palkkiolla, jotka virat ovat armollisella julistuksella 30 p:ltä Toukokuuta 1884 muutetut vakinaiseksi kansakouluin-tarkastelijan viraksi, jota seuraa 4,000 markan vuotuinen palkka ja virantekopalkkiota 1,000 markkaa, sekä yksi kanslistinvirka kansakoulu-asioita varten Ylihallituksessa, vuotuisella 3,000 markan palkkiolla.

Paitsi Ylihallituksen vuosirahan-sääntöön otettuja kansakoulujen Ylitar-
kastelijan ja hänelle määrättyjen, ylempänä mainittujen apulaisten palkkaetuja, on
kansakoulujen ja seminarien tarkastelua varten maksettu ulos matkakustannuksina
ja 1 p:stä Heinäkuuta 1885 palkkioina seuraavat määrät:

Vuonna	1868	.	.	.	.	.	.	.	.	1,769	markkaa	60	pennia
”	1869	.	.	.	.	.	.	.	.	961	”	30	”
”	1870	.	.	.	.	.	.	.	.	1,640	”	48	”
”	1871	.	.	.	.	.	.	.	.	1,911	”	65	”
”	1872	.	.	.	.	.	.	.	.	2,702	”	63	”
”	1873	.	.	.	.	.	.	.	.	1,960	”	08	”

Vuonna 1874	2,235	markkaa	96	penniä
„ 1875	7,994	„	69	„
„ 1876	11,297	„	99	„
„ 1877	10,925	„	49	„
„ 1878	10,742	„	93	„
„ 1879	12,877	„	44	„
„ 1880	17,330	„	31	„
„ 1881	15,224	„	93	„
„ 1882	17,600	„	22	„
„ 1883	23,256	„	94	„
„ 1884	22,484	„	89	„
„ 1885 Piiritarkastelijoille	27,145:	79		
Lääniintarkastelijain palkkiot	16,000:	—		
Ylihallituksen-jäsenten ja läänin-				
tarkastelijain matkalaskut	1,079:	82	44,225:	61.
„ 1886 Läänintarkastelijain palkkiot	32,000:	—		
Matkalaskut	25,407:	59	57,407:	59.

5. Lainsäädännön ja järjestelyn toimenpiteet vuodesta 1866 vuoteen 1886.

Meidän kansakoulun lakisääteessä ovat etupäässä merkittävät Keisarillisen Majesteetin armollinen julistus Suomen kansakoulu-toimen lopullisesta järjestämisestä, Keisarillisen Majesteetin armollinen asetus kansakoulu-toimen järjestämisestä maassa, Keisarillisen Majesteetin armollinen ohjesääntö kansakoulun-opettaja- ja -opettajatar-seminarille, ja Keisarillisen Majesteetin armollinen sääntö opetuskaavoista sekä kansakoulunopettaja- ja -opettajatar-seminarille että semmoiseen oppilaitokseen asetetulle mallikoululle, kaikki annetut 11 p:nä Toukokuuta 1866.

Keisarillisen Senaatin Kirkollis-toimituskunnan kirjelmällä 10 p:ltä Kesäkuuta 1867 annettiin Ylitarkastelijalle tieto ei ainoastaan Keisarillisen Majesteetin korkeasta päätöksestä, että opettajansijain ensi kerran tapahtuva täyttäminen Jyväskylän kansakoulunopettaja- ja -opettajatar-seminarissa saisi käydä 11 p:nä Toukokuuta 1866 annetussa armollisessa asetuksessa määrättyä menettelyä vaariin ottamatta, vaan myös siitä, että oli valtuuskirja annettu niille tämän laitoksen opettajille ja opettajattarille, jotka koetus-aikana olivat näkyneet toimeensa täysin kykeneviksi.

Maaliskuun 2 p:nä 1869 ilmestyi armollinen ohjesääntö Kyllälän eli Nygårdin tilalle Wiipurin pitäjässä asetetulle kasvatuslaitokselle köyhiä ja turvattomia lapsia varten, jonka ohjesäännöu kautta tämä laitos asetettiin kansakoulujen Ylitarkastelijan valvonnan alaiseksi ja sen hoitolaisten opetus järjestettiin likimittain sen mukaiseksi kuin maan ylemmissä kansakouluissa.

Keisarillisen Senaatin Kirkollis-toimituskunnan kirjeellä 13 p:ltä Toukokuuta 1869 annettiin kansakoulujen Ylitarkastelijalle lupa siihen, että Jyväskylän seminarin sekä miespuolten että naispuolten osastossa saisi asuma-oppilaiden määrän enentää 35:ksi.

Armollisen julistuksen kautta 15 p:ltä Heinäkuuta 1869 tuli 26:s § armollisessa asetuksessa 11 p:ltä Toukokuuta 1866 muutettuna kuulumaan siten, että syys-lukukausi seminareissa tulisi alkamaan Elokuun 20 p:nä ja kevät-lukukausi loppumaan Kesäkuun 20 p:nä, vaariin ottaen, jotta joul-, pääsiäis- ja heiluntailomat määrättäisiin niin, ett'eivät tekisi vähennystä säädettyyn 41-viikkoiseen opetus-aikaan.

Elokuun 5 p:nä v. 1869 vahvisti Keisarillinen Senaatti ohjelman seminarin-oppilaiden käytännölliselle valmistuttamiselle Jyväskylän seminarissa opettajan- ja opettajattaren-toimeen.

Vuonna 1869 Marraskuun 24 p:nä annettiin Keisarillisen Majesteetin armollinen asetus tulevien koulun-opettajain valmistuksesta Keisarillisessa Aleksanderin-Yliopistossa ja niistä opinkokeista, jotka koulunopettajan-virkaan hakijan pitää suorittaman, joka muutos tuli 11 p:nä Toukokuuta 1866 annetun armollisen asetuksen 31:n §:n mukaan eräissä kohdin sovellettavaksi seminarin-opettajienkin virkapätevyyteen.

Lähinnä armollista asetusta 11 p:ltä Toukokuuta 1866 on maan kansakoulu-toimelle tähdellinen Keisarillisen Majesteetin armollinen asetus 24 p:ltä Marraskuuta 1869, joka koskee Ylihallituksen asettamista koulutointa varten ja jonka kautta kansakoulun lähempi vaarinpito ja johto yhdistetään saman virkakunnan alaan kuin maan muidenkin oppilaitosten sekä kansakoulujen ylitarkastelija käypi tähän hallitukseen istumaan ja muutetaan Jyväskylästä maan pääkaupunkiin.

Kirkollis-toimituskunnan kirjeessä 22 p:ltä Joulukuuta 1869 ilmoitettiin Ylitarkastelijalle Keisarillisen Senaatin vastaus tehtyyn kysymykseen, kuinka olisi käytettävä ja oikein ymmärrettävä 37:s § verrattuna 25:nteen §:ään armollisessa asetuksessa 11 p:ltä Toukokuuta 1866, mitä tulee opettajakunnan kokoonpanoon, oppilaan tekemää hairausta koskevia asioita käyteltäessä.

Kirjeellä 8 p:ltä Maaliskuuta 1870 Keisarillisen Senaatin Siviili-toimituskunnalta annettiin, tehdyn esityksen johdosta, Jyväskylän seminarin johtajalle postirahan-vapaus virkakirjeilyssä.

Keisarillisen Senaatin Kirkollis-toimituskunnan kirjeessä 12 p:ltä Maaliskuuta 1870 annettiin armollinen lupa enentää Jyväskylän seminarin asumaoppi-

laiden luku 11 p:nä Toukokuuta 1866 annetussa armollisessa asetuksessa määrättyyn lukuun eli 45:een kummassakin osastossa.

Kun 11 p:nä Toukokuuta 1866 annetun armollisen asetuksen 55:detttä §:tä käytettäessä opettajakunta oli asumaoppilaan-paikkoja seminarin 2:seen ja 3:nteen luokkaan myönnyttäessään etupäässä ottanut huomioon todistetun köyhyyden ja vasta sitten, kun varattomimmat olivat semmoiset paikat saaneet, saman §:n loppusanat taidosta ja hyvistä luonnonlahjoista, ja siitä oli se seuraus ollut, että eivät ainoastaan asumakunta-maksot epäsäännöllisesti sisään tulleet, vaan myös useat sivistyneistä kodoista olevat oppilaat, varsinkin nais-osastossa, jotka olisivat saattaneet tehdä hyvää vaikutusta asumakunnan keskuus-elämään, eivät siihen päässeet, niin seminarin johtaja kirjelmässä Ylitarkastelijalle anoi toimenpitoa muutoksen saamiseksi näihin epäkohtiin, jonka jälkeen Keisarillinen Senaatti, Ylitarkastelijan esityksestä, harkitsi kohtuulliseksi velvoittaa opettajakuntaa asumaoppilaan-sijoja myönnytettyä, 56:ssa §:ssä sallitut vapaat sijat pois annettuansa, katsomaan, oliko varmaa, että kultakin asumaoppilaalta, jolla ei olisi vapaata sijaa, vuosimaksot asianmukaisesti kertyisivät. Tämä päätös on Ylihallituksen tietoon annettu Kirkollistoimituskunnan kirjelmässä 4 p:ltä Elokuuta 1870.

Toukokuun 12 p:nä v. 1870 korotettiin, Keisarillisen Senaatin Kirkollistoimituskunnan kirjelmän mukaan samalta päivältä, hyyryrahain määrä seminarin opettajalle 500:aan ja opettajattarelle 250 markkaan vuodelta.

Toukokuun 17 p:nä v. 1871 säädettiin armollisen julistuksen kautta kahden eri seminariosaston toimeenpano kansakoulun-opettajain ja -opettajattarien valmistuttamista varten maan ruotsia puhuvalle asujamistolle, joista seminareista Tammisaareen sijoitetun piti alkaa toimintansa syksyllä 1871 ja Uuteen Kaarlepöyhyn asetetun syksyllä 1872, sekä vahvistettiin niille vuosirahan-sääntö. Näihin seminareihin, jotka muutoin järjestettiin armollisen asetuksen mukaan 11 p:ltä Toukokuuta 1866, laitettiin ainoastaan 30 asumaoppilaan-paikkaa kumpaiseenkin.

Säännöksen kautta 2:ssessa kohdassa armollista julistusta 30 p:ltä Marraskuuta 1871 opetuskielestä Suomenmaan oppi-, reali- ja kansakouluissa määrättiin, jotta „opetuskieli kansakouluissa luonnollisesti pitää sovitettaman väestön kielen mukaan“.

Armollinen asetus 23 p:ltä Tammikuuta 1872, joka koskee siviili- ja kirkollisvirastojen jäsenille virka-asunnoiksi kruunun rakennuksista annettujen huoneistojen hoitoa ja voimassa-pitämistä, soveltuu seminareihinkin, koskapa sen kautta kunnossa-pidon velvollisuus on johtajille pantu.

Kun on ollut eri mieliä siitä, pitäisikö senttonaalia suorittaa suostuntavaroistakin maksettavista palkoista, niin on Keisarillisen Majesteetin armollisella kirjeellä Waasan läänin Kuvernöörille 15 p:ltä Huhtikuuta 1872 merkitys seminarien henkilökuntain suhteen; sillä sen kautta on näiden vapautus senttonaalin maksusta tullut epäilemättömäksi.

Keisarillisen Majesteetin armollisella koulujärjestyksellä Suomen Suuri-ruhtinaanmaalle 8 p:ltä Elokuuta 1872, vaikk'ei se suorastaan koske kansakoulu-toimeen, on kuitenkin periaatteelliselta kannalta katsottava olevan tuiki tähdellinen merkitys kansakoulunkin suhteen, kun sen 1:nen § nimenomaan sanoo tämän koulun ei olevan laitettuna mitään eri kansaluokkaa varten, vaan koko yhteiskunnan pohjakouluna, joka mielipide on ollut johtavia periaatteita maan kansakoulu-toimen järjestämisessä.

Epäilemisiä ilmaannuttua siitä, olisivatko kansakoulut oikeutettuja haltuunsa ottamaan ja käyttämään niin sanotuille Bell-Lancasterin kouluille tulleita lahjoituksia, kun jälkimäiset muka ovat edellisten ilmestyttyä käyneet tarpeettomiksi ja ne sen vuoksi ovat lakkautetut, on tämä kysymys tullut Keisarillisen Majesteetin armollisen kirjeen kautta 28 p:ltä Marraskuuta 1872 niin ratkaistuksi, että kansakoulut ovat saaneet oikeuden hyväkseen käyttää noita rahastoja.

Maaliskuun 13 p:nä v. 1873 annettiin armollinen julistus eräistä vaariinottamisista kansakoulu-rahamääräyksiä suostuntarahoista annettaissa, jotenka, muuttaen 119:ttä §:ää ja sen yhteydessä olevia säännöksiä armollisessa asetuksessa 11 p:ltä Toukokuuta 1866, jätetään Hallituksen harkittavaksi, onko useampia määrärahoja saman kunnan kansakouluja varten myönnyttävä.

Keisarillisen Majesteetin armollisella asetuksella 10 p:ltä Heinäkuuta 1873 koulun-opettajiksi aikovain valmistuksesta Suomen Aleksanderin-Yliopistossa ja niistä opinnäytteistä, joita koulunopettajan-viran hakijan pitää suorittaman, joka asetus soveltuu seminarin-opettajihinkin, kumottiin edellä mainittu armollinen asetus 24 p:ltä Marraskuuta 1869.

Tehdyn esityksen johdosta myönnettiin Ylihallitukselle, Keisarillisen Senaatin Kirkollis-toimituskunnan kirjelmän mukaan 11 p:ltä Lokakuuta 1873, valta sallia kansakoulun siirtämistä toisesta paikasta toiseen semmoisessa maalaiskunnassa, jolle on myönnytetty määrärahoja kansakoulujen ylläpitoon.

Keisarillisen Senaatin kirjeellä 26 p:ltä Tammikuuta 1874 käskettiin, niin-kuin ylempänä on sanottu, Ylihallituksen ryhtyä toimeen piiritarkastelijain asettamiseksi maalla olevia kansakouluja varten.

Saman vuoden Tammikuun 20 p:nä ilmestyivät Keisarillisen Majesteetin armolliset julistukset tarkemmasta selityksestä 67:nteen §:ään armollisessa asetuksessa 11 p:ltä Toukokuuta 1866 ja 39:nen §:n 8:nteen kohtaan armollisessa asetuksessa 8 p:ltä Elokuuta 1872 oppilaan karkottamisesta oppilaitoksesta, sekä kansakoulun suostuntavaroista annettavista määrärahoista kreikkalais-venäläistä uskoa olevain oppilaiden uskonnon-opetusta varten Suomenmaan kansakoulunopettajaseminareissa, niin myös Keisarillisen Senaatin kirje Ylihallitukselle viimeksi-mainitussa armollisessa julistuksessa olevain määräysten toimeen-panemisesta.

Keisarillisen Majesteetin armollisen kirjeen kautta Ylihallitukselle 23 p:ltä

Heinäkuuta 1874 määrättiin yksi apulais-opettajatar Tammisaaren seminariin toistaiseksi asetettavaksi.

Keisarillisen Senaatin kirjeessä Koulutoimen Ylihallitukselle 19 p:ltä Maa-liskuuta 1875 säädettiin ne maksot, jotka ovat suoritettavat kansakoulunopettajan-virkain vahvistuskirjeistä.

Kirkollis-toimituskunnan kirjelmän mukaan 30 p:ltä Huhtikuuta 1875 myön-nytettiin Jyväskylän seminarin johtajattarelle oikeus saada maksutta ruoka asuma-kunnassa, joka oikeus sittemmin ulotutettiin toistenkin seminarien johtajattariin.

Armollisen kirjeen kautta Ylihallitukselle 3 p:ltä Syyskuuta 1875 määrät-tiin toistaiseksi apulainen asetettavaksi kansakoulujen Ylitarkastelijalle.

Vuonna 1873 oli muuan Keisarillisen Senaatin asettama komitea antanut mietinnön käsiteollisuuden edistämisestä ja ehdotuksissaan kosketanut tämän elin-keino-haaran levittämiseen ja kehittämiseen kansakoulunkin kautta, jonka joh-dosta Keisarillinen Senaatti, Ylihallituksen annettua alamaisen mietinnön tästä asiasta, käski Ylihallitusta panemaan nuo ehdotukset kolmannen yleisen kansa-koulu-kokouksen eteen. Mainituista ehdotuksista ja sanotussa kokouksessa ol-leista keskusteluista lieenee alku etsittävä kahden työnjohtajan sijoittamiseen mies-puolten seminareihin ja ylimääräisen opettajattaren asettamiseen silloisiin nais-seminareihin, niin myös Valtiosäätyjen myönnyttämään 6,000 markan rahanmää-räykseen käsityön edistämistä varten maan kansakouluissa; ja käytiinkin aikaa myöten näihin toimiin.

Sittenkuin Kenraaliluutnantti Vapaaherra C. A. Standertskjöld oli lah-joittanut 48 kappaletta Venäjän valtakunnan-pankin 300 ruplan arvoisia 4-prosen-tillisiä obligationeja ynnä kuponkien kanssa pohjarahastoksi vastaiselle Suomen kansakoulun-opettajatar-ten eläkekassalle ja sitä varten asetettu komitea oli anta-nut alamaisen ehdotuksen sellaisen eläkelaitoksen perustuksista sekä yleisessä kansakoulu-kokouksessa Kesäkuulla 1875 koolla olevat maan kansakoulun-opetta-jattaret olivat tuon ehdotuksen hyväksyneet, vahvistettiin se 18 p:nä Tammikuuta 1877 Suomen kansakoulun-opettajattarien pensiooni-ohjesäännöksi, ja sille koulu-toimen Ylihallituksen virkamiehelle, joka tulisi hoitamaan tämän laitoksen asioita, myönnytettiin vuotuinen 1,000 markan palkkio.

Samana päivänä annettiin Ylihallitukselle Keisarillisen Majesteetin ar-mollinen kirje, joka koski satunnaisten apurahain antamista varten maan kansa-koulun-opettajattarille perustettavaa rahastoa, johon oli yleisistä varoista mää-rätty 30,000 markkaa.

Sittenkuin Valtioneuvos L. L. Lindelöf, Ylitarkastelija Uno Cygnaeus, Suo-men Valtiokonttoorin Tirehtööri K. G. Borg ja Tilastollisen keskustoimiston Joh-taja K. F. Ignatius, kansakoulun-opettajain kolmannessa yleisessä kansakoulu-kokouksessa valitsemina asiamiehinä, olivat toimen-antajainsa puolesta alamaisessa hakemuskirjassa anoneet tarpeellista apurahaa maan Säätyjen kansakoulu-tointa

varten myönnyttämistä varoista eläkekassan perustamiseen kansakoulun-opettajain leskille ja lapsille, suotiin armollisen päätöksen kautta 18 p:ltä Tammikuuta 1877 Suomen valtiovaroista siihen tarpeeseen 200,000 markkaa, ulosmaksettavaksi sitten-
kuin kassan ohjesääntö tulisi valmistetuksi ja armossa vahvistetuksi.

Kun muutamat kansakoulun-johtokunnat olivat, tehdyistä muistutuksista huolimatta, niskoitelleet antaaksensa 16:n §:n 8:nessä kohdassa armollista asetusta 11 p:ltä Toukokuuta 1866 määrättyä vuosikertomusta, anoi Ylihallitus kirjelmässä 8 p:ltä Tammikuuta 1877 armollista ohjetta, mihin toimeen olisi ryhtyminen saadakseen johtokuntia täyttämään sanotun velvollisuuden. Kirkollis-toimituskunnalta tullessa kirjelmässä seuraavan Helmikuun 1 p:ltä käskettiin Ylihallitusta kiertokirjeellä muistuttamaan kansakoulu-johtokunnille ylempänä mainitun pykälän määräyksen tarkkaa noudattamista, samalla viitaten siihen, että, jos jonkin apua yleisistä varoista nauttivan kansakoulun johtokunta niskoittelisi velvollisuuttansa täyttääkseen, apumäärä tulisi Ylihallituksen ilmoitettua lakkauttavaksi.

Kirkollis-toimituskunnan kirjelmällä 12 p:ltä Marraskuuta 1877 käskettiin Ylihallituksen antaa alamainen lausunto siitä, sopsisiko kansakoulun opetus-ainet-
ten sekaan ottaa lyhykäinen ja helppotajuinen metsänhoidon oppikurssi, koskapa näkyi tarvitsevan ensi sijassa harrastuttaa nousevaa sukupolvea tarkoituksen-
mukaisemmin käyttämään ja nauttimaan metsiä. Alamaaisessa lausunnossaan 31 p:ltä sen jälkeistä Tammikuuta huomautti Ylihallitus, että kansakoululla tosin tuli olla käytännöllinen suunta, vaan että se monia erikois-aineita alalleen ottamalla hel-
posti saattaisi silmistään päästää varsinaisen tarkoituksensa olla pohjakouluna ja jou-
tuisi keino- eli ammattikouluksi, ja tahtoi sentähden alamaisesti evätä erinäistä
metsänhoito-kurssia, mutta arveli sitä vastoin opettajan saattavan luonnontieteel-
listä opetusta oloihin sovittaen tarkkuuttaa oppilaiden huomiota metsien tärkei-
teen ilman-alallisten ja taloudellisten seikkain puolesta, niin myös hänen tarvitse-
van, missä niin laatuun kävisi, antaa oppilaille neuvoja puunsiementen kokoomi-
seen, metsänkylvöön ja puiden istuttamiseen sekä, jos mahdollista, myöskin kas-
vien oksastukseen eli ympäykseen ja silmästämiseen. Sen jälkeisen Maaliskuun
7 p:nä tapahtuneessa esittelyssä nämät Ylihallituksen alamaiset ehdotukset Kei-
sarillinen Senaatti hyväksyi, määräten kansakoulujen opettajiston kiertokirjeellä
kehotettavaksi luonnontiedon opetuksessa noudattamaan ylempänä mainittuja, Yli-
hallituksen huomauttamia näkökohtia.

Vuonna 1878 annetuista asetuksista on 27 p:nä Joulukuuta ilmestynyt Asevelvollisuus-laki tähdellinen kansakoululle, sillä sen 32:n §:n 1:n kohta myön-
tää sille, joka on käynyt ylemmän kansakoulun läpi, yhden vuoden helpotuksen
vakinaisesta palveluksesta, ja saman §:n 2:n kohta antaa kaksivuotisen helpotuksen
vakinaisesta palveluksesta sille, joka on suorittanut täydellisen oppijakson kansa-
koulunopettaja-seminarissa. Säännöksen kautta 35:n §:n 2:ssa kohdassa va-

pautetaan virassa oleva kansakoulun-opettaja kaikesta sotaväessä palvelemisesta rauhan-aikana.

Mutta kun kutsunta-ikä useimmille sattuu heidän seminarissa ollessaan ja ainakin yksi kutsunta-aika lukukaudella, on tästä tullut eräitä hankaluuksia, joiden vähentämiseksi ja välttämiseksi Keisarillinen Senaatti on, Ylihallituksen alamaisesti esitettyä, Kirkollis-toimituskunnan kirjelmän mukaan 18 p:ltä Lokakuuta 1885 säätänyt määräelmiä niiden seminarin-oppilasten opintojen järjestämisestä, joiden tulee lukukauden aikana suorittaa asevelvollisuutensa reservissä.

Keisarillisen Majesteetin hyväksyttyä Säätyjen valtiopäivillä v. 1877—1878 tekemät päätökset suostuntavara-asioista ja sallittua Senaatinkäyttää Säätyjen asettamat määrävarat, josta armollinen julistus ilmestyi 16 p:nä Heinäkuuta 1879, annettiin Ylihallitukselle tieto kansakoulu-tointa varten myönnytettyjen määräraha-eräin suuruudesta ja ulosmaksu-ajasta, Keisarillisen kirjeen kautta 13 p:ltä Helmikuuta 1879, jolloin sen ohessa Ylihallitusta käskettiin:

1:ksi ryhtymään toimeen uudesta asetetun lehtorinviran täyttämiseksi Tammissaaren seminarissa sekä armollisella kirjeellä 23 p:ltä Heinäkuuta 1874 määrätyn apulais-opettajattaren viran lakkauttamiseksi;

2:ksi käymään Ylihallitukselle kuuluviin toimenpiteisiin opettajain ja opettajatarten valmistuttamista varten maan pikkukouluihin myönnytettyjen 10,000 markan määräyksen johdosta;

3:ksi tuomaan alamainen ehdotus toimenpiteisiin Valtiosäätyjen päätöksen toimeenpanemista varten täydellisen kansakoulunopettaja- ja -opettajatar-seminarin laittamisesta Kymölän taloon Sortavalan kaupungin viereen ja sen avamisen ajasta;

4:ksi tuomaan alamainen ehdotus, miten soveliaimmin järjestettäisiin käsityö-opetuksen edistyttämiseksi maan kansakouluissa myönnytettyjen 30,000 markan suuruisen määrävarain jakelu;

5:ksi tekemään ilmoitus, milloin eläkelaitos kansakoulun-opettajain leskiä ja lapsia varten oli toimeen saatu ja sille johtokunta valittu, ja samalla ehdottaamaan, minkä läänin rahastosta parhaiten sopisi maksettavaksi määrätä Valtiosäätyjen siihen myönnyttämät apurahat 50,000 mrkkaa.

Alamaudessa kirjelmässä 1 p:ltä sen jälkeistä Lokakuuta antoi Ylihallitus siltä vaaditun ehdotuksen ylempänä mainittujen, käsityö-opetuksen edistämistä varten määrättyjen 30,000 markan jakelusta, jonka jälkeen armollinen hyväksymys ilmoitettiin Keisarillisen Senaatin kirjeellä 11 p:ltä Joulukuuta 1879.

Ylihallituksen alamaisesti ehdotettua ne toimenpiteet, joihin olisi ryhtyminen Kymölän seminarin avaamiseksi, ja kansakoulujen Ylitarkastelijan ynnä yleisten rakennusten Ylihallituksen määräämän arkkitehdin kanssa pidettyä katselmuksen mainitulle lahjoitetulle talolle kuuluvista rakennuksista, annettiin Keisarillisen Senaatin kirjelmän kautta 5 p:ltä Helmikuuta 1886 armollinen suostumus

Ylihallituksen siinä kohden ehdottamiin toimenpiteisiin. Täten siis seminari, saman vuoden Heinäkuun 28 p:nä suodun luvan nojalla, avattiin 20 p:nä sen jälkeistä Lokakuuta.

Sittenkuin 3:nessä yleisessä kansakoulu-kokouksessa sitä varten valitut komitealaiset, Valtioneuvos Lindelöf, Ylitarkastelija U. Cygnaeus, Valtiokonttoorin Tirehtööri K. G. Borg ja Tilastollisen toimiston johtaja K. F. Ignatius olivat valmistaneet ehdotuksen ohjesäännöksi kansakoulun-opettajain leski- ja orpokassalle, myönnytettiin armollinen vahvistus tähän sääntöön 11 p:nä Maaliskuuta 1880, ja kassan toimi alkoi heti sen perästä.

Armollisella julistuksella 29 p:ltä Syyskuuta 1880 säädettiin semmoinen muutos 11 p:nä Toukokuuta 1866 annetun armollisen asetuksen 118:nteen §:ään, että, jos jossakin kansakoulussa oppilasluku alenisi viideksitoista tahi vähemmäksikin, olisi Ylihallituksen vallassa asianhaaran mukaan tutkia ja määrätä, pitäisikö palkkaus-apu maksettaman vai eikö, ja 120:nteen §:ään, että vakinaiseksi opettajaksi maalla olevaan kansakouluun, joka nauttii määrärahoja yleisistä varoista, saapi kutsua ainoastaan semmoisen, joka on suorittanut täydellisen kurssin seminarissa tahi näyttää todistuksen täydelliseen seminarikurssiin kuuluvista ja sellaisessa laitoksessa suoritetuista opillisista ja käytännöllisistä kokeista.

Muuttaen, mitä ennen oli säädetty Keisarillisen Senaatin kirjeellä 12 p:ltä Maaliskuuta 1878, määrättiin armollisen julistuksen kautta 20 p:ltä Tammikuuta 1881 maksot vahvistuskirjoista kansakoulunopettajan-virkoihin 2 %:ksi karttapaperina ja 2 %:ksi sotilashuone-maksona tuosta yleisistä varoista annettavasta palkkaus-avusta, joka lasketaan 600 markaksi opettajalle ja 400 markaksi opettajattarelle niin kaupungin kuin maaseudunkin kansakoulussa, niin myös säädettiin, että vakinaisena kansakoulun opettajattarena oleminen ei saata viran pitäjää kadottamaan oikeuttansa eläkkeen saantiin isä vainajan jälkeen.

Kaupunkien kansakoulun-opettajiston eläkkeen-saantia koskeva asia, jonka Ylihallitus, Wiipurin kaupungin kansakoulu-johtokunnan vaatimuksesta, alamaisella kirjelmällä 4 p:ltä Joulukuuta 1873 alisti Keisarillisen Senaatin tutkintoon ja joka siellä esiteltiin seuraavan Tammikuun 20 p:nä, tuli 1877—1878 vuosien valtiopäivillä alamaisen anomuksen aineeksi. Kun Keisarillinen Majesteetti, tätä anomusta alamaisesti esiteltäessä, oli armossa määrännyt asian pantavaksi ensinnä koontuvien Valtiosäätöjen eteen, käskettiin Ylihallitusta Kirkollis-toimituskunnan kirjelmällä 17 p:ltä Tammikuuta 1880 tuomaan täydellinen selvitys ynnä oman lausunnon kanssa asiasta.

Keisarillisen Majesteetin armollisella julistuksella 4 p:ltä Toukokuuta 1881, joka koskee eräiden, 27 p:nä Joulukuuta 1878 annetun Asevelvollisuus-lain 32:nessä ja 90:nessä §:ssä mainittujen opinnäytteiden suorittamista, on perinpohjainen merkitys kansakouluun katsoen, sillä julistuksen 2:sen §:n säännös on ainoa, mitä tähän asti on laissa säädettyä siitä tietomitasta, joka on katsottava ylemmän kansa-

koulun oppimäärään kuuluvaksi ja joka sentähden onkin otettu johteeksi 11 p:nä Toukokuuta 1866 ilmestyneen asetuksen 50:nettä §:ää selitettäissä, niinkuin tämä pykälä muutettuna sisältyy armolliseen julistukseen 11 p:ltä Helmikuuta 1886.

Ylihallituksen alamaisesti esitettyä luvan saamisesta mallikoulun avaamiseen Kymölän seminarin sekä miespuolisen että naispuolisen osaston ohessa, alusta lukuvuotta 1882—1883, annettiin tämä lupa Kirkollis-toimituskunnan kirjelmässä 30 p:ltä Tammikuuta 1882.

Kun lisättyjen opettajata-voimain tarve seminarien nais-osastoissa oli käynyt tuntuvaaksi, annettiin armollisella julistuksella 14 p:ltä Syyskuuta 1882 armollinen suostumus Ylihallituksen esitykseen ylimääräisen opettajattaren asettamisesta Tammisaaren ja Jyväskylän seminareihin.

Keisarillisen Majesteetin armollisen julistuksen kautta 19 p:ltä Helmikuuta 1883 erinäisistä Suomenmaan Säätyjen valtiopäivillä vuonna 1882 myönnyttämistä määräravaroista yleishyödyllisiin tarkoituksiin on se muutos tullut, että ainoastaan maalla olevien kansakoulujen opettajiston palkkaus-avut ja palkankorotteet sekä kaupunkien kansakoulu-tointa varten annettavat apurahat menevät suostuntavaroista, mutta seminarien ja koulutarkastelun tähden olevat kulut sekä muut Ylihallituksen vuosirahan-sääntöön kansakoulu-tointa varten otetut menomäärät ovat määrätty vakinaisten valtiovarain rahastosta maksettaviksi.

Erinomaisen periarvoista laatua lukutaidon ja sivistyskannan ylentämisen sekä kansakoulu-asian edistymisen suhteen maan kreikkalais-venäläisten asujanten seassa ovat Keisarillisen Majesteetin armolliset asetukset 5 p:ltä Maaliskuuta 1883, jotka koskevat tämän asujamiston kirkollisiin oloihin ja lasten-opetukseen.

Armollisen julistuksen kautta 7 p:ltä Huhtikuuta 1883 lakkautettiin armollisella julistuksella 13 p:ltä Maaliskuuta 1873 määrätty rajoitus niiden varamääräysten luvussa, joita saattoi myönnyttää saman kunnan kansakouluille.

Keisarillisen Majesteetin armollinen julistus 8 p:ltä Kesäkuuta 1883 toimenpiteistä kotiteollisuus-aidon kohottamiseksi Suomen Suuriruhtinaan-maassa määräsi, että sitä varten erilleen pannusta 500,000 markan varamäärästä apuja olisi annettava käsityönkin kohottamiseen kansakouluissn; ja sen vuoksi Ylihallitus alamaisesti esitti komiteaa asetettavaksi kansakoulujen käsityö-opetuksen järjestämistä varten. Kirkollis-toimituskunnan kirjelmällä 13 p:ltä Marraskuuta 1884 annettiin armollinen suostumus sekä komitean asettamiseen että sen ehdoteltuun kokoonpanoon. Tämän komitean vuodella 1885 kaksi kertaa kokoonnuttua, tuotiin sen mietintö 15 p:nä Lokakuuta 1886 Ylihallitukselle, joka oman alamaisten lausuntonsa ohessa jätti komitean tekemät ehdotukset armollisesti tutkittaviksi. Keisarillisen Senaatin päätös niistä toimenpiteistä, joihin Ylihallituksen tulisi mainitun opetuksen edistyttämistä varten ryhtyä, ilmoitettiin sittemmin Kirkollis-toimituskunnan kirjelmällä 5 p:ltä Toukokuuta 1887.

Eläkkeen saamista varten määrättiin, muuttaen 135:ttä §:ää armollisessa

asetuksessa 11 p:ltä Toukokuuta 1866, armollisella asetuksella 28 p:ltä Kesäkuuta 1883 maaseudun kansakoulun opettajalle ja opettajattarelle samat perusteet, jotka sinä suhteessa ovat virkakeipoisuudeksi säädettyinä armollisessa julistuksessa 24 p:ltä Syyskuuta 1880. Tuo armollinen asetus, samoin kuin äsken mainittu kansakoulu-asetuksen 135:s §, kumottiin sitte taas armollisella julistuksella 5 p:ltä Elokuuta 1886, joka koskee eläkkeen antamista kansakoulu-opettajistolle kaupungeissa ja maalla.

Muuttaen 5:ttä §:ää armollisessa maan kansakoulunopettaja- ja opettajatar-seminarien ohjesäännössä 11 p:ltä Toukokuuta 1866 säädettiin Keisarillisen Senaatin kirjeellä 21 p:ltä Syyskuuta 1883, että päivän lukemisen aika seminareissa ennen puolipäivää oli asetettava k:lo 8:sta 10:een ja 11:sta 2:teen.

Ilmaantuneesta syystä oli Ylihallitus alamaisuudessa esittänyt tarkemman määräelmän saamista palkkaus-avun maksamisen suhteen yleisistä varoista semmoisissa tapauksissa, jolloin avonaista opettajanvirkaa hoitaa opettajatar; ja määräsi Keisarillinen Senaatti 2 p:nä Tammikuuta 1882, että, sitten kuin tästä palkkaus-avusta on maksettu niin suuri määrä, kuin lain mukaan on tulevaa kansakouluun asetetulle opettajattarelle, vieläpä lisäksi se suoritus, mikä 11 p:nä Maaliskuuta 1880 armollisesti vahvistetun ohjesäännön mukaan tulee kansakoulun-opettajain leski- ja orpokassalle, jäännös on avonaisuuden aikana kruunulle säästettävä.

Armollisen julistuksen kautta 22 p:ltä Marraskuuta 1883 myönnytettiin opettajistolle Käyrän kasvatuslaitoksessa turvattomia ja pahantapaisia lapsia varten oikeus siihen virkavuosien lukemiseen ja eläkerahan saantiin, johon maaseudun ylempäin kansakoulujen opettajisto on oikeutettu 135:nen §:n mukaan armollisessa asetuksessa 11 p:ltä Toukokuuta 1866, jommoisena se pykälä kuuluu armollisessa asetuksessa 28 p:ltä Kesäkuuta 1883.

Keisarillisen Majesteetin armollisen kirjeen kautta 27 p:ltä Helmikuuta 1884 myönnettiin kreikkalais-venäläisen uskon-opin opettajalle Kymölän seminaarissa korotettu palkkio, vastaava tavallista seminarinlehtorin palkkaa.

Kirjelmässä 28 p:ltä Marraskuuta 1881 oli Kymölän seminarin johtaja Ylihallitukselta anonut, jotta miespuoliset oppilaat, heidän täydellisempää harjaantumistansa varten puutarhan-hoitoon, saisivat laitokseen jäädä kesäksi sinä vuotena, jona heidät muutettiin 2:selta 3:nelle luokalle, ja että heille päästötodistuksissa annettaisiin arvosana puutarhan-hoidosta samoin kuin muistakin oppiaineista. Tähän johtajan ehdotukseen antoi Ylihallitus 20 p:nä sen jälkeistä Tammikuuta suostumuksensa niillä ehdoilla, ett'ei sen tähden seminarin määräravoja enempää kuluisi, että oppilaita, jotka eivät haluaisi ottaa osaa tähän opetukseen, ei vastoin heidän tahtoansa pidätettäisi seminarissa kesää olemassa ja ett'ei arvosana puutarhan-hoidosta saisi olla esteenä luokasta ylentymiselle eikä ulospääsylle.

Vaaditussa alamaisessa lausunnossa 11 p:ltä Toukokuuta 1882 eräästä Yleisten rakennusten Ylihallituksen tekemästä ehdotuksesta erinäisiin laitelmiin

puutarhan-hoidon opetuksen edistämiseksi äskenmainitussa seminarissa oli Koulutoimen Ylihallitus esittänyt, että tämän opetuksen edistämistä varten noudatettaviksi vahvistettaisiin likimäärin yhtäläiset määräelmät kuin ylempänä sanotussa johtajan kirjelmässä olleetkin. Keisarillinen Senaatti näki hyväksi kelvoksia Ylihallituksen ehdotukset ja antoi 13 p:nä Maaliskuuta 1884 Ylihallituksen asiaksi väliaikaisesti ryhtyä soveliaisiin toimiin tuota ehdotettua tarkoitusta varten, kunnes voitaisiin tulla kokeneeksi, olivatko ne mahdollisia tehdä ja hyödyllisiä.

Sittenkuin Ylihallitus, johtajan ilmoitettua, että seminariin jääminen kesäloman ajaksi tätä puutarhan-hoidon opetusta varten oli muutamille kovin varattomille oppilaille käynyt raskauttavaksi, koska siten jäivät tänä loma-aikana mahdollisesti saatavaa työansiota vaille, oli alamaisesti esittänyt, eikö sopisi sallia johtajan, tilintekoa vastaan, käyttää 500 markkaan asti kyökkitarhan tuloista, jaeltavaksi itsekunkin tarpeen mukaan kehotuksina osotetun ahkeruuden ja työteliäisyyden tähden, annettiin tähän armollinen suostumus Kirkollis-toimituskunnan kirjelmässä 30 p:ltä Tammikuuta 1885.

Toukokuun 30 p:nä v. 1884 ilmestyi Keisarillisen Majesteetin armollinen julistus uusista virkatoimista Koulutoimen Ylihallituksessa sekä maaseutujen kansakoulujen tarkastelusta, jonka sisällys pääasian puolesta on esiin tuotu tarkastelusta puhuttaessa.

Sittenkuin Ylihallitus, Keisarillisen Senaatin kirjelmän mukaan 30 p:ltä Toukokuuta 1884, oli tehnyt ja sisään antanut ehdotuksen johtosäännöksi Ylihallitukseen asetettua uutta kansakoulun-tarkastelijan virkaa varten, tuli tähän ehdotukseen armollinen vahvistus Kirkollis-toimituskunnan kirjelmän kautta 19 p:ltä Joulukuuta 1884.

Keisarillisen Majesteetin armollisella kirjeellä 10 p:ltä Joulukuuta 1885 määrättiin, että venäjänkielen opetusta olisi ensiseuraavan lukuvuoden alusta ruvettava Sortavalan seminarissa antamaan niille kreikan-uskoisille mies-oppilaille, jotka tahtovat ruotsinkielen opetuksen sijaan saada venäjänkielen, ja että tämän opetusta, jota kreikkalais-venäläisen uskonnon opettajaksi määrätyn henkilön pitää hoitaa, on annettava yhtä monena tuntina, kuin ruotsinkielelle on säädetty, ja tulee mainitun opettajan tästä opetuksesta saada maksua 140 markkaa jokaiselta lukuvuoden viikkotunnilta, mikä menee hänen opetusvelvollisuutensa määrän ylitse.

Kun Ylihallitus niistä kansakoulu-huoneuksien piirustuksista, jotka olivat seuranneet valtioavun hakemuksia maaseudun kansakouluille, oli havainnut, että niissä niin hyvin itse suunnitelman kuin ulkonäönkin ja järjestystavan puolesta paljon oli kaipaamisen sijaa, niin Ylihallitus ei ainoastaan alamaisuudessa esittänyt soveliasten piirustusten kokoelmaa tehtäväksi, vaan myös kiertokirjeessä 7 p:ltä Marraskuuta 1882 maaseutujen kansakoulun-tarkastelijoita vaati kansakoulun-johdokuntain kautta hankkimaan ja Ylihallitukselle lähettämään semmoisia kansakoulu-huoneusten piirustuksia, jotka ehkä kelpaisivat esikuviksi tuon aiotun kokoelman

valmistamisessa. Sen jälkeen pyydettiin Rakennus-ylihallitusta, Keisarillisen Senaatin päätöksen mukaan 30 p:ltä Marraskuuta 1882, Koulutoimen Ylihallituksen annettavan ohjelman mukaisesti ja äsken kerrotulla tavalla hankittujen piirustusten johdolla tekemään luonnospiirustuksia ja kustannus-arvioita niin hyvin yhteisien poika- ja tyttökoulujen huoneuksiin, joissa olisi asuinhuoneet ja ulkokuoneukset opettajistolle, kuin myös yksinäisiin kaksiluokkaisiin kansakouluihin sekä yksiluokkaisiinkin ynnä tarpeellisten asuin- ja ulkokuoneitten kanssa opettajaa ja opettajarta varten, jonka ohessa yhden noista poikakoulun piirustuksista, joita olisi kaksi tehtävä, pitäisi sisältää yhteinen käsityö- ja voimistelusal.

Kysymys ohjelmasta esitettiin sitten keskusteltavaksi kuudennessa yleisessä kansakoulu-kokouksessa Sortavalassa v. 1884 ja lykättiin siellä käyteltäväksi eri valiokuntaan, jonka mietintö kokoukselle esitettiin.

Kun annetun ohjelman mukaan sittemmin tehdyt erinäiset luonnospiirustukset Ylihallitukselle annettiin lausuntoa varten, niin Ylihallitus alamaisessa kirjelmässä 13 p:ltä Elokuuta 1886 ehdotti kilpailua maan arkkitehtien kesken.

Näin ehdotetun kilpailun kuuluttamiseen annettiin armollinen lupa Kirkollistoimituskunnan kirjelmän kautta 2 p:ltä Joulukuuta 1886, jossa määrättiin 2,000 markan palkinto ja 1,000 markan lisäpalkkio sekä käskettiin asettamaan-palkintolautakunta, johon kuuluisivat kansakoulujen Ylitarkastelija, yksi arkkitehti, kaksi piiritarkastelijaa maalta ja joku muu maalais-oloihin perehtynyt sovelias mies, jonka palkinto-lautakunnan sitä paitsi tulisi niin hyvin Yleisten rakennusten Ylihallituksen lähettämistä ehdotelmista kuin myös palkinnon saaneista kokoelmista, jotka tulisivat valtion omiksi, yhteen asettaa valikoima mallipiirustuksia, joidenka monistelusta Ylihallitus toisi lausunnon ja kustannus-arvion. Niin ohjelman valmistaminen ja kilpailun kuuluttaminen kuin palkinto-lautakunnan jäsenten vaalikin jätettiin Ylihallituksen haltuun, joka heti kirjelmän saatuaan kävi toimenpitoon ehdotuksen tekemisestä tähän ohjelmaan, josta maalla olevain piiritarkastelijain ja seminarin teknillisten käsitöiden lehtorien lausunnot on vaadittu, mutta niitä ei vielä ole kaikilta tullut.

Säätyjen 1885 vuoden valtiopäivillä tekemä päätös määrävarain myönnyttämisestä kansakoulu-tointa varten vahvistettiin armollisella julistuksella 25 p:ltä Tammikuuta 1886. Kansakoulun vuosirahan-sääntöön otettiin tämän armollisen julistuksen kautta, paitsi 800 ja 600 markan suuruisiksi korotettuja palkkaus-apuja ja tämän perustuksen mukaan lisättyjä maaseudun opettajiston palkankorotuksia, myös 39,000 markkaa määrävaroja eläkkeiksi kaupunkien kansakoulun-opettajille ja opettajattarille, 15,000 markkaa satunnaisiksi avuiksi kansakoulun-opettajille ja 10,000 markkaa kansakoulujen toimeenpanoa varten Salmiin, Suojärven ja Korpi-selkäin kuntiin Wiipurin läänissä.

Kun kansakoulun-opettajain ja -opettajattarien palkkaus-avut olivat korotetut, pyysi Ylihallitus alamaisesti tietoa, kuinka armollisessa julistuksessa 20

p:ltä Tammikuuta 1881 olevat määräykset virkavahvistus-kirjain maksoista täst'edes olisivat sovellettavat; ja ilmoitettiin Ylihallitukselle Sota-asiain-toimituskunnan kirjelmän kautta Keisarillisen Senaatin päätös 2 p:ltä Kesäkuuta 1886, että sotilashuone-maksoa on niin kaupungissa kuin maallakin suoritettava 2 prosenttia korotetusta palkkaus-avusta, mutta karttapaperi-makso luettava 14 p:nä Joulukuuta 1885 annetussa asetuksessa karttapaperista säädettyjen perustusten mukaan.

Armollisella julistuksella 11 p:ltä Helmikuuta 1886 on alempana viitatut muutokset tehty seuraaviin §:iin armollisessa asetuksessa 11 p:ltä Toukokuuta 1886: 50:nessä §:ssä korotetaan seminariin pääsemisen oppivaatimukset ylemmässä kansakoulussa suoritettuun kurssiin eli sitä vsstaavaan tietomäärään;

118:nessä §:ssä sallitaan ylempään kansakouluun pääseminen eräillä ehdoilla lapsille 8:nestä ikävuodesta alkain;

120:nessä §:ssä laillistetaan jo tätäkin ennen meidän kansakouluissa tavallinen poikain ja tyttöjen yhteis-opetus, ja korkein oppilasmäärä, jota yksi opettaja tai opettajatar on velvollinen opettamaan, alennetaan 60:stä 50:ksi;

123:nessä §:ssä lyhennetään koulun oppiaika 42 viikosta 36 viikoksi ja lykätään lukuvuoden alku Elokuun alusta sen keskivälille;

124:nessä §:ssä varsinaisen kansakoulun lukukausien alkamiseen ja päättymiseen määrätyt ajat, Syyskuun 15 ja Toukokuun 1 päivä, muutetaan siten, että edellinen siirretään eteenpäin Lokakuun ensimmäiseen arkipäivään ja jälkimäinen katoa pois sillä ehdolla, että koulun toiminta ei saa kestää vähempää kuin 30 lukuviikkoa; ja kun 120:nen §:n sanat on muutettu, niin 124:nen §:n loppukin jätetään pois;

127:nestä §:stä jääpi pois määräelmä vakinaisesti asetetusta opettajattaresta jokaisessa koulussa, jossa tyttöjä käy, ja sijaan tulee se säännös, että naisen hoitoa ja opetusta käsityössä ja voimistelussa ei saa tytöiltä puuttua semmoisessa koulussa, jota johtaa opettaja;

139:nessä §:ssä muutetaan koulu-ikää koskeva määräys sen mukaan, kuin muutettu 118:nen §:n säännös kuuluu.

Kun 1885 vuoden valtiopäivillä oli maan Säädyille annettu kaksi anomus-esitystä määräelmän tekemisestä estämään opettajahenkilöiden muuttoa lukuvuoden kuluessa, käskettiin Ylihallitusta näiden anomusten johdosta tuomaan alamaista lausuntoa, ja kehotti Ylihallitus mietinnössään asian lykkäämiseen käytettäväksi seitsemännessä yleisessä kansakoulu-kokouksessa vuonna 1887, johon ehdotukseen armollinen suostumus annettiin Kirkollis-toimituskunnan kirjelmässä viimeksi-mainitun vuoden Toukokuun 14 p:ltä.

Saman Toimituskunnan kirjelmän kautta 27 p:ltä Toukokuuta 1886 käskettiin Ylihallitusta, valtioavun saantia kaupunkikuntain kansakouluille esittäessään, pitämään sitä rajoitusta, ett'ei valtioavuksi laskettaisi enempää kuin 25 prosenttia siitä, mitä kunnalla on todellisia kuluja kouluistanta.

Tarkoitusta varten myönnytetyistä määrärahoista omistettiin armollisen päätöksen kautta 21 p:nä Kesäkuuta 1886 Salmin kunnalle 2,500 markkaa.

Kirkollis-toimituskunnan kirjelmässä 21 p:ltä Kesäkuuta 1886 ilmoitettiin, että virkavapauden antamista seminarinjohtajille koskevat asiat vast'edes, Keisarillisen Senaatin päätöksen mukaan, olisivat Ylihallituksen käyteltäviä.

Elokuun 5 p:nä v. 1886 annettiin seuraavat armolliset julistukset:

1:ksi. Semmoisesta muutoksesta 116:nteen §:ään armollisessa asetuksessa 11 p:ltä Toukokuuta 1866 maan kansakoulu-toimen järjestämisestä, että papiston velvollisuus *joka* vuosi antaa kertomus lasten opetuksen tilasta itsekussakin seurakunnassa vähennettiin *joka viidenteen* vuoteen; ja tämän yhteydessä mainitaan, että Keisarillinen Senaatti, Ylihallituksen alamaisestä esityksestä, 28 p:nä Toukokuuta 1886 päätti, että äsken sanottujen ilmoitusten antamiseen tarpeelliset langetit saisi jaella Tuomiokapitulien kautta.

2:ksi. Eläkkeen-annosta kaupunkien ja maaseutujen kansakoulun-opettajistolle, jossa julistuksessa, 11 p:nä Toukokuuta 1866 annetun armollisen asetuksen 135:s § ja armollinen julistus 28 p:ltä Kesäkuuta 1883 kumoten, säädetään:

että täysi eläke, 800 markkaa opettajalle ja 600 markkaa oppettajattarelle, myönnytetään sekä kaupungissa että maalla eroa ottaessa 30-vuotisen nuhteettoman palveluksen jälkeen;

että paranemattoman taudin sattuessa tahi ilman omaa syytä tultua kykenemättömäksi sen kauemmin virkaa hoitamaan on täysi eläke myönnyttävä 20 vuoden, kolme neljänestä 15 vuoden, puoli 10 vuoden ja neljännes 5 vuoden nuhteettoman palveluksen jälkeen;

että eläkettä saamaan ovat kaupunkien kansakoulujen opettajat ja opettajattaret oikeutetut, jos ovat vakinaisesti asetetut ja eroa ottaessaan nauttivat palkkaa, opettaja vähintäänkin 1,200 markkaa ja opettajatar 900 markkaa sekä ovat virkaa tehneet ainakin 24 viikkotunnin opetusvelvollisuudella;

että virkavuosien lukemisessa eläkettä varten on täysi vastavuoroisuus kaupunkien ja maaseutujen kansakoulujen kesken;

että kunkin kaupungin tulee ennen Joulukuun 1 p:ää läänin rahastoon jokaisen eläkeoikeudellisen kansakoulujensa opettajan edestä suorittaa eläkkeensaanti-maksua 40 markkaa ja kunkin semmoisen opettajattaren edestä 30 markkaa, ja että Koulutoimen Ylihallitus antakoon läänien rahastoihin tarpeelliset tiedot sisäänmaksujen vaarilla-pitoa varten;

että yhtä suuri määrä, kuin kaupunkien suorittama, on otettava kansakoulujen tulo- ja menoarvioon ja ynnä kaupunkien apulisän kanssa jätettävä Suomen Valtiokonttooriin, jonka tulee näitä rahoja kasvuuttaa sen verta ja niin kauan, kuin ei niitä eläkkeiden maksamiseen tarvita, ja että, jos nuo varat käyvät eläkkeiden maksamiseen riittämättömiksi, tarpeellinen lisäys on annettava kansakoulutointa varten määrättyistä varoista.

Ilmaantuneesta syystä määräsi Keisarillinen Senaatti, erinäisten Kirkollis-toimituskunnan kirjelmäin mukaan 10 p:ltä Helmikuuta ja 21 p:ltä Huhtikuuta 1887, Ylihallituksen asiasta tekemien esityksien johdosta, että eläkkeensaanti-makso pitää joka vuosi, sen jälkeen tapahtuneisiin muutoksiin katsomatta, läänin-rahastoon tuotaman opettajiston edestä, miten laita on saman vuoden Syyskuun 1 p:nä, ja että eläkkeensaanti-makso on suoritettava koetuksellekin otettujen opettajain ja opettajatararten edestä.

3:ksi. Muutetuista määräämistä pätevyyttä varten seminarien opettajan- ja opettajattaren-virkoihin, uusien sellaisten virkain asettamisesta ja korotetusta palkkauksesta niissä.

Viimmeiseksi mainitun armollisen julistuksen kautta on 11 p:nä Toukokuuta 1866 annetun armollisen asetuksen §§:iin 27, 31, 32, 35, 36 ja 43 tullut osittaisia muutoksia, jotka tässä lyhyesti huomautetaan:

Opettajistolle, jonka määrään on lisätty yksi kollega täydellisissä seminareissa, ovat virkapätevyyden ehdot siten muutetut, että niihin on lehtoreille ja mies-opettajille lisätty kuuntelemassa käynti normaalilyseossa yhden verran aikaa, kuin maan lyseoiden opettajille on määrätty, niin myös velvollisuus vähintäänkin kuukausi aikaa kansakoulun-tarkastelijan johdolla ottaa tietoa järjestysmuodosta ja opetuksesta kansakouluissa maalla, ja että pätevyys-ehdoiksi opettajattarille on määrätty kurssin suoritus tyttökouluun yhdistetyssä jatko-opistossa taikka kuulustelu haettuun virkaan kuuluvista opetus-aineista ja kasvatustieteen tutkinto Aleksanterin-Yliopistossa tahi jatko-opistossa, ja että hakijan pitää olla ainakin yhtenä lukukautena ottanut osaa käytännöllisiin harjoituksiin jatko-opistossa.

Käytännöllisten näytten eli kokeiden suhteen on käyty siihen muutokseen, että Ylihallitus saa määrätä sen seminarin, jossa ne ovat suoritettavat; että niiden arvosteleminen on jätetty seminarin johtajalle, johtajattarelle ja asianomaiselle erikoisaineen opettajalle ja opettajattarelle, joiden lisäksi tulevat mallikoulujen virkoja varten näytteitä tapahtuessa näiden koulujen opettaja ja opettajatar, jonka ohessa on se selitys annettu, että kerran suoritettu käytännöllinen näyte on pätevä vastakin samanlaista virkaa hakeissa.

Palkkaedut parannettiin hyyryrahain enentämisellä 1,400 markkaan lehtorille Jyväskylän ja Sortavalan seminareissa, 1,200 markkaan lehtorille Tammissaarella ja Uudessa-Kaarlepyyssä sekä 700 markkaan opettajattarille kaikissa seminareissa, mallikoulujen opettajisto kuitenkin tähän lukematta, niin myös 20 %:n suuruisen palkankorotuksen myönnyttämisellä 5-vuotisen nuhteettoman palveluksen perästä, jonka ohessa täydellisille seminareille myönnytettiin 2,000 markkaa määrärahoja kummallekin ja yksiosastollisille 1,000 markkaa tuntiopettajain ottamista varten taikka korvauksena jaettavaksi niille opettajille ja opettajattarille, joille on pantu suurempi opetusvelvollisuus kuin muille.

Ylihallituksen alamaisesti asiasta esitettyä, annettiin Kirkollis-toimituskun-

nan kirjelmän kautta 12 p:ltä Lokakuuta 1886 armollinen lupa ylimääräisen opettajattaren asettamiseen Sortavalan seminariin 1 p:stä Elokuuta 1887.

Alkutyöksi metrijärjestelmän käyttämisen opetuksessa maaseutujen kansakouluissa oli Ylihallitus esittänyt varojen määräystä, joilla ostettaisiin 450 kappaletta Tohtori A. Ramsayn ulosantamaa kirjaa nimeltä „Metrijärjestelmä, useilla esimerkeillä valaistuna“, jotka jaettaisiin sanottuihin kansakouluihin; ja armossa myönnytettiin nuo määrärahat 2 p:nä Joulukuuta 1886, kuten Kirkollis-toimituskunnan kirjelmä samalta päivältä ilmoittaa.

Koulutoimen Ylihallituksen kiertokirjeet.

Kiertokirjeitä on annettu niin hyvin ylempänä mainittujen armollisten asetusten, julistusten, kirjeitten ja määräysten johdosta, jotka ovat olleet asianomaisille ilmoitettavat, kuin myös useita muita, jotka koskevat vuosikertomuksia sekä niiden kunnollista ja säännöllistä antamista, joka asia usein on laiminlyöty ja, samoin kuin opettajanmuuttojen ja lukukausien alkamisenil moittamatta jättäminen, aiheuttanut monia muistuttamisia; ja sitä paitsi on lähetetty kiertokirjeitä siitä, miten Furuhielm'in lahjoitusrahat sekä Valtiosäätyjen myönnyttämät ja yleisestä valtionrahastosta annetut, käsiteollisuuden edistämiseen aiotut määrärahat ovat jaeltavat.

Kiertokirjelmillä on sitä paitsi annettu kutsumuksia niihin yleisiin näyttelöihin, joihin seminarit ja kansakoulut ovat osaa ottaneet, ja vaadittu tietoja, jotka ovat tarpeellisia olleet ohjesääntöjä tehtäessä opettajiston eläkekassoille ja vuonna 1879 ilmestyneen kansakoulu-nimikirjan valmistamiseen.

Kun useat kansakoulu-johtokunnat maalla olivat jättäneet 11 p:nä Toukuuta 1866 annetun armollisen asetuksen 130:nessä, 131:nessä ja 133:nessä §:ssä olevat määräykset täyttämättä ja siten olleet asianomaisille tarkastelijoille ilmoittamatta tapahtuneesta opettajan tai opettajattaren vaalista sekä koetus-ajan suorittamisen jälkeen antamatta virkavahvistus-kirjoja opettajistolle sekä toimittamatta joka viiden vuoden takaa todistuksia opettajain toiminnasta, huomautti Ylihallitus kiertokirjeessä 1 p:ltä Lokakuuta 1879 tätä laiminlyömistä ja lähetti sen ohessa asianomaisille virkavahvistus-kirjeen kaavoja.

Kiertokirjeessään samalta päivältä Ylihallitus vaati maan kaikilta kansakoulun-johtokunnilta todistetut kopiat kansakoulujen ohjesäännöistä, missä semmoisia oli tehty ja noudatettaviksi hyväksytty.

Kun maan Säädyt 1877—1878 vuosien valtiopäivillä olivat myönnyttäneet 2,000 markkaa vuotuisia määrärahoja lastenkoulujen opettajain ja opettajatarten valmistuttamista varten maan kansakouluissa, niin Ylihallitus siinä tarkoituksessa

pidettävien opetuskurssien suhteen kiertokirjeellä 31 p:ltä Lokakuuta 1879 sääsi ja ilmoitti seuraavat määräelmät:

että opettajan ja opettajattaren, joka aikoo koulussaan panna toimeen semmoisen kurssin, tulee siitä ilmoittaa Ylihallitukselle ja samalla antaa tietää, kuinka monta ja miten edeltä valmistettuja oppilaita voipi knrssiin tuleviksi odottaa;

että oppilaisiksi otettakoon ainoastaan täydellisen kansakoulun kurssin suorittaneita;

että tietopuoliseen opetukseen tulee kuulua kansakoulun kurssin kertaus ja laajennus, etupäässä kansakoulu-asetuksen 114:nessä ja 115:nessä §:ssä mainituissa aineissa, jota tehdessä on erinäiseen huomioon otettava menettelytapa vastalkajain lukemaan, kirjoittamaan ja lukua laskemaan opettamisessa, ja että tuon kurssin, joka mieluummin on asetettava loma-ajaksi, pitää kestämän vähintäänkin kuusi viikkoa;

että tietopuolisen kurssin perästä pitää tulla käyttöpuolinen, ainakin yhden lukukauden kestävä, jossa kansakoulun-opettajan ja -opettajattaren sallitaan opetus-apunaan kansakoulun kahdessa alimmassa osastossa pitää semmoisia pikkukoulunopettaja-kokelaita, jotka ovat suorittaneet tietopuolisen kurssin, vaan ett'ei useampaa kuin enintään kahta semmoista yht'aikaa ja samana lukukautena saa käyttää, ja että näiden tulee harjoitella kansakoulu-asetuksen 124:n §:n mukaan pidetyssä lastenkoulussa;

että kansakoulun-opettaja tarkalla vaarilla pitääköön semmoisten apulaisten toimittamaa opetusta ja kahden kesken antakoon heille tarpeellisia ohjeita ja ojennuksia;

että on niin tieto- kuin käyttöpuolisenkin kurssin päätyttyä tutkinto pidettävä kansakoulun-tarkastelijan läsnä ollessa ja että pitää hyväksytystä tutkinosta annettaman todistus, johon tarkastelija kirjoittaa hyväksymyksensä; ja

että kertomus sellaisesta loppuun saatetusta kurssista on ynnä tarkastelijan lausunnon kanssa annettava Ylihallitukselle, joka sitte harkitsee ja määrää palkkioiden jaon ja suuruuden.

Kiertokirjeessä 3 p:ltä Maaliskuuta 1881 Ylihallitus antoi tarkempia ohjeita opetuksen järjestelyn, oppikurssien laajuuden ja oppiajan pituuden suhteen kansakouluissa eli niiden niin sanotut normaali- eli sääntökurssit.

Oppikurssien laajuuden puolesta on tuo kiertokirje eräällä toisella kierto-kirjeellä samalta päivältä kaupunkien kansakoulun-tarkastelijoille ilmoitettu noudattavaksi kaupunkienkin kansakouluissa.

Kun oli eri haaroilta kuulunut valituksia siitä, ett'eivät kunnat ja koulu-piirit kunnollisesti ja täysin määrin suorittaneet opettajistolle niitä etuja, joihin olivat valtioavun anomuksessa sitoutuneet, näki Ylihallitus itsellään olevan syytä kiertokirjeellä 7 p:ltä Marraskuuta 1882 kaikille maaseutujen kansakoulun-tarkastelijoille kehoittaa heitä itse ja johtokuntain kautta valvomaan, että nuo sitoumukset

säännöllisesti täytettäisiin; ja sama kehotus on sattuneesta syystä uudistettu Ylihallituksen kiertokirjeessä 30 p:ltä Maaliskuuta 1886.

Ylihallituksen kiertokirjeessä 11 p:ltä Toukokuuta 1882 annettiin kaikille kansakoulun-johtokunnille maalle, osotusten ohessa vuosikertomusten valmistamiseen, määräyksiä niin hyvin siitä, että pitää järjestettyä nimikirjaa ja päiväkirjaa laadittaman kaikissa kansakouluissa, kuin myös siitä, mitkä tiedot niihin ovat pantavat, ja niin ikään kaava siihen „ilmoitukseen, joka on Ylihallitukselle annettava kansakoulun-opettajista ja -opettajattarista, joille on virkavahvistus-kirjat annettu, ja niistä maksoista, jotka he ovat suorittaneet“.

Myöskin on Ylihallitus, armollisen julistuksen mukaan 30 p:ltä Toukokuuta 1884, antanut johtosäännön maaseudun kansakoulun-tarkastelijoille, josta seikasta jo on tarkastelun yhteydessä puhuttu.

Helsingissä 31 p:nä Elokuuta 1887.

Käskystä:

Oskar Hynén,

vtva.

**Kiertokirje kaikille kansakoulujen tarkastajille, johtokunnille
sekä mies- ja nais-opettajille maalla, Koulutoimen Ylihallituksen
antama, 3 p. Maaliskuuta 1881.**

Aikana, joka on kulunut siitä, kun kansakoulutoimi Suomessa armollisen asetuksen kautta 11 päivästä Toukokuuta 1866 sai järjestyksensä vahvistetuksi, on kansakoulu meillä jo voittanut niin paljon alaa, että likempia kokemuksia sen tarkoituksen mukaisesta muodostamisesta on maamme kaikista osista voitu saada. Ja kun kansakoulun harrastus sillä ajalla myöskin on ehtinyt juurtua kansan tuntoon, näyttää huolenpito sen enemmästä kehittymisestä aljettuun suuntaan nyt vaativan, että sen opetusohjelmaa erityisemmin suunnitellaan, kuin tätä ennen on voinut tapahtua. Vaikka eri kansakouluille jyrkkä yhdenmuotoisuus tässä ohjelmassa ei ole tarpeen, eikä sitä voi pitää suotavanakaan, vaatii kuitenkin jo muutamien yhteiskunnallisten oikeuksien nauttiminen, joka perustuu läpikäytyyn kansakoulukurssiin, että kansakoulujen oppi- ja harjoitus-aineiden laajuus ja suunta likemmin määrätään. Ja itselle kansakoululle vielä tärkeämpää on, että sen työ, ohjelman tarkemmalla suunnittelemisella, tehdään niin paljon kuin suinkin hedelmää tuottavaksi. Nojautuen edellä mainitun armollisen asetuksen 12 ja 16 §§:iin, on Ylihallitus sentähden, johdatukseksi niiden määräysten toimeenpanemisessa, joita edellisen §:n 5:s ja jälkimmäisen 4:s kohta sisältävät, tahtonut vahvistaa alla olevat mallikurssit ohjauksiksi oppi- ja harjoitus-aineiden tarkoituksenmukaiseen järjestämiseen kansakouluissa.

Tämä järjestäminen edellyttää kuitenkin, että eräät kansakouluasetuksen §§:t tarkemmin, kuin tänä kansakoulun ensimmäisenä kehitysaikana ylipäätään on tapahtunut, otetaan huomioon. Tässä suhteessa saapi Ylihallitus ensiksikin huomauttaa asianomaisille 138, 139 ja 140 §§:iä, jotka koskevat oppilaiden kouluun ottamista ja alkeistietoja. Missä ei voida käytäntöön panna sitä toivottavaa ja monessa kansakoulussa helposti jo tavaksi otettua järjestystä, että uusia oppilaita ainoastaan kerran vuodessa, s. o. lukuvuoden alussa, otetaan kouluun, tulee ainakin 140 §:ssä säädetyn kuulustelemuksen kautta saada selville, että ne oppilaat, jotka muunakin johtokunnan määräämänä aikana otetaan vastaan, saattavat ilman enempää valmistusta seurata opetusta jollakin jo olevalla luokalla ja osastolla. Sekä koululle että yleisölle vahingollisena epäjärjestyksenä, jota johtokunnat mitä

vakavimmin kokekoot poistaa, on sitä vastoin se pidettävä, ett'ei kaikki oppilaat, jotka lukukauden aikana aikovat käydä kansakoulussa, tule sinne saapuville heti kuulutettuna sisäänkirjoituspäivänä lukukauden alussa. Johtokuntien tulee siis niin hyvissä ajoin edeltäpäin ilmoittaa tästä sisäänkirjoituspäivästä, että asianomaiset vanhemmat ja holhoojat ehtivät tehdä kaikki tarpeelliset valmistukset, kuin myöskin katsoa, että tämän näin lukukauden aluksi määrätyn päivän jälkeen oppilas ainoastaan erityisissä pakottavissa poikkeustapauksissa otetaan kouluun vastaan, sekä vihdoinkin niin paljon kuin mahdollista valvoa, että oppilaat koko lukuvuonna käyvät koulussa säännöllisesti ja ilman muita keskeytyksiä, kuin mitä täydesti hyväksyttävät syyt voivat vaikuttaa.

Koska 139 §:n mukaan pojan eli tytön, voidakseen päästä kansakouluun, tulee olla kymmenennen ikävuotensa täyttäneen, ja voimassa olevan kirkkola'in mukaan ensimmäinen, vanhempien ja holhoojien huolena oleva sisäluvun ja uskonnon opetus on alettava viimeistäänkin silloin kun lapsi on seitsemän vuotta täyttänyt, joten tämä opetus siis on kestänyt ainakin kolme vuotta kansakouluijän edellä, katso Ylihallitus kyllin perustusta olevan mainituksa §:ssä säädettyjen sisäänpääsyaatimuksien ehdottomaan noudattamiseen, jonka mukaan lasten „pitää osaaman puhtaasti sisältä lukea ja niin paljon taitaman kristillisyyden-oppia, kuin sitä kodissa tahi lastenkoulussa oppia pitää“. Kansakoululla on sitä enemmän syytä vaatia näiden vastaanotto-ehdojen tarkkaa täyttämistä, kun ensimmäinen kristin-uskon ja kirjataidon opettaminen kodissa on kansassamme isiltä peritty tapa, jolla on suuri merkitys sen henkisen yhteyden säilyttämiseksi ja vahvistamiseksi vanhempien ja lasten kesken, josta kansan siveellinen voima suurissa määrin riippuu.

Edelleen tulee opettajien ja johtokuntien tarkasti ottaa vaari siitä tilaisuudesta, minkä kansakouluasetuksen 124 § tarjoaa varsinaisen kansakoulun työn helpoittamiseksi; katsottakoon siis, että se „lastenkoulu“, jota opettajan tulee mainitun §:n mukaan syksyin kevään pitää, missä vanhemmat lapset eivät suuretta vahingotta saata mennä kodoistansa pois, etupäässä tulee olemaan valmistusluokkana kansakoululle. Kaikkialla, missä tämä tarpeelliseksi katsotaan, ovat sentähden ne lapset, jotka aikovat oppilaiksi varsinaiseen kansakouluun, saatettavat ainakin edellisenä keväänä ja syksynä käymään tässä lastenkoulussa eli valmistusluokassa, siten tottuakseen kansakoulun järjestykseen ja tapaan sekä harjaantuakseen kotona saavutetussa lukutaidossa ja uskonopissa; näiden lisäksi sopii harjoitusaineina vielä ottaa laulua, päässälaskua ja kirjoitusta. Tämän „lastenkoulun“ pitämistä ei saa, asioiden ollessa kuten 124 §:ssä mainitaan, missään tapauksessa laiminlyödä, vaan kansakoulujohtokuntien tulee tarkasti valvoa niin hyvin tätä seikkaa, kuin myöskin toiselta puolen katsoa, ett'ei sanotun koulun toimi ylety varsinaisen kansakoulun oppiaikaan, jonka, 123 ja 124 §:ien mukaan, tulee käsitellä vähintäänkin kolmekymmentä viikkoa, joului-, pääsiäis- ja helluntai-lupia lukematta.

Mitä tulee jokapäiväiseen opetusaikaan, katsoo Ylihallitus suotavaksi, ett'ei se yleiseen kouluissa, joita naisopettaja johtaa, nouse yli 123 §:ssä säädettyä vähempää aikamäärää, viittä tuntia, josta säännöstä kuitenkin ne päivät, joina käsitöitä koulussa harjoitetaan, voivat olla poikkeuksena.

Ylihallitus tahtoo asianomaisille niin ikään huomauttaa niin hyvin sitä seikkaa, että 127 §:n mukaan niissä kouluissa, jotka ovat molemmille sukupuolille

yhteisiä ja joita miesopettaja johtaa, tyttöoppilaita varten täytyy löytyä erityistä naisellista valvontaa, kuin myös, että kaikissa molemmansukupuolisille lapsille yhteisissä kansakouluissa tilaisuutta käsitöiden opetukseen, ja niin paljon kuin mahdollista myöskin voimisteluun, on hankittava sekä poika- että tyttö-oppilaille.

Koska opetuksen järjestykselle ja siitä riippuvalle menestykselle on sängen painavaa, että opettaja edeltäpäin joka lukuvuodeksi oikein ja tarkasti valitsee, mitä kustakin oppi- ja harjoitus-aineesta, katsoen sen laatuun, oppiaikaan, oppilaiden edistyskantaan j. n. e., saattaa ja täytyy kullakin luokalla ja vuosiosastolla käytellä, mutta kansakoulujen vuosikertomuksista näkyy, että opetusta monissa paikoin on ilman varmaa ohjelmaa hoidettu, tahtoo Ylihallitus vihdoinkin muistuttaa konlujen mies- ja nais-johtajia heille, jo mainitun 12 §:n 5:n kohdan ja 16 §:n 4:n kohdan mukaan, kuuluvasta velvollisuudesta, ennen kunkin uuden lukuvuoden alkua, alla ilmaistujen mallikurssien perustuksella, tehdä työ- ja opetusjärjestyksen sekä oppikurssien ja oppikirjojen ehdotus.

Sen kokemuksen nojassa, mikä jo on saatu kansakouluissa, jotka kauemman aikaa ja säännöllisissä suhteissa meillä ovat olleet toimessa, on Ylihallitus katsonut täydellisen kansakoulu-kurssin edellyttävän nelivuotista kouluaikaa, jaetuna kahteen luokkaan, kumpikin kahdella vuosiosastolla. Jotta nekin oppilaat, joilla ei ole tilaisuutta täydellisesti käymään koulun läpi, saisivat siellä ollessaan järjestetyn, heidän tarpeihinsa ja oloihinsa sovitellun tiedon, ovat edempänä olevat mallikurssit siten suunnitettut, että ensimmäinen eli alempi luokka (1:n ja 2:n vuosiosasto) käsittää itsessään päätetyn alhaisemman kurssin, jonka jatkoksi toinen eli ylempi luokka (3:s ja 4:s vuosiosasto) osaksi laajentaa ennen opittua tietovarastoa, osaksi lisää siihen uusia oppi- ja harjoitus-aineita. Kun ensimmäisten alkeistietojen huolellinen ja tarkka omistaminen on erinomaisen tärkeää vastaiselle kehitykselle, ja kun kertaus, joka samalla yhä valaisee ja täydentää jo annettua tiedonaihetta, enemmän kuin mikään muu helpottaa tätä omistamista, ovat edelleen, hyväksi käyttämällä kansakoulun omituista työtapaa, jonka mukaan useimmissa tapauksissa yhden ainoan opettajan on yht'aikaa hoitaminen useampia osastoja, vuosikurssit kummallakin luokalla sillä tavoin järjestetyt, että kummankin luokan alempi osasto (1:n ja 3:s vuosiosasto) on oleva perustavana osastona, jolla siihen luokkaan kuuluvan oppimäärän pääkohdat käydään läpi, jonka jälkeen ylemmällä osastolla (2:lla ja 4:llä vuosiosastolla) se, mikä edellisellä vuosiosastolla on opittu, kerrotaan ja samalla kertaa täydennetään. Kummankin luokan molemmilla vuosiosastoilla voidaan siis ilman mitäkään haittaa harjoittaa opetusta rinnakkain ja yht'aikaa, ja niissä aineissa, jotka ovat yhteisiä molemmille luokille, voi opetus suureksi osaksi siten tapahtua yht'aikaa ja rinnakkain kaikilla osastoilla.

Ensimmäisen luokan kurssiin kuuluu 121 §:ssä säädetyistä oppi- ja harjoitus-aineista: uskonoppi, äidinkielen lukeminen ja kirjoittaminen, maantiede ja luvunlasku, sekä laulu, voimistelu ja käsityöt. Historiaa ja luonnontiedettä käytellään ainoastaan lukukirjan yhteydessä; kertomuksia isänmaan historiasta luetaan toki huolellisemmin järjestetyssä jaksossa. Mittausoppia ja kuvaantoa ei tällä luokalla opeteta. Nämä aineet otetaan käytettäväiksi toisella luokalla, jolla myöskin

historiaa ja luonnontiedettä eri aineina opetetaan, muiden, edelliseen luokkaan jo kuuluvien aineitten ohessa.

Missä niin on voinut tapahtua, ovat kurssit eri aineissa ilmoitettuina viittaamalla johonkin kansakouluissa jo yleisemmin käytettyyn ja Ylihallitukselta sopivaksi katsottuun oppi- eli luku-kirjaan. Voidaan toki muitakin, Ylihallituksen hyväksymiä oppi- ja luku-kirjoja kussakin aineessa käyttää, kunhan vaan kurssit laveutensa ja sisältönsä puolesta pääasiassa vastaavat näitä tässä säädetyitä.

Kullekin aineelle tässä alempana ilmoitettu tuntimäärä pidettäköön samoin ainoastaan yleisenä osoituksena, eikä ehdottomasti sitovana, vaan tuntijako kussakin koulussa sovitettakoon olevien asianhaarojen mukaan. Koska kuitenkin äidinkieli on pidettävä kansakoulun perustavana aineena, jonka huolellisesta harjaantumisesta opetuksen menestys kaikissa muissa aineissa pääasiallisesti riippuu, on sen lukemiselle kaikissa tapauksissa määrättävä vähintäänkin 6 tuntia viikossa ensimmäisellä ja 4 tuntia toisella luokalla, joka tuntimäärä kuitenkin, asianhaarojen ja oppilaiden enemmän tahi vähemmän puuttuvaisten alkutietojen mukaan, lisättäköön, varsinkin syyslukukaudella, aina 10 tuntiin asti ensimmäisellä ja 6:teen toisella luokalla.

Mallikurssit kansakouluille.

U s k o n o p p i.

(6 tuntia viikossa kummallakin luokalla.)

I luokka.

Piilianhistoria jonkun pienemmän oppikirjan, esim. „Lastenraamatun“, mukaan. Lutheruksen vähä katekismus sanaselityksillä. Sekä piilianhistoriaan että katekismukseen: sopivia raamatunlauseita ja virrenvärsyjä ulkoa luettaviksi.

Jonakuna tuntina viikon lopulla läpikäydään ja selitetään yksinkertaisesti ja lyhyesti seuraavan sunnuntain evankeliumi, jonka ohessa lapset tutustetaan myöskin muiden, koulun lukuvuoden ulkopuolelle sattuvien sunnuntaitten evankeliumiin, varsinkin tärkeämpiin. Kirkkovuoden jako ja juhlat.

1:nen vuosiosasto. Piilianhistoriaa. Oppikirjasta luetaan, sekä vanhasta että uudesta testamentista, ne kertomukset, jotka historiallisen yhteyden saavuttamiseksi ovat välttämättömimmät, sekä ne, jotka parhaiten soveltuvat herättämään ja ylläpitämään uskonnollista tunnetta lasten mielissä. — Katekismusta. Lutheruksen vähä katekismus, etenkin alkuteksti.

2:nen vuosiosasto. Piilianhistoriaa. Oppikirja täydellisesti. — Katekismusta. Lutheruksen vähä katekismus täydellisesti.

II luokka.

Ensimmäisen luokan kurssi piilianhistoriassa laajennetaan, jonkun laveamman oppikirjan, esim. „Kouluraamatun“, mukaan, tahi suorastaan lukemalla Raamatusta, varsinkin uudesta testamentista. Rinnakkain tämän kanssa yleisimmät pääpiirteet raamatuntiedossa. Piilianhistorian päätteeksi: kristillisen kirkon perustaminen, Apostolien tekoraamatun mukaan, sekä lyhyt silmäys sen myöhempiin vaiheihin, joko opettajan suullisen esityksen tahi supistetun oppikirjan, esim. „Lastenraamatun“, mukaan. Lutheruksen vähään katekismukseen luetaan tarpeellimmat „selityksistä“, kussakin paikkakunnassa käytetyn oppikirjan mukaan.

Kirkkovuoden sunnuntaitekstejä läpikäydessä otetaan myöskin niitä epistoloita, jotka siihen huomattaneen sopiviksi, jonka ohessa semmoiset sekä evankeliumit että epistolat luetaan ulkoa, jotka parhaiten soveltuvat piilianhistoriasta ja katekismuksesta saadun uskonopin täydentämiseksi ja valaisemiseksi.

3:s vuosiosasto. Piplian ja kirkkohistoriaa. Tärkeimmät kohdat sekä piplianhistorian laveammasta kurssista, yllä olevan osoituksen mukaan, että Apostolien tekoraamatusta. Siinä silloin otetaan tarkemmin huomioon Palestinan maantiede ja siihen kuuluvat seikat, sekä vanhan testamentin yhteiskunnalliset ja kirkolliset tavat, juhlat j. n. e. — Raamatuntietoa. Raamatun jako. — Katekismusta. Tärkeimmät selitykset 1 ja 3 pääkappaleeseen.

4:s vuosiosasto. Piplian- ja kirkkohistoriaa. Laveampi kurssi piplianhistoriassa täydellisesti. Apostolien tekoraamattu täydellisemmin, etenkin silmällä pitäen ensimmäisen kristillisen seurakunnan elämää ja henkeä. Lyhykäinen katsahdus kristillisen kirkon vaiheihin, yllä olevan osoituksen mukaan. — Raamatuntietoa. Tärkeimmät elämäkerralliset tiedot Raamatun kirjojen tekijöistä, sekä lyhykäiset viittaukset kirjojen sisältöön, mikäli tämä, oppilaiden ikään katsoen, on heidän käsitysvoimansa piirissä. — Katekismusta. Tärkeimmät 2 sekä 4 ja 5 pääkappaleen selityksistä.

Äidinkieli.

A. Lukeminen.

(8 tuntia viikossa I:llä, 5 tuntia II:lla luokalla).

I luokka.

Sisälukua, jonka tarkoituksena on: a) että lukeminen käy selvään ja on pahoista tavoista vapaa, b) että sisältö oikein käsitetään, c) että oppilaat sen oikein kertovat ja d) että lukemisessa lausunta vähitellen saa ajatuksenmukaisen äänenpainonsa. Runojen, kertoelmien y. m. ohessa luetaan — mikäli lukukirja siihen antaa aihetta — historiallisia, maantieteellisiä, luonnonhistoriallisia j. n. e. kertomuksia, vastaavien aineiden ensimmäiseksi perustukseksi, jossa suhteessa erityinen huomio pannaan yhdenjaksoisiin kertomuksiin isänmaan historiasta (katso lähemmin: historia). Runokappaleista luetaan ulkoa etupäässä sellaisia, jotka samalla sopivat laulun sanoiksi (vertaa: laulu). Kieliopillinen opetus, jossa oppikirjaa alkoon käytettävä, rajoittuu sellaisten muotoopillisten kohtain huomauttamiseen, jotka kirjakielessä enimmäin eroavat yleisestä puhekielestä kullakin paikkakunnalla. Lausejäsennyksellä, jota ylipäätään harjoitettakoon ainoastaan yhtenä eli kahtena sisälukutuntina viikossa, tutustetaan oppilaat sen ohessa eri lauseosien ja sanaluokkain kanssa.

1:nen vuosiosasto. Sisälukua. Ilman että yllä mainittuja c) ja d) kohtiakaan jätetään tykkönään syrjälle, on pääasiana tässä kuitenkin selvän ja virheettömän sisäluvun saavuttaminen ja luetun oikea käsittäminen. — Kieliopillista opetusta. Enimmäin esiintyvät, muoto-opin alaan kuuluvat omituisuudet paikkakunnan puhekielessä verrataan vastaaviin muotoihin lukukirjassa. Erotetaan alus, maine ja kohde, nimisana, tekosana ja laatusana. — Ulkoa luetaan runoja.

2:nen vuosiosasto. Sisälukua. Suurempi huoli pannaan myöskin c) ja d) kohtiin, s. o. luetun oikeaan kertomiseen ja ajatuksen mukaiseen äänenpainoon lukemisessa, erittäinkin niitä kappaleita käsiteltäessä, joihinka oppilaat edellisellä osastolla jo ovat tutustuneet. — Kieliopillista opetusta. Pahempia murteellisuuksia huomautetaan edelleen vertaamalla kirjakieleen, ja opettajan suullisen esityksen mukaan opitaan semmoiset muotoopin säännöt, jotka tähän sopivat ojennukseksi. Erotetaan muut lauseen osat ja sanain luokat. — Ulkoa luetaan runoja.

II luokka.

Sisältä luettaessa, ja erittäinkin sellaisia kappaleita käsiteltäessä, jotka ennestään ovat oppilaille tuttuja, pannaan suuremmat vaatimukset siihen, että lukeminen on ajatuksellinen ja hyvällä korolla äännetty sekä luetun kertominen virheetöin ja täydellinen. Lukukirjan ohessa luetaan, niin paljon kuin aika ja asianhaarat myöntävät, sopivaa isänmaallista kirjallisuutta, niinkuin Vänrikki Stoolin tarinoita sekä valituita kappaleita Kalevalasta, Kantelettaresta ja kansan saduista. Erityinen huomio pannaan yhdenjaksoisiin kertomuksiin isänmaan historiasta (katso: historiaa). Kieliopillisella opetuksella opitaan, joka jonkun pienemmän oppikirjan avulla, tahi ilman sitä, tärkeimmät kohdat muoto-opista, s. o. ne säännöt, jotka käytännössä ovat tarpeelliset äidinkielen kirjoittamiseen ilman suurempia vikoja; taivutuskaavoja, määrityksiä j. n. e. harjoitettakoon ainoastaan tarkasti valikoimalla. Lauseopista opetetaan pääasiassa ainoastaan sidesanain ja välimerkkien oikein käyttäminen. Lausejäsennystä. Runojen ulkoa lukemista.

3:s vuosiosasto. Sisälukua edellä olevan osoituksen mukaan. — Kieliopillista opetusta. Tarpeellisia oikokirjoitus-sääntöjä opitaan käytännöllisten oikokirjoitus-harjoitusten rinnalla (katso: kirjoitus). Edelleen opitaan tärkeimpiä kohtia muotoopista, pääasiallisesti vertailemalla ja käytännöllisesti. Lausejäsennystä: erotetaan rinnastettuja sekä pää- ja sivulauseita, niinkuin myös viimeainittujen päälajeja; välimerkkien käyttäminen. — Ulkoa luetaan kappaleita Vänrikki Stoolin tarinoista y. m.

4:s vuosiosasto. Sisälukua, edellä olevan osoituksen mukaan ja sen ohessa sillä erityisellä tarkoituksella, että oppilaat isänmaalliseen kirjallisuuteen tutustuisivat. — Kieliopillista opetusta. Yhdistävä katsahdus muotoopin tärkeimpiin kohtiin järjestöllisessä jaksossa. Lauseoppia ja jäsennystä: sidesanat, niiden ajatuksen mukainen käytäntö; erotetaan sidesanallisia lauseita. — Ulkoa luetaan kappaleita Vänrikki Stoolin tarinoista ja kansanrunoudesta.

B. Kirjoitus.

(4 tuntia viikossa I:llä, 2 tuntia II:lla luokalla).

I luokka.

Kauno- ja oiko-kirjoitusta.

1:nen vuosiosasto. Kaunokirjoitusta.

2:nen vuosiosasto. Jatketaan harjoituksia kaunokirjoituksessa. — Oiko-kirjoitusta kirjasta ja muistista.

II luokka.

Jatketaan harjoituksia kauno- ja oiko-kirjoituksessa tarpeen mukaan. Luetun kirjallinen kertominen. Ainekirjoitusta, pääasiallisesti kotitoimeksi.

3:s vuosiosasto. Vakautumisen ja varmuuden saavuttamiseksi kirjoituksessa ja sanain muodossa pitkitetään tarpeen mukaan kauno- ja oiko-kirjoitusharjoituksia; jälkimmäiset, joita toimitetaan myöskin sanelemisen mukaan, sovitetaan yhteyteen saman vuosiosaston kieliopillisen kurssin kanssa (katso: lukeminen). Kirjallisesti kerrotaan luettujen helpompien kappalten sisältö, ensin luokalla, sittemmin kotityöksi. Vibdoin laaditaan kirjeitä ja helpompia tilikirjoja, koulussa ja kotona.

4:s vuosiosasto. Pitkitetään harjoituksia oikokirjoituksessa, tarpeen mukaan, ja luetun kirjallisessa kertomisessa. Laaditaan yksinkertaisempia, käytännöllisessä elämässä tavallisemmin ilmaantuvia kirjoituksia, enimmäkseen kotiharjoitukseksi.

Maantiede.

(2 tuntia viikossa I:llä, 1 tunti II:lla luokalla).

I luokka.

Alkaen kotiseudusta, Suomenmaan luonnollinen ja valtiollinen maantiede lyhyesti. Katsahdus maanosiin ja valtameriin. Europan luonnollinen ja valtiollinen maantiede. — Laajuutensa puolesta vastaava Erslev-Modeen'in oppikirjaa kansakouluille.

1:nen vuosiosasto. Kotiseutu. Tutustuminen karttaan. — Suomenmaa: luonnollisen maantieteen pääpiirteet; hallinnollinen ja historiallinen jako; läänit ja kaupungit sekä tärkeimmät sanottavat niistä. — Katsahdus maanosiin ja valtameriin sekä likempi opastuminen karttaan. — Europa: merenlahdet, saaret y. m.; valtiollinen jako; eri maat ja valtakunnat, suuruus, väkiluku, rajat, luonnonopillisen maantieteen pääpiirteet; pääjako, etevimmät kaupungit ja mitä niistä tärkeintä on mainittavaa. — Laajuudelleen vastaava alemmaa kurssia mainitussa oppikirjassa.

2:nen vuosiosasto. Edellisen kurssin lisäksi: Suomenmaan ja sittemmin muun Europan ilma-ala, kasvillisuus, elinkeinot, kansakunnat, uskonnot j. n. e., — vastaava ylempää kurssia edellä mainitussa oppikirjassa.

II luokka.

Pääasiallisimmat kohdat muiden maanosain luonnollisesta ja valtiollisesta maantieteestä, edellä mainitun oppikirjan laajuudessa. Siihen lisäksi, niin paljon kuin asianhaarat myöntävät, Suomen maantiedettä vähän laveammin kuin edellisellä luokalla, esim. Modeenin oppikirjan mukaan ja maantieteellinen osa „Maamme kirjasta“ (1:nen ja 2:uen luku).

3:s vuosiosasto. Luonnollinen ja valtiollinen katsahdus Aasiaan, Afrikaan, Amerikaan ja Australiaan.

4:s vuosiosasto. Edellisten kurssien kertaus, sekä tähän lisäksi, jos mahdollista, Suomen maantiedettä laveammin.

Historia.

A. Suomen historia.

(Äidinkielen lukutunneista: 2 tuntia viikossa kaikilla osastoilla).

Isänmaan historiaa käytellään pääasiallisesti yhteydessä äidinkielen lukemisen kanssa, siten, että lukukirjasta, sopivimmin „Maamme kirjasta“ (3:s—6:s luku), luetaan tähän kuuluvat kertomukset järjestetyssä jaksossa. Luokalla täten läpikäydyt lukukappaleet annetaan myöskin kotona luettaviksi ja vapaasti (s. o. ei sanasta sanaan) ulkomuistilta kerrottaviksi. Lukukappalten vaalin kullakin vuosiosastolla määrää 1:ksi) itsekunkin kertomuksen tärkeys historialliselle yhteydelle, ja 2:ksi) lasten kehitys- ja käsitys-kanta. Siis luetaan ensiksi, alemmilla osastoilla, ne kertomukset, jotka ilmi tuovat kunkin aikakauden tärkeimmät ja parhaiten luonnetta kuvaavat piirteet ja jotka sen ohessa ovat viehättävimmät ja helpoimmat käsittää, joiden lisäksi ylemmilla osastoilla liitetään sellaisia kertomuksia, jotka kuvauksillaan täydentävät edellisiä, ja joiden käsittämiseen vaaditaan enempää kypsymistä. Seuraava viittaus lukukappalten valitsemiseen „Maamme kirjasta“ perustuu noihin kahteen edellä mainittuun perusjohteesen.

I luokka.

1:nen vuosiosasto. Pakanallisten Suomalaisten Jumaloista, Maanviljelyksen alku, Sota Sammosta, Wäinämöisen laulu; Suomalaisista pakanuuden ajalla, Ensimmäinen ristiretki Suomeen, Pispä Henrikin kuolemasta, Matti Kurki ja Pirkkalaiset, Katolisesta opista, Wiipurin pamauksesta, Kustaa Waasasta; Pispä Mikael Agrikola, Kaarina Maununtyttärestä, Juhana Flemingistä, Suomalaiset Demminin luona, Suomalaiset Würtzburg'issa, Lützenin tappelu, Suuret nälkävuodet, Kuningas Kaarlo XII:n muisto; Hyödyn aikakausi, Kuningas Kustaa III:n kuolema, Henrik Gabriel Porthan, Sotilaspoika (1808 vuoden sota), Turun tulipalo.

2:nen vuosiosasto. Edellisen osaston kurssi täydennetään seuraavilla kertomuksilla: Maailman luomisesta (Kalevalan mukaan), Wäinämöinen ja Joukahainen, Ilmarinen takoo Sammon, Ilmarinen saapi Pohjolan neidon; Pyhästä Eerik kuninkaasta, Kuningas Eerik ja pispä Henrik, Hämeenmaa ristitään, Karjala ristitään, Kalmarin Unioni, Turun tuomiokirkosta, Kristian Tyrannista; Lutheruksen uskonpuhdistuksesta, Suomen herttua Juhana, Klaus Fleming ja nuijasota, Sigfrid Forsius, Breitenfeldin tappelu, Meno Lech-virran ylitse, Kreivin aika ja Turun akatemiat, Kahdestoista Kaarlo ja Narvan tappelu, Kajaanin liina ja Kivekkäät, Ison vihan ajat; Uuden-kaupungin rauha ja vapauden-aika, Anjalan liitto, Vuoden 1808 sota, Haminan rauha, Suomi jälleen yhdistettynä, Yliopiston riemujuhla v. 1840.

II luokka.

Kurssi saatetaan täydelliseksi vieläkin lisäämällä uusia, täydentäviä kertomuksia, jonka jälkeen vihdoin, 4:llä vuosiosastolla, luodaan yhdenjaksoinen katsaus historialliseen kehitykseen, joko jonkun lyhyemmän oppikirjan mukaan, lukukirjan ohessa, tahi siten, että opettaja suullisesti esittelee.

3:s vuosiosasto. Kalevalasta ja Elias Lönnrotista, Raudan synty, Wäinämöisen ensimmäinen Pohjolan matka, Satu Kullervosta, Sota valosta; Ruotsalaisista, Pispä Tuomaasta, Kuinka erämaat tulivat asutuiksi, Naantalien luostarista, Pispä Arvid Kurki; Kuningas Kustaa I:sen hallitus, Herttua Kaarlo ja Arvid Stålarin, Kuningas Kaarlo IX:stä, Kuningas Kaarlo XI:n aikakausi, Tie Pultavaan, Napuan tappelu; Arvid Horn ja Suomen toipuminen, Kuningas Kustaa III:s, Frans Mikael Franzén, Väriikki Stoolin tarinat, Keisari Aleksanteri I ja Porvoon valtiopäivät, Keisari Aleksanteri II ja Helsingin valtiopäivät v. 1863.

4:s vuosiosasto. Tulen synty, Lemminkäisen elämän vaiheista, Lemminkäisen surma, Wäinämöinen Tuonelassa, Wäinämöinen ja Jesuslapsi; Kivi-aikakauden kansasta, Venäjän valtakunnan alku, Pispä Hemmingistä, Pispä Maunu Tavastista, Suomen neljästä säädystä, Junker Tuomas ja Eerik Fleming; Kuningas Eerik ja Suomalaiset, Pontus Delagardie ja hänen aikakautensa, Kuningas Kustaa Adolfista, Kuningatar Kristina ja kolmenkymmenvuotisen sodan loppu, Kuningas Kaarlo X Kustaa ja Arvid Wittenberg, Wiipurin valloitus, Stefan Löfvingin retkistä; Lappeenrannan tappelu, Porrassalmen tappelu, Kustaa Mauritz Armfelt, Kaarlo Juhana Adlercreutz, Keisari Nikolai ja sota merivaltoja vastaan, Maamme perustuslait, Yhteiskunnasta ja hallituksesta.

B. Yleinen historia.

(3 tuntia viikossa II:lla luokalla).

II luokka.

Pääasiallisesti elämäkerrallisten kertomusten kautta saatetaan oppilaat tuntemaan maailmanhistorian käännöskohtiin kuuluvat henkilöt ja tapaukset. Kun otetaan huomioon aineen laueus ja ajan vähyys, sekä toiselta puolen oppilasten tarvis kuitenkin saada joku kuva siitä, mitä kunakin aikakautena on ollut omituisinta, sekä joku käsitys ihmiskunnan kehittymisen pääpiirteistä aina meidän aikaamme saakka, havaitaan tarkka esiteltävien valikoiminen olevan tässä vielä enemmän tarpeen. Johdatukseksi tässä valikoimisessa annetaan alla olevat viittaukset, laadittuina samojen perusteitten mukaan, kuin isänmaan historiassakin.

Suullisesti esittelemällä antaa opettaja, varsinkin 4:llä vuosiosastolla, tarpeelliset yleiset katsahdukset, joilla nuo hajalliset kuvaukset yhdistetään yhdenjaksoiseen kokonaisuuteen. Tässä tarkoituksessa voipi käyttää pienempää oppikirjaakin, esim. Pallin'in tahi Wallin'in. Elämäkerrallisiin kertomuksiin käytettävään, tarpeellisella valikoimalla, esim. Gruben kertomuksia.

3:s vuosiosasto. Egyptiläiset; Medialaiset ja Persialaiset; Homero ja Trojan sota, Olympian leikit, Kreikanmaan vapaus-sodat ja sankarit, Alkibiades ja Sokrates; Aleksanteri suuri; Romulo ja Remo, Bruto ja tasavalta. diktatori Cincinnato ja muinaisroomalaiset tavat, Pyrrho, Fabricio ja Italian valloitus, Hannibal ja Fabio, Graccho, Julio Cæsar, Octaviano Augusto, Nero, Konstantino „suuri“; Hunnit ja Attila; Muhamed ja Arabialaiset; Kaarlo suuri; Alfred suuri; Gregorio VII, Henrik IV ja paavinvalta; Gottfried Bouillonista, Richard Jalopeura ja ristiretket; Wilhelm Tell ja Schweitsin valaliitto; Juhana Huss ja Kostnitsin kirkonkokous; Yliopistojen synty; Juhana Gutenberg, Kristofer Columbo; Lutherus ja uskonpuhdistus, Kaarlo V; Henrik IV Ranskassa ja Hugonotit; Kolmenkymmenen vuotinen sota ja sen sankarit (osaksi jo isänmaan historiassa käsitelty); Oliver Cromwell ja vallankumous Englannissa; Pietari I ja Wenäjän esiintyminen; Franklin, Washington ja Amerikan vapautussota; Ludvig XV ja XVI; Mirabeau, Robespierre, Napoleon Bonaparte; Garibaldi ja Italian yhteys; Itämaiset sodat; Aleksanteri II ja orjuuden poistaminen Wenäjänmaalla; Lincoln ja orjuuden poistaminen Pohjoisamerikassa; Watt, Fulton, Stefenson.

4:s vuosiosasto. Edellisten lisäksi seuraavat täydentävät kuvaukset; Semiläiset kansat; Kreikalaisten jumalat, Lykurgo ja Soloni sekä heidän lainsäädäntönsä, Perikles, suuret runoilijat ja taitelijat; Makedonian Philip ja Demosthenes; Coriolano, patriciot, plebejit ja kansantribunit, Karthagon viimeinen sota sekä Scipionit, Mario ja Sulla sekä tasavallan rappiotila, Arminio ja Germanilaiset, Trajano, Roman valtakunnan jako ja häviö; Länsigöthit ja Alarik sekä kansanvaellus; feodalivalta; Vikingit ja Ansgario; Wilhelm Walloittaja; Henrik I ja ritarilaitos; Kaupungien kukoistus ja Hansaliitto, Rudolf Habsburgista; Philip kaunis ja paavinvallan rappiotila; Orleansin neitsyt ja englantilais-ranskalaiset hallitus-riidat; Ferdinand ja Isabella Spaniassa sekä Maurilaisten karkoittaminen; Osmanilaiset sekä Konstantinopolin lankeemus, tieteitten uudesta syntyminen; Philip II ja Alankomaiden vapautussota, Jesuitit ja inkvisitioni; Englanin Elisabet ja Maria Stuart, William Shakespeare; Ludvig XIV ja hänen aikakautensa; Fredrik II ja Preussin esiintyminen; Maria Teresia, Joseph II, Katharina II ja „Valistuksen aika-kausi“; Ranskan vallankumouksen päätapaukset; Metternich ja valtiollinen peräytys, 1830 vuoden vallankumoukset, 1848 vuoden vallankumoukset ja toinen keisarikunta; Bismarck ja Saksan yhteys; Göthe, Schiller, Walter Scott; Örsted, Morse; Jenner.

Laskento.

(4 tuntia viikossa I:llä, 2 tuntia II:lla luokalla).

I luokka.

Alkutoimitukset kokonaisilla luvuilla päässä ja taululla. Pääasiallisesti tehdään toimitukset nimitetyillä luvuilla, käyttäen yksinkertaisempia esimerkkejä laatuluku-laskusta, päätös- ja korko-laskusta, hyväksytyn käytännöllisen opetus-tsvan mukaan ja esim. E. Bonsdorffin „Laskuharjoitusten“ johdolla. Suomen erilaiset mitat opitaan vähitellen.

1:nen vuosiosasto. Alkutoimitukset luvuilla 1—100. Vastaava „Laskuharjoitusten“ 1:stä ja 2:sta viikkoa.

2:nen vuosiosasto. Alkutoimitukset suuremmilla luvuilla. Vastaava „Laskuharjoitusten“ 3:tta viikkoa.

II luokka.

Alkutoimitukset tavallisilla ja kymmenmurto-luvuilla. Laatulaskuihin luodaan yhdistävä silmäily, jatketaan esimerkkejä päätös- ja korko-laskusta sekä luodaan samaten lopullinen silmäily niihin. Pääasiallisesti harjoitellaan taululla ja käytetään nimitettyjä lukuja.

3:s vuosiosasto. Tavalliset murtoluvut. Päässä- ja taululla-laskua. Vastaava „Laskuharjoitusten“ 4:tä viikkoa. Lopullinen yhdistävä katsahdus laatulukulaskuihin.

4:s vuosiosasto. Kymmenmurtoluvut. Parhastaan taululla laskua. Vastaava „Laskuharjoitusten“ 5:tä viikkoa. Lopullinen katsahdus päätös- ja korko-laskun toimituksiin, 6:nneen vihon mukaan.

Mittausopillinen muoto-oppi y. m.

(1 tunti viikossa II:lla luokalla).

II luokka.

Tarkoituksena ollen oppilaiden havainto- ja päätös-voiman teroittaminen sekä tarpeellisimpain mittausoppiin perustuvain käytännöllisten tietojen ja taitojen saavuttaminen, läpikäydään varsinainen muoto-oppi ja mittaus-opin alkeet, sekä harjoitetaan pinta-alan ja tilavuuden laskuja. Opettaminen tapahtuu pääasiallisesti tehtäviä ratkaisemalla, joista sitten tietopuoliset väitteet johdetaan. Johdatuksena käytettäköön esim. E. Bonsdorffin „Mittausopin alkeet“.

3:s vuosiosasto. Mittausopillinen muoto-oppi; viivain ja kulmain tarkastaminen. Vastaava mainitun oppikirjan ensimmäistä kurssia.

4:s vuosiosasto. Kolmio, monikulmio ja ympyrä tarkastetaan ja niiden pinta-ala lasketaan. Perustiedot kuutiosta, särmiöstä, lieriöstä, kartiosta ja pallosta, sekä niiden pinnan ja tilavuuden laskeminen. Vastaava mainitun oppikirjan toista oppikurssia, pääasioissa, sekä osaa kolmannesta kurssista.

Luonnontiede ja sen käytäntö.

(2 tuntia viikossa II:lla luokalla).

II luokka.

Luonnontieteen opetuksella kansakoulussa on tarkoituksena: 1:ksi) teroittaa oppilaiden tarkkaamis- ja havainto-voimaa; 2:ksi) tehdä heille tunnetuksi mitä tavallisimmissa ja merkillisimmissä luonnonilmiöissä tapahtuu; 3:ksi) tarkastamalla varsinkin oman maan enimmäin huomiota ansaitsevia eläin- ja kasvilajeja, saattaa heitä tuntemaan eläin- ja kasvi-rakennusta; sekä 4:ksi), niin paljon kuin asianhaarat myöntävät, antaa heille käytännöllisiä neuvoja ja osoituksia kotieläinten hoidossa ja kohtelussa, viljelykasvien viljelyksessä ja metsänhoidossa. Jakoja ja kaavottelemisia käytettäköön ainoastaan lopullisissa yhdistävissä katsahduksissa, tarpeen mukaan.

Lukukirjasta tähän kuuluvia kertomuksia luettaessa I:llä luokalla, jolla tämä aine ei semmoisenaan vielä esiinny, on, niin paljon kuin mahdollista, myöskin havainto otettava avuksi, siten että näytetään luonnollisia esineitä ja valmisteita, tehdään luonnon-opillisia kokeita, j. n. e.

Tämän valmistuksen perästä otetaan luonnontiede erityisenä oppiaineena II:lla luokalla, parhaiten sellaisen oppikirjan johdolla, joka esitystapansa puolesta on lukukirjan kaltainen ja jota semmoisena saatetaan käyttää, esim. G. M. Celanderin „Oppikirja luonnontieteessä“. Eläintieteessä ja kasvitieteessä käytettäköön esim. „Luonnonopillinen kuvasto“, toimittaneet A. J. Mela ja J. A. Palmén.

3:s vuosiosasto. Maailman tunteminen. („suuretieteellinen maantiede“); maan muodostuminen ja nykyinen muoto. — Veedestä ja ilmasta, niiden ominaisuuksista ja olomuodosta sekä ilmauksista niissä. Vastaava, mitä mainitun oppikirjan ensimmäisessä osassa on pääasiallisinta. — Lyhyt eläintiede, tutkimalla niin paljon kuin mahdollista luonnollisia esineitä ja kuvia, sekä valikoimalla muutamia harvoja lajeja, joita sen sijaan laveammin esitellään. Kotieläinten hoito ja oikea kohtelu.

4:s vuosiosasto. Fysikin tärkeimmät lait, niin paljon kuin mahdollista valaistut yksinkertaisemmillä kokeilla. — Lyhyt kasvioppi, tutkimalla luonnollisia esineitä, missä olot sen myöntävät, sekä erittäinkin huomioon ottamalla viljelykasvit. — Metsien merkitys ilmanalan ja talouden suhteen esitetään, ja missä käy päinsä, annetaan opetusta puunsiementen kokoamisessa, metsänkylvössä ja puitten istuttamisessa ja kenties myös ympäryksessä ja silmästämisessä, niinkuin Ylihallituksen kiertokirjeissä nroissa 39 ja 40, Maaliskuun 21 päivästä 1878, määrätään.

Kuvaanto.

(2 tuntia viikossa II:lla luokalla).

II luokka.

Kuvaanto-opetuksen yleisenä, muodollisena tarkoituksena on muotoaistimen, silmän ja käden harjoittaminen. Se laji kuvaantoa, jota, asianhaaroihin katsoen, saattaa ja täytyy kansakoulussa pääasiallisesti harjoittaa, on linjaalipiirustus, jonka erityisenä tarkoituksena on saattaa oppilaalle mahdolliseksi yksinkertaisempien rakennus- ja huonekalu-piirustuksien käsittäminen ja laatiminen. Vapaalla kädellä piirustamista tulee toki myöskin harjoittaa, etenkin semmoisten oppilasten kanssa, joilla siihen näkyy olevan erityinen halu ja taipumus.

Kuvaanto on opetuksessa pantava yhteyteen mittausopillisen muoto-opin kanssa, niin että toiselta puolen mittausopilliset lauseimat antavat edellytyksiä kuvaannolle, toiselta puolen käytännöllinen työ siinä käytetään muoto-opillisen opetuksen hyväksi. Tunnit näissä molemmissa aineissa saatettakoon sentähden, tarpeen mukaan, sekä vaihtaa toisiinsa että yhdistää, kuitenkin niin että enempää aikaa annetaan käytännölliselle harjoitukselle kuvaannossa.

3:s vuosiosasto. Linjaalipiirrustusta.

4:s vuosiosasto. Linjaalipiirrustusta tarpeen mukaan. Vapaalla kädellä piirrustusta, mikäli aikaa ja tilaisuutta siihen on, ja seurattakoon siinä esim. S. A. Keinäsen „Helppoja harjoitelmia käsi- ja piirustamiseen“.

Laulu.

(2 tuntia viikossa kummallakin luokalla).

Lauluopetuksen pääasiallisena tarkoituksena kansakoulussa on puhdas ja tunnokas yksiaäninen laulu. Suurinta huomiota pantakoon laulun sanoihin, ja valittakoon ainoastaan semmoisia lauluja, jotka uskonnollisen, isänmaallisen ja ruonnollisen sekä lapsille helposti käsitettävän ja miellyttävän sisällön ja vastaavan muodon kautta todellakin soveltuvat tähän. Sanat ovat aina ennen säveleen harjoittamista huolellisesti ja täydellisesti läpikäytävät ja saatettavat lasten käsitykseen. Toisia virrenvärsyjä ja lauluja luetaan ulkoa (vertaa; lukeminen). Oppilaille jo tuttuja lauluja harjoitettakoon poikkeustapauksissa myös kaksi- tai kolmi-äänisesti, missä soinnun aisti on enimmin kehittynyt ja äänivarat sen myöntävät.

Voimistelu.

(3 tuntia viikossa kummallakin luokalla).

Katsoen voimistelun suureen merkitykseen ruumiilliselle kasvatukselle ja erinomaisena järjestyksellisenä sivistyksen välikappaleena, niinkuin myös siihen erityiseen tärkeyteen, minkä tämä aine nyt on saanut poikaoppilasten suhteen, yleisen asevelvollisuuden toimeen pantua, tahtoo Ylihallitus huomauttaa johtokunnille ja opettajille, kuinka tarpeellista on, että voimistelu enemmän kuin tähän asti otetaan kansakouluissa huomioon, että sopivaa huonetta ja tarpeellisia telineitä hankitaan y. m. Kun vuoden aika ja ilma sen sallivat, otettakoon voimistelutunneilla järjestettyjä leikkejä ja harjoituksia vapaassa ilmassa.

Käsityöt.

(5 tuntia viikossa kummallakin luokalla).

Silmän, havaintovoiman ja kauneus-aistin kehittäminen sekä käden harjoittaminen työasetta vapaasti häyttämään on pidettävä käsityö-opetuksen pää-tarkoituksena kansakoulussa, jolla siis lähinnä pyritään johonkin yleiseen kätevyyteen, vaan ei mihinkään erityiseen ammatti-taitoon. Pitäen silmällä tätä käsityön kasvattavaa tarkoitusta, joka sisältää, että käsitöitä on harjoitettava ajatuksellisesti eikä koneentapaisesti, järjestetään opetus ja harjoitukset oppilasten eri taipumusten ja edistysten mukaan. Vasta ilmestyvässä erityisessä kiertokirjeessä on Ylihallitus tätä paitsi antava joitakuita määräyksiä, jotka koskevat tähän kuuluvia seikkoja.

Johtosääntö kansakoulutarkastajille maalla, Koulutoimen Ylihallituksen antama, Kesäkuun 1 p. 1885.

§ 1.

Kansakoulutarkastajan tehtävä on valtion puolesta katsoa että kansakoulut, niitä varten voimassa olevain esivallallisten säädäntöjen mukaan, opetuksella ja harjoituksella ovat avullisina kasvavan nuorison kasvattamiseen kelvollisiksi kansalaisiksi.

§ 2.

Kansakoulutarkastajan tulee ainakin kerran lukuvuodessa pitää täydellistä tarkastusta jokaisessa hänen piiriinsä kuuluvassa kansakoulussa. Hänen tulee siinä kääntää huomionsa seuraaviin seikkoihin:

a) missä kunnossa kouluhuoneet ja opettajan asunto sekä ylipäätien koulukartanon huoneukset ovat:

b) minkälaisia ja missä kunnossa koulun huonekalut ja opetuksen välikappaleet ovat ja missä määrässä ne vastaavat tarkoitustaan.

c) missä kunnossa koulun kirjasto ja kokoelmat ovat;

d) ovatko koulun päiväkirjat, matrikkelit j. n. e. sopivasti tehtyjä ja järjestyksellä pidettyinä sekä ovatko kouluylihallitukselta lähetetyt kiertokirjeet täydellisiä ja asianmukaisesti säilytettyinä;

e) vallitseeko koulussa ja sen ympäristössä järjestystä ja puhtautta;

f) miten ja millä menestyksellä opetus kansakoulun säädetyissä aineissa toimitetaan, erittäin sielun- ja ruumiinvoimien ja kykyjen kehitykseen ja luonteen muodostamiseen katsoen;

g) minkälainen siveellinen tila koulussa, oppilasten käytös koulussa ja ulkona j. n. e. on ollut;

h) seisooko internaati eli asumalaitos, missä semmoista on, tarkan valvonnan ja hoidon alla sekä vastaako se myös kasvatuksellista tarkoitustaan;

i) kuinka opettaja on virassaan ja ulkonaisessa elämässään käyttäinnyt;

j) suoritetaanko kaikki opettajalle tulevat edut oikein, ja kuinka koulun kustantajat muissa kohdin täyttävät valtioapua myönnettäessä heidän puolestaan tehdyt sitoumuksensa.

Tapahtuvassa tarkastuksessa tulee sentähden tarkastajan niin hyvin kuunnella opetusta ja panna toimeen kuulustelemista ja näyttelemistä kansakoulun eri-

tyisissä opetus- ja harjoitus-aineissa, kuin myös tarkastella koulun huoneuksia (niiden seassa myös ulkokuoneita ja tarvishuoneita) sekä huonekaluja, opetuksen välikappaleita, kirjastoa j. n. e. Hänen tulee edelleen koulun ja opettajiston asioista keskustella niin hyvin opettajan ja opettajattaren kanssa yksityisesti ja antaa heille tarpeellisia johdatuksia ja neuvoja kuin koulujohtokunnan kanssa, josta kumminkin koulun lähistössä asuvat jäsenet ovat tarkastukseen kutsuttavat ja heille ne muistutukset ilmoitettavat, joihin tarkastaja huomaa syytä olevan.

Jos tarpeellista on, tulee hänen vihdoinkin silmäiltäväkseen vaatia ne päätökset, joilla koulu, jos se nauttii valtioapua, on saanut sen myönnetyksi, sekä muut asiapaperit, jotka koskevat koulun perustamista ja sen toimelle voimassa olevia ehtoja.

§ 3.

Paitsi tätä ainakin kerran vuodessa tapahtuvaa jokaisen piiriin kuuluvan koulun tarkastusta, tulee tarkastajan, niin usein kuin asianhaarat sitä vaativat ja sallivat, tarkastaa erittäin niitä kouluja, joita ensi kertana eli taannoin on avattu tahi joihin uusia opettajia on otettu taikka joiden tilaa tarkastaja muuten on huomannut semmoiseksi, että ne ovat tarkemman valvonnan tarpeessa. Missä koulu tahi opettaja on uusi, on erittäin tärkeätä että tarkastaja, niin paljon kuin mahdollista, käy koulussa lukuvuoden alussa taikka opettajamuutoksen tapahtuessa, ollakseen heti asianomaisille avuliaisena tarpeellisten johdatusten ja neuvojen antamisella.

Kansakouluasetuksen 12 §:n 2 kohdan mukaan tarkastajalle kuuluva velvollisuus olla kansakoulujen vuositutkinnoissa läsnä ja järjestää niitä on vuosittain täytettävä vuoroon niin monessa kansakoulussa, kuin asianhaarat myöntävät.

§ 4.

Tarkastajan tulee myös kääntää huomionsa kansakouluasetuksen 124 §:ssä säädettyyn lasten kouluun, etupäässä siihen suuntaan kuin Ylihallituksen kierto- kirje N:o 67 Maaliskuun 3 p:ltä 1881, tarkemmin osoittaa, niin että mainittu lastenkoulu tulee säännöllisesti olemaan valmistavana osastona niille oppilaille, jotka aikovat kansakouluun. Lastenkoulun tarkastus voi tapahtua osaksi yhteydessä vuositutkinnoissa käymisen kanssa, osaksi ja pääasiallisesti syksyllä, uusien tahi uusilla opettajilla varustettujen kansakoulujen tarkastuksen yhteydessä.

§ 5.

Edellisessä §:ssä mainituilla matkoilla saattaa tarkastaja myös sopivimmin niissä kansakouluissa, joissa hän silloin käy, toimittaa sitä työ- ja opetus-järjestyksen sekä oppikurssien ja kirjain tutkimista ja vahvistamista, joka kansakouluasetuksen 12 §:n 5 kohdan mukaan kuuluu hänen tehtäviinsä.

§ 6.

Kohta joka tarkastuksen loputtua tulee tarkastajan Ylihallitukselle lähettää lyhyt yleis-silmäilevä kertomus, jossa mainittakoon kaikki koulut, joita hän silloin on käynyt tarkastamassa, sekä huomattavimmat seikat mitkä hän koulujen yleisessä tilassa silloin on havainnut. Semmoinen esitys tarkastajalta, joka tarkoittaa

jotakin erityistä toimenpitoa Ylihallituksen puolelta erinäisissä tapauksissa, tehtäköön erikseen.

§ 7.

Missä oppilasten lukumäärä jossakin koulussa on silmiin pistävän vähäinen, tulee tarkastajan tyystin tutkia syyt tähän ja, siinä tapauksessa että tämä määrä on alennut 15:teen tahi siitäkin alemmaksi, tästä ilmoittaa Ylihallitukselle sekä samassa antaa tieto kaikista asiaan vaikuttavista olosuhteista, jotta Ylihallitus olisi tilaisuudessa ryhtyä kansakouluasetuksen 118 §:ssä, jommoisena tämä § nykyään kuuluu Keisarillisen julistuksen mukaan Syyskuun 29 p:ltä 1880, säädettyyn asian tutkimukseen (katso Ylihallituksen kiertokirjettä N:o 69, Elokuun 2 p:ltä 1881).

§ 8.

Kansakoulutarkastajan tulee katsoa, että opettaja ja opettajatar ovat kelpoisuudeltaan ja laadultaan semmoisia kuin kansakouluasetuksen § 129 säättää, jommoisena tämä § nykyään kuuluu Keisarillisen julistuksen mukaan Syyskuun 29 p:ltä 1880 (katso Ylihallituksen kiertokirjettä N:o 69 Elokuun 2 p:ltä 1881), ynnä muutenkin pitää valvontaa opettajan virkaan ottamisesta j. n. e. niinkuin kansakouluasetuksen §§ 130—133 sekä § 12 kohdat 3 ja 4 säättävät.

Ennenkun tarkastaja ulos antaa kansakouluasetuksen 131 §:ssä säädetyn virkavahvistuskirjan, tulee sen opettajan tahi opettajattaren, jota asia koskee, hänelle jättää niin hyvin karttapaperimaksu kuin läänin rännteristä annettu todistus suoritetusta sotilashuonemaksusta, mitkä molemmat maksut nykyään ovat määrältään sen suuruisia kuin Keisarillinen julistus Tammikuun 20 p:ltä 1881 säättää (katso Ylihallituksen yllä mainittua kiertokirjettä). Luettelo kaikista vuoden kuluessa näin annetuista virkavahvistuskirjoista sekä niiden lunastukseksi vaadituista ja suoritetuista maksuista on, Ylihallituksen kiertokirjeessä N:o 78 Syyskuun 18 p:ltä 1883 määrättyyn formulääriin kirjoitettuna, Helmikuun sisällä seuraavana vuonna Ylihallitukselle lähetettävä. Täten lakkautetaan siis kansakoulujohtokunnille tähän asti, viimeeksi mainitun sekä muiden kiertokirjeitten mukaan, tässä suhteessa kuuluva velvollisuus.

§ 9.

Koska opettaja ja opettajatar kansakouluun saatetaan ottaa ainoastaan tarkastajan tutkimuksen mukaan ja niin myös ainoastaan tarkastaja saattaa heille myöntää virkavapautta enemmäksi kuin 14 päiväksi, on Ylihallitus täten tahtonut velvoittaa tarkastajaa kohta tiedon saatua opettajamuutoksesta, siitä ilmoittaa kansakoulujen Ylitarkastajalle, joka ilmoitus sopivimmin tapahtuu kirjekortilla. Erityisten kiertokirjeitten kautta johtokunnille määrätty tehtävä lukukausittain mainitulle Ylitarkastajalle ilmoittaa koulun avaamisen päivästä, oppilasluvusta ja opettajistosta muutetaan tämän yhteydessä siten, että nämä ilmoitukset vasta lähetetään asianomaiselle piiritarkastajalle ja tapahtuvat ainoastaan syyslukukauden alussa.

§ 10.

Mitä tulee erityisten kansakouluopettajain ja opettajatarten ajoittain toimeen panemiin kursseihin opettajain ja opettajatarten valmistamiseksi alempiin kansakouluihin, huomautetaan tarkastajalle Ylihallituksen kiertokirje N:o 54 Loka-

kuun 31 p:ltä 1879. Siinä säädetty koetustutkinto tarkastajan läsnä ollessa niiden kanssa, jotka ovat täydellisen kurssin läpikäyneet, on niin paljon kuin mahdollista pidettävä niissä tilaisuuksissa, jolloin tarkastaja muuten käy koulussa, niin ettei erityistä matkaa tätä tarkoitusta varten tule tarpeelliseksi.

§ 11.

Kansakouluasetuksen 12 §:n 7 kohdan säätämään vuosikokoukseen tulee tarkastajan yhdellä kertaa kokoon kutsua opettajistoa joko koko piiristä tahi jostakin määrätystä vähemmästä sen osasta. Toivottavaa on että nämä vuosikokoukset niin järjestetään, että ne tulevat olemaan todellisia vaikuttimia opettajasivistyksessä sekä sentähden käsittävät ei ainoastaan keskusteluita, joiden aineet etupäässä otettakoot opetuksen, kurin tahi yleisen koulupidon käytännölliseltä alalta taikka koskekoot opettajiston etuja ja oloja, vaan myöskin harjoituksia, näyttelimiä ja näyttelyjä sekä arvostelua. Sen ohessa käyttäköön tarkastaja näitä tilaisuuksia niiden muistutusten, tietojen ja neuvojen antamiseen, mitkä hän katsoo piirinsä koulujen yleisen tilan vaativan. Tämän vuosikokousten luonteen mukaisesti ottakoot, niinkuin kansakouluasetus nimenomaan säätääkin, ainoastaan kansakouluopettajat ja opettajattaret, mutta sitä vastoin ei muut henkilöt, niihin osaa.

§ 12.

Mitä tulee kansakoulujen vuosikertomuksiin, viitataan niihin niitä koskeviin määräyksiin, mitkä kansakouluasetuksen § 12, kohta 6, ja § 16, kohta 8, sekä Ylihallituksen kiertokirje N:o 73 Toukokuun 11 p:ltä 1882 ja Ylihallituksen tätä varten laatimissa lanketeissa olevat likemmät osoitukset sisältävät. Kansakouluasetuksen ensin mainitussa pykälässä ja kohdassa säädetty tilastollinen yhteenveto käsittääköön yleis silmäyksen saavuttamiseksi koko läänin, siihen katsomatta onko joku vähempi osa läänistä siirretty toiseen tarkastusalueeseen; ja tulee sentähden jokaisen tarkastajan, sittekun kertomukset ovat saapuneet ja hän on niitä hyväksynyt sekä niihin kirjoittanut muistutuksensa ja ehdotuksensa, lähettää kertomukset niistä hänen piiriinsä kuuluvista kansakouluista, jotka ovat toisessa läänissä, tämän läänin tarkastajalle, tämän käytettäväksi tilastollisessa yhteenvedossa ja sittemmin Ylihallitukselle lähetettäväksi.

Vuosikertomusten lanketteja jakelee tarkastaja tarkastusmatkoillaan ja antaa silloin niin ikään niiden käyttämiseen tarpeelliset osoitukset.

§ 13.

Tarkastajan välityksestä kansakouluja varten määrättyjen erityisten varojen, niinkuin Furuhielmin lahjoitusvarojen jakelemissa, tulee Ylihallitus vasta jokaisessa erityisessä tapauksessa antamaan likempia määräyksiä.